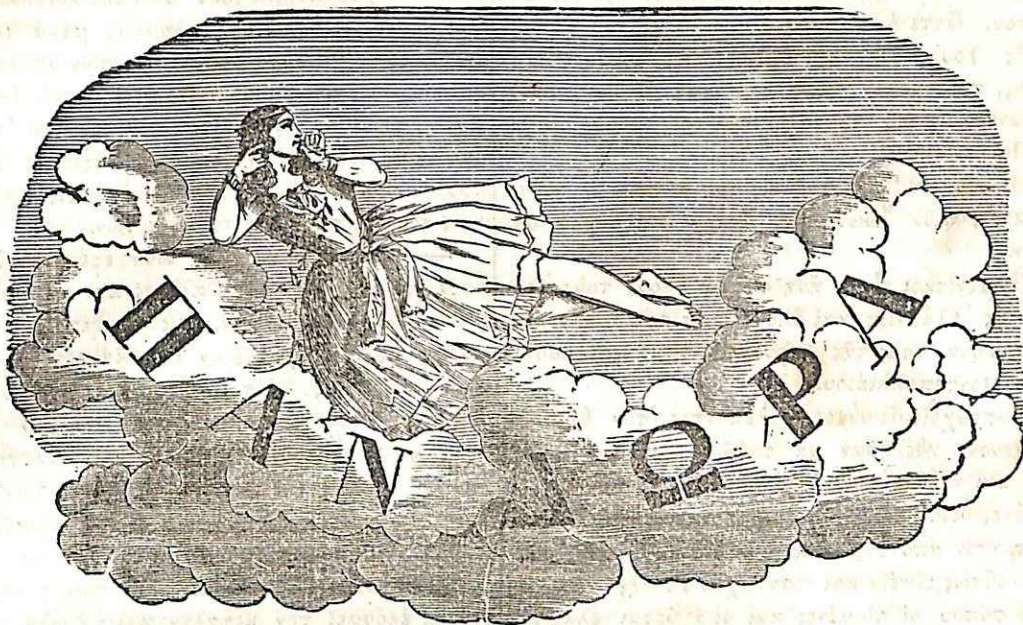

1 ΔΕΚΕΜΒΡ. 1852.

ΤΟΜΟΣ Γ'.

ΦΥΛΛ. 65.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ.

—ο—

Ἐπειδὴ ἐξέλιπεν ἀπὸ τὸ Γραφεῖον τῆς Πανδώρας ὁλόκληρος ὁ τόμος τοῦ πρώτου ἔτους αὐτῆς, ὅσοι ἔχοντες τοιοῦτους εὐχαριστοῦνται νὰ τοὺς πωλήσωσιν, ἅς τοὺς στείλωσιν εἰς αὐτό· καὶ ἐὰν μὲν ἦναι πολὺ μεταχειρισμένα τὰ φυλλάδια θέλουσι λάβει ἀνὰ δρ. 8. τὸν τόμον, ἐὰν δὲ μετρίως, ἀνὰ 10.

Τὸ γραφεῖον τῆς Πανδώρας ἀγοράζει προσ-
ἔτι καὶ τὰ ὑπὸ Στοιχ. Β. καὶ Γ. φυλλάδια.

—❧—

ΤΟ

ΦΡΟΥΡΙΟΝ ΒΕΡΔΥΝΟΝ.

Κατὰ Φρεδερίκον Σουλιέ.

Πόσον τρομερὸς ὁ χειμᾶρος τῆς ὀχλαγωγικῆς ὁρμῆς, καὶ πόσον, πάντα χαλινὸν ἀποπτύων, φέρεται πολλᾷς πρὸς τὰ φρικωδέστερα τῶν ἐγκλημάτων, καὶ ὅταν ἀκόμη σεβασμίαν καὶ ἱεράν ἔχῃ τὴν ἀφορμὴν, ἀποδεικνύουσι μεταξὺ μυρίων ἄλλων πα-

ραδειγμάτων καὶ τὰ ἐν τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας πραχθέντα φρικώδη ἐγκλήματα.

Κατὰ τὰ 1320 γενικὴ ἦν ἡ ὁρμὴ πρὸς τὰς σταυροφορίας, καὶ ἐν ᾧ οἱ ἱππῶται καὶ τὸ μάχιμον τοῦ ἔθνους ὠπλίζοντο πρὸς τὴν μακρὰν ἐκστρατείαν, συγχρόνως στρατὸς ὁλόκληρος ποιμένων καὶ δουλοπαροίκων συνεκροτεῖτο καθ' ἅπασαν τὴν Γαλλίαν, καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Παστουρώ ἢ Ποιμενίσκων, διέτρεχον αὐτὴν πανδημί κατὰ πᾶσας τὰς διευθύνσεις μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν, ἐπὶ προφάσει μὲν τοῦ ν' ἀπέλθωσιν εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους καὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώσωσιν, ἀληθῶς δὲ ἄγοντες καὶ φέροντες, σφάζοντες καὶ λεηλατοῦντες τοὺς εἰρηνικοὺς κατοίκους τῶν πόλεων δι' ὧν διήρχοντο, καὶ ὅσαι ἢ πεισιεύουσαι αὐτοῖς τοῖς ἡγοῖον τὰς πύλας τῶν, ἢ δὲν ἐδύναντο ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὰς ληστορικὰς τῶν δυνάμεις. Ἐπειδὴ δὲ εἰς πᾶν ἐγκλημα ἔχουσιν ἀνάγκην προσλήματος καὶ αὐτοὶ οἱ θρηωδέστεροι τῶν ἀνθρώπων, οἱ Ποιμενίσκοι εἶχον παραδεχθῆναι ὡς σύνθημα τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν Ἰσραηλιτῶν, διότι, ἐπὶ τούτων τῶν ἀπίστων ἡ νίκη ἦτον ἀπογνωτέρα καὶ ἀσφαλτέστερα ἢ ἐπὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ. Καὶ ἤρχίζον μὲν ἀπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἅμα ἤρχιζεν ἡ διαρπαγὴ καὶ ἀνατοπὴ μιᾶς πόλεως, ἅμα ἐξήπτετο παρ' αὐτοῖς ἡ δίψα τοῦ φόνου, ἅμα ἐξεδιαιρέοντο ὑπὸ τῶν ὁργίων τούτων τῆς σφαγῆς καὶ τῆς πυρπολήσεως, τότε δὲν τοῖς ἤρκει πλέον τῶν Ἰουδαίων ὁ χρυσὸς καὶ τὸ αἷμα, καὶ τότε καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐπιπτον ἐπίσης θύματα τῆς λύσσης τῶν αἰ-

μοβόρων τούτων θηρίων. Καὶ τὸ κακὸν ἔχωρει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ Βερνάρδος Γιώνης, μέγας ἱεροδίκης τῆς Τουλούσης, καὶ ἐχθρὸς τῶν Ἰουδαίων ἀσπονδος, προσέτρεπεν ὅμως ἀπὸ τοῦ ἁμῶνος τοὺς ἰουδαίους νὰ μὴ ἐγκαταλείψωσι τοὺς Ποιμενίσκους.

— Προσέχετε! ἔλεγεν· εἰς τὰς τίγρεις ἢ γῆυσιν τῆς σαρκὸς τῶν ζώων δίδει ὄρεξιν διὰ σάρκα ἀνθρώπων.

Οἱ Ποιμενίσκοι εἶχον ἤδη σφάζει ὅλους τοὺς Ἰουδαίους τῆς Ἀλθανίας καὶ ὅλους τοὺς τῆς Τουλούσης, καὶ ἠπειλοῦν τοὺς τῆς Ναρθόνης, τῆς Καρκασσόνης καὶ τοῦ Μοντεπελλιέρου.

Οἱ δυστυχεῖς δὲ οὗτοι, βλέποντες τὸν θάνατον ἐπερχόμενον, ἠθέλησαν νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ θύρα αὕτη τῆς σωτηρίας ἦν αὐτοῖς κλεισμένη, διότι, ἐν ᾧ μυριάδες Ποιμενίσκοι προυχώρουν, στρατὸν ἀποτελοῦντες πυκνὸν, συγχρόνως ἀνεφύοντο οὕτως εἰπεῖν καὶ πανταχοῦ ἐκ τῆς γῆς, ὅλου τοῦ τόπου οἱ ποιμένες καὶ οἱ ἀγύρται ἐλάμβανον τῶν ληστρικῶν τούτων σωμάτων τὸν χαρακτήρα, καὶ οὐδεμία συνοδεία ὅπως οὖν μακρὰ καὶ διαρκὴς Ἰουδαίων ἐδύνατο νὰ μεταβῇ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ τὴν πολυκέφαλον ταύτην ὕδραν αἰφνηδίνως ἐγειρομένην ἐμπρὸς τῆς. Ἰδόντες οὖν δὲν ὑπῆρχε διεκφυγῇ, ἐσκέρθησαν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ ἀμύνης. Ἀλλ' εἰ καὶ πολυάριθμοι ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας, οὐδαμοῦ ὅμως δὲν ὑπερίσχυε τῶν ἐχθρῶν τῶν κατὰ τὸν ἀρμυθὸν, καὶ δὲν εἶχον οὔτε πόλιν οὔτε φρούριον πρὸς καταφύγιον, ἢ πρὸς τόπον ἀσφαλὸς συνεντεύξεως. Οὐδὲ ἐτόλμων δὲ νὰ κυριεύσωσι διὰ τῆς βίας ὀχυρὰν τινα θέσιν, ὅπου νὰ ἐγκαταστηθῶσι μόνοι, διότι οὕτω θὰ διήγειρον κατ' αὐτῶν οὐ μόνον τοὺς Ποιμενίσκους, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς λοιποὺς κατοίκους.

Ἐν τοιαύταις δειναῖς περιστάσεσιν ὁ λαὸς οὕτως ἀπέβλεπε πρὸς τὸν Κερδῶν, ὅστις ἦν οἰκειότερος τοῦ Ἀρεως πρὸς τὸν βίον καὶ πρὸς τὰ ἔθνη του. Ἐπρότεινον λοιπὸν εἰς πολλοὺς τῶν προυχόντων νὰ τοὺς δεχθῶσι πανδημὶ καὶ νὰ τοὺς ὑπερασπισθῶσιν ἐντὸς τῶν πόλεων τῶν, ἀντὶ ἀδρότάτων δόσεων. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐδέχετο, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον περιέλθει εἰς τὴν δεινοτάτην τῶν θέσεων, βλέποντες ἑαυτοὺς ἐκτεθειμένους εἰς τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, χωρὶς νὰ δύνανται οὔτε ν' ἀντιστῶσιν εἰς αὐτὸν, οὔτε νὰ διαφύγωσι. Συνήλθον λοιπὸν εἰς τὴν ἐν Ναρθῶνι συναγωγὴν αὐτῶν, καὶ πρὶν περιμείνωσι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν τελευταίων ἀπεσταλμένων, οὓς εἶχον ἐκπέμψει ὅπως δελεάσωσι τῶν προυχόντων τὴν φιλοκέρδειαν, ἐπρότεινον εἰς συζήτησιν τί τὸ πρακτέον ὅπως διαφύγωσι τὸν ἀφύκτως ἐπερχόμενον ὄλεθρον. Ἡ συνέλευσις ἦν πολυάνθρωπος ἀλλὰ κατηφής, καὶ τὴν ἕξιν τῆς σιωπῆς τοῦ λαοῦ τούτου, ἠύξανεν εἰσέτι τῶν κινδύνων ἢ προσδοκίαν τὰ δὲ πεινυχρά των φορέματα, ἃ τοῖς ἐπέβαλλον τὰ δικτάγματα Φιλίππου τοῦ μικροῦ, τὰ σκυθρωπά, ὠχρὰ πρόσωπά των, ἢ τῶν τρόπων των ταραχῇ, ὅλη ἡ εἰκὼν αὕτη τῆς δυστυχίας καὶ τῆς δουλείας εἰς ἀπελπισίαν περιελθούσης, περιεποῖε εἰς τὴν συνέλευσιν

ἀπαίσιον χαρακτήρα. Μὲτ' οὐ πολὺ εἰσῆλθεν ὁ Μέγας Ραββίνος, Σολομὼν Βὲν Σολομὼν, μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν τῇ ἔθνει μάλιστα σοφίαις ἐχόντων ὑπόληψιν, τοῦ Δολὰν Βελάν, ἱετροῦ περιήμου, τοῦ Ἰακώβ Λωνέλου, ἀστρολόγου, καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἀμα δ' εἰσελθόντες, κατέλαβον θέσεις ἐπὶ ἐξέδρας δι' αὐτοὺς παρεσκευασμένης, ὁ Σολομὼν ἐγερθεὶς ὡμίλησε, καὶ τοῖς ἐξέθεσε τὰ κατὰ τὸ ἔθνος των.

— Τέκνα τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ· ἐφέρατε εἰς τὰ βάρβαρα ταῦτα ἔθνη τῆς Γαλλίας καὶ Λαγγεδόκης τὰ φῶτα καὶ τὴν παιδείαν, ἥτις τὰ ἐμποδίζει νὰ κυλιῶνται εἰς τὸν βόρβορον ὡς ἀκάθαρτοι χοῖροι, καὶ ἰδοὺ πῶς μᾶς ἀνταμοιβοῦσιν. Ἄνευ ἡμῶν οὐδεὶς τῶν ἡγεμόνων τῶν τόπων τούτων δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπιδεικνύη εἰς τὰς ἀσεβεῖς τελετὰς τῶν ὀλβίων τὴν πολυτέλειαν τῶν χρυσοστόκτων καὶ περιπορῶν αὐτῶν ἐνδυμάτων, ἃ τοῖς προμηθεύει ἡ ἡμετέρα βιομηχανία· καὶ ὅμως μᾶς βιάζουσι νὰ ἐνδύμεθα ῥάκη. Οὐδεμία τῶν αὐθάρδων γυναικῶν των δὲν θὰ ἐκόσμει τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ὦτα τῆς, τοὺς βραχίονας καὶ τὸ στῆθος τῆς διὰ τιμαλφῶν λίθων, ἄνευ τῆς ἐπιδειξιοῦς τῶν ἡμετέρων ἐργατῶν, καὶ ὅμως αἱ γυναῖκες ἡμῶν εἰσὶν ἡναγκασμέναι νὰ κρύπτωσι τὴν κόμην καὶ τὸ μέτωπόν των ὑπὸ μελανὴν καλύπτραν, καὶ τὰς χεῖρας των ὑπὸ χειρίδας μακράς· τὰ μελανὰ δέρματα δι' ὧν καλύπτονται, ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ὀγκάδων τοῖς ἔρχονται, καὶ ὅμως μᾶς ἀρνούνται τὴν ἄδειαν καὶ μανθῶν νὰ φέρωμεν κατὰ τοῦ παγετοῦ. Ἡ τέχνη τῆς ἀνατολῆς ἐκείνη, ἥτις καθιστᾷ τόσον ὀξεία τὰ ζῆφια των καὶ ὡς ἀδαμαντίνους τοὺς θώρακας των, ἡμέτερον εἶναι μυστήριον, ἄγνωστον εἰς τοὺς ἀμαθεῖς των ἐργάτας, ὧν τὰ σιδηρουργεῖα μόλις κατωρθοῦσι πέταλα τῶν ἵππων καὶ ἱνία ἀρότρων νὰ κατασκευάζωσι· καὶ ἡ θειοτέρα ἐκείνη τέχνη τοῦ ἱᾶν τοὺς ἀθηνεῖς καὶ ἐπουλοῦν τὰς πληγὰς, φαίνεται γοητεία εἰς τοὺς εὐήθεις καὶ προληπτικούς τούτους. Καὶ ὅμως ἡμεῖς, οἳς ὀφείλουσι τὰ ὅπλα δι' ὧν πολεμοῦσι, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν ὥστε νὰ πολεμῶσι διὰ τῶν ὀπλων, δταν τοῖς ζητῶμεν νὰ σείρωσιν ὑπὲρ τῆς ζωῆς ἡμῶν τὰ ζῆφια ἃ παρ' ἡμῶν ἔλαβον, σιωπῶσι καὶ μᾶς ἐγκαταλείπουσιν. Εἶναι, ἀδελφοί, δικαία ἀνταπόδοσις τοῦτο; εἶναι συνάλλαγμα ἐπὶ ἴσων βάσεων βαῖον; Βεβαίως ὄχι. Ἀς φροντίσωμεν λοιπὸν ἡμεῖς αὐτοὶ περὶ τῆς σωτηρίας μας, ὡς ἂν αὐτοὶ δὲν ὑπῆρχον. Ἀδιάφορον δι' ἡμᾶς ὅποιας συμφορὰς θέλει ἐπισύρει ἡ ἡμετέρα ἄμυνα ἐπὶ τὰς κεφαλὰς των. Ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ὑψώσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν φωνήν. Ὅστις ἔχει νὰ καθυποβάλῃ τινὰ πρότασιν, ἃς ἐγερθῇ, ἐνθυμούμενος ὅτι ὁ ὑπερτατος νόμος τῆς παρούσης στιγμῆς, εἶναι ὁ τῆς κοινῆς σωτηρίας, καὶ ὅτι ἐνώπιον αὐτοῦ πρέπει νὰ σιγήσωσι τῆς κοινῆς δικαιοσύνης οἱ νόμοι. Εἰς γυμνὸς καὶ εἰς ἐνοπλος συνεβάζον ἐντὸς δάσους, δταν ἤκουσαν βρυχώμενον λέοντα. Ὁ ἐνοπλος ἀπέκρουσε τὸν γυμνόν, ἱκετεύοντα αὐτὸν νὰ τὸν σώσῃ, καὶ ἠθέλησε νὰ φύγῃ. Τότε ὅμως αὐτὸς ἔτεινε παγίδα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἐνόπλου, ὅστις προσκόψας, ἔπεσεν. Ἐνθ' δὲ ὁ λέων ἔτρωγεν αὐτὸν, διότι δὲν ἐδυνήθη

νὰ ἐγερθῇ, ὁ γυμνὸς ἐσώθη διὰ τῆς φυγῆς. Μὲ ἐννοεῖτε, τέκνα τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ.

Ἀμα δ' ἐσιώπησεν ὁ Ραββίνος, νέος μελανόφρατος καὶ δασύς, ἀλλ' ἱσχνὸς, καὶ νεανικὸν ἔχων τὸ πρόσωπον, προβάς εἶπε·

— Τί ὁμιλεῖτε περὶ αἰσχροῦν παγίδων καὶ περὶ φυγῆς ἐπαισχύντου; Ἡ οὐρανία κατὰ οὐδέποτε λοιπὸν θέλει μακρυνῆθαι τῆς κεφαλῆς ἡμῶν, ἢ οὐδέποτε θέλομεν τὴν μακρύνει; Ἀναμφιβόλως, ναί, ἀναμφιβόλως, ἔχουσι δίκαιον οἱ χριστιανοὶ νὰ προτιμώσωσιν εἰς τὰ ἐνδύματα ἡμῶν περιφρονήσεως σύμβολον, νὰ μᾶς πτύωσι κατὰ πρόσωπον, νὰ μᾶς ἀποδεκατίζωσιν ὡς τὰ κτήνη· διότι εἰμεθα τούτων ἄξιοι. Προτιμώτερον εἶναι νὰ ἡξυρῶμεν νὰ μεταχειρίζομεθα τὰ ζῆφια παρὰ νὰ τὰ κατασκευάζωμεν, προτιμώτερον νὰ ἡξυρῶμεν νὰ φονεύωμεν παρὰ νὰ ἰῶμεν. Δὲν ἐπληρώθη ἐτι τὸ ποτήριον τῆς δουλείας καὶ τῆς περιφρονήσεως ὃ μᾶς ποτίζει πρὸ τοσοῦτου χρόνου οἱ χριστιανοί; Θέλομεν πάντοτε περιφερεσθαι ἐπὶ γῆς διωκόμενοι ἀπὸ τὴν πνοὴν τῶν ἐχθρῶν μας, ὡς τοῦ μετοπώρου τὰ φύλλα ἀπὸ κοιλάδος εἰς κοιλάδα, εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ πεδία, χωρὶς ποτὲ νὰ εὑρεθῇ δι' ἡμᾶς ἄσυλον ἐφ' οὗ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπιγράψωμεν. α' Ἐνταῦθα μᾶς εἰν' ἐπιτετραμμένον νὰ γεννώμεθα καὶ ν' ἀποθνήσκωμεν; β' Καὶρός εἶναι πλέον ν' ἀνεγερθῇ ἡ Ἰερουσαλὴμ. Καὶρός νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν του ἐπὶ τῆς γῆς τῶν ἀνθρώπων, ὁ λαὸς τοῦ θεοῦ. Ἀς τολμήσωμεν νὰ προσδιορίσωμεν αὐτὴν ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης, ἥς ἰσχυρὰ εἰσὶ τὰ τείχη, ἥς εὐφοροὶ εἰσὶν οἱ ἀγροί. Γέρον, δίκαιον εἶχες λέγων ὅτι οἱ χριστιανοὶ μᾶς ἀπέλυσαν πάντων τῶν νόμων τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὅτι τὰ πάντα εἰν' ἐπιτετραμμένα ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας. Ἀλλὰ σιωζόμεθα οὐχὶ φεύγοντες, σιωζόμεθα μένοντες. Ἰδοὺ ἤδη οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν τῆς Καρκασσόλης, τοῦ Μοντεπελλιέρου, τῆς Νευμασσῦ, τῆς Γζῆς, κινοῦνται ζητοῦντες ἄσυλον καὶ αὐτοί. Ἀς τοῖς ὑποδείξωμεν ταύτην τὴν πόλιν. Ἀς γίνῃ ἔπαυλις προβάτων τὸ πρῶτον, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα τὰ πρόβατα ἃς γίνουσι ποιμένες, καὶ πρόβατα οἱ ποιμένες, οἱ ἐν αὐτῇ διατάττοντες ἃς γίνωσιν οἱ ὑπάκουοι, καὶ ἡ ἔπαυλις ἃς μεταποιηθῇ εἰς φρούριον.

— Βενιαμὴν Ἡσαῦ, ὡμίλησας ὡς ἀμαθὴς μὴ γνωρίζων οὐδὲ τὰς ἱερὰς ἐβίλους, οὐδὲ τὴν ὁδὸν τῶν ἀστέρων, εἶπεν ὁ Ἰακώβ. Οἱ καιροὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ εἰσέτι δὲν ἐπληρώθησαν, καὶ ἡ διασπορά τοῦ ἐπηγγέληται ἐπὶ χίλια ἔτη ἀκόμη εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ σκοτούς, εἰς τιμωρίαν αὐτοῦ διότι μέρος τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἀποσπασθὲν ἠκολούθησε τοὺς ψευδεῖς νόμους τοῦ Ναζοραίου, ὡς τὰ παιδία ἐνῶ εἰς τὸ σχολεῖον πορεύονται, διασπῶνται καὶ τρέχουσι πρὸς τοὺς καρπούς τοὺς παρὰ τὴν ὁδὸν φουμένους. Δὲν λέγει ὁ νόμος ὅτι τὰ παιδία θέλουσιν ἀποδώσει τὸ ὄφλημα τῶν πατέρων, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τὸ τῶν ἀδελφῶν; Ἡμεῖς δὲ δὲν ἀπετίσαμεν εἰσέτι τῷ κυρίῳ τὸ ὄφλημα ὃ κατέλιπον ἡμῖν οἱ πατέρες ἡμῶν. Σκεφθῶμεν περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἡμετέρων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ὁ θεὸς θέλει ἐμπνεύσει τοῖς ἀλλοχοῦ ἡμῶν ἀδελφοῖς, τί τὸ

πρακτέον, καὶ εἴθε οἱ ἄφρονες λόγοι σου μὴ ἀπέτρεψαν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἡμετέρων διασκέψεων τούτων.

— Σωθῶμεν λοιπὸν, ἀνέκραξεν ὁ Βενιαμὴν Ἡσαῦ, σωθῶμεν μόνοι λοιπὸν, ἀλλὰ σωθῶμεν ἐντίμως, διὰ τῆς νίκης τῶν ὀπλων.

— Τίς ὁμιλεῖ περὶ πολέμου, εἶπεν ἀνυστάς ὑψηλὸς γέρων, ὅταν ὁ ἰσχυρὸς ἐν πολέμῳ μεταξὺ ἡμῶν, ἐκεῖνος οὗ ἡ κεφαλὴ μόνῃ δύνανται νὰ ὀργανίσῃ σχέδιον ἀντιστάσεως, οὗ αἱ χεῖρες δύνανται μόναι νὰ τὸ ἐκτελέσωσιν, εἶναι ἁπλῶν, καὶ ἴσως ἀπώλετο εἰς τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ἐπιχειρήσιν. Οἱ ἡμαξίαι εἶναι οἱ ὁμιλῶντες οὕτω.

— Γάσπαρ, ἔκραξεν ὁ Ἡσαῦ μετ' ἀναξέοντος ἤδη θυμοῦ, καὶ διακόπτων τὸν γέροντα. Τὸν υἱόν σου Ματθίαν αἰνίττεται, καὶ τολμᾷ νὰ ὀνομάσῃς ἄλλους οἱ ἡμαξίαι! Καὶ ὑπάρχει εἰς καὶ μόνος μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ ὑπεροπτικώτερος εἰς τοὺς λόγους, προπιεστερος εἰς τὰς πράξεις; Δὲν ἀποβλέπει πρὸς πάντας ἡμᾶς μετ' ἀγέρωχου περιφρονήσεως, ἐν ᾧ γνωστὸν εἶναι ὅτι οὐδεὶς ἔχει στενωτέρας αὐτοῦ σχέσεις μετὰ τῶν χριστιανῶν; Διὰ τίνας τεχνάσματα ἔπεισε τοὺς χριστιανοὺς νὰ λησμονήσωσιν ὅτι εἶναι αὐτὸς ἐκ γένους κατηραμένου, ὥστε οἱ μὲν πολῖται νὰ τὸν δέχονται ὡς ἱππότην, οἱ δὲ εὐγενεῖς νὰ τῷ ἀνοίγωσι τὰς οἰκίας των ὡς εἰς ἄνδρα ἐπίσημον; Καί, ὅπως οὐδὲν ἀποκρύψω, πῶς συνέλαβε τὴν ἀποτρόπαιον ἐλπίδα νὰ γίνῃ σύζυγος κόρης χριστιανῆς; πῶς ἄλλως, εἰμὴ ὑποσχθεῖς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πίστιν τῶν πατέρων του, ἴσως νὰ προδώσῃ τοὺς ἀδελφούς του ἐν τῇ στιγμῇ τῆς ἀνάγκης; Ἡσυχασον, Γάσπαρ· δὲν ἀπέθανεν ὁ υἱός σου. Ἄν ἀργῇ τόσον νὰ ἐπιστρέψῃ, διαπραγματεύεται, πιστευσον, μετὰ τίνος χριστιανοῦ μεγιστάνος περὶ τῆς σωτηρίας του καὶ τοῦ ὀλέθρου ἡμῶν.

— Ψεύδῃσαι, ἀνέκραξεν ὁ Γέρων. Ὁ Ματθίας ἀπέθανεν, ἢ ὁ Ματθίας θὰ ἐπιστρέψῃ.

— Ὁ Ματθίας ἐπέστρεψε, πάτερ, εἶπε μετράκιον ἐκκαϊδεκαετής, ἱστάμενον πλησίον τοῦ γέροντος. Διήλθεν ἐμπρὸς τῆς θύρας τῆς συναγωγῆς, καὶ μοι εἶπεν· «Ἀδελφε, θὰ εἶμαι ἐδῶ, ἄμα ἡ ὀγδοὴ κτυπήσῃ» καὶ διευθύνθη πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν πόλιν.

— Ναί, πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν πόλιν, εἶπεν ὁ Ἡσαῦ, πρὸς τὸ μέρος ὅπου κατοικεῖ ὁ πρόεδρος Βερτράνδος ὁ Νογαρέτος, καὶ ἡ θυγάτηρ του Κωνσταντία. Ὅστις ἔχει εἰς τὴν καρδίαν του πῖθος ἄρρον ὡς ὁ Ματθίας, προτιμᾷ τὰς γλυκεῖας συνδιαλέξεις μετὰ νεανίδος ἀπὸ τὰς ἐμβριθεῖς τοῦ λαοῦ συσκέψεις.

— Ἡσαῦ, εἶπε τὸ μετράκιον, διατί ὑψοῖς τὴν φωνὴν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου; Δὲς ἐκεῖνος σὲ ἔσωσεν ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς, θέλοντας νὰ σὲ φονεύσωσι διότι τοὺς ἐκακολόγησ· τὴν μὲν πρώτην φορὰν τοὺς ἔπεισε διὰ τῆς γλυκύτητος τοῦ λόγου του, τὴν δὲ δευτέραν τοὺς ἐμάκρυνε διὰ τῆς ῥώμης τοῦ τρομεροῦ του βραχίονος. Τοιαύτην τὸν ἀποδίδεις δικαιοσύνην;

— Σ' εὐχαριστῶ ἀδελφε, εἶπε φωνὴ ἡχηρὰ καὶ βαρεῖα. Δὲν ἐψεύσθη ὁ Ἡσαῦ, εἰπὼν ὅτι ἡμῖν εἰς τοῦ Κυρίου Βερτράνδου τοῦ Νογαρέτου, καὶ ἴσως δὲ ἐ-

φύσθη ακόμη, εἰπὼν ὅτι ἐπρότεινεν ἐρωτικὴν συν-
διάλειξιν ἀπὸ τὰς ἐμβριθεῖς διασκέψεις μας. Ὅστις,
ἀδελφοί, ἐγκαταλείπει τὴν πατρικὴν οἰκίαν ὅπως μὴ
ἐπιστρέψῃ πλέον ποτὲ εἰς αὐτήν, δύναται νὰ στρέψῃ
καὶ ἀπ᾿ αὐτὴν τὴν κεφαλὴν εἰς τελευταῖον ἀποχαιρετι-
σμόν. Ὅστις ἐγκαταλείπει πᾶσαν ἐλπίδα, δύναται
ἐπίσης νὰ στρέψῃ ἀπ᾿ αὐτὴν τὴν κεφαλὴν ὅπως τῇ σπεί-
σῃ ἔσχατον δάκρυ. Ἀλλ' ἀδιάφορον. Ἡ ζωὴ μου ἀ-
νήκει εἰς τὸ ἔθνος μου· εἰς ἐμὲ ἀνήκουσιν αἱ θλίψεις
μου μόναι. Περὶ τῆς ἐντολῆς σας πρέπει νὰ σᾶς ὁ-
μιλήσω. Ἀδελφοί! πολλὰς ἐκρούσα θύρας· ἠνεώχθη
δὲ μία μόνη, ἡ τοῦ φρουρίου Βερδύνου ἐπὶ τῆς Γα-
ρόνης. Ὁ ιδιοκτήτης αὐτοῦ Ἰσακρὸς ὁ Βελαρὸς μοι
ἐνοικίασεν τὸν πρῶτον πύργον τοῦ ἐπὶ ἑξ μῆνας,
ἀντὶ δισχιδίων χρυτῶν σολιδίων τουλουσινῶ νομί-
σματος. Ἐπὶ ὅλον τοῦτον τὸν χρόνον δυνάμει ἀπο-
συνθέντες ἐκαί ν' ἀντιστῶμεν, διότι ἡ κατεδάφισις τοῦ
πύργου καὶ ἡ πυρπολῆσις προτέτι αὐτοῦ περιλαμ-
βάνονται ἐντὸς τῆς συνθήκης, ἃν οἱ λησταὶ Ποιμενί-
σκοι ἤθελον ἔλθει νὰ μᾶς πολιορκήσωσι. Ἐξ μῆνας
ἀρκούσιν ὅπως διαρρέσῃ ὁ χεῖμαρος αὐτὸς τῶν φο-
νέων, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξεληθόντες τοῦ ἀσύλου ἐκείνου,
θέλομεν ἔλθαι νὰ κατοικήσωμεν τὰς οἰκίας μας πά-
λιν, ἂν εἰσέτι ὑφίστανται, νὰ τὰς οἰκοδομήσωμεν ἂν
κατεδαφίσθησαν.

Ὁ ἥρμος ἀλλὰ μελαγχολικὸς τόνος μεθ' οὗ ἐπρό-
φωρεν ὁ Ματθίας τὰς λέξεις ταύτας, ἐπάγωσε πάσας
τὰς καρδίας, ἂν καὶ ἡ ἀγγελία ἦν ἔφερε περιεῖχε
πιθανότητά τινα σωτηρίας, ἀπροσδόκητον εἰς τοὺς
Ἰουδαίους. Ἄν ὁ Ματθίας εἶχεν εἰσέλθῃ, ἐλπίδα ἔ-
χων στίλβουσαν ἐπὶ τοῦ μετώπου, καὶ συμφορᾶς
ἂν τὰ χεῖλη τοῦ ἐπρόφωρον λόγους, ὅλων αἱ καρδίαι
θα ἐπληροῦντο ἐλπίδος. Ἀλλ' ὅταν ἐλπίδος μὲν ἔφε-
ρεν εὐαγγέλιον, ὁ ἴδιος δὲ ἦτον κατηγὴς καὶ καταδε-
βλημένος κατεβάλλετο ὅλων τὸ θάρρος.

— Ματθία, τῷ εἶπεν ὁ γέρον Ῥαβίνος, εἶναι αὐ-
τὴ ἡ ἀρίστη ἐλπίς μας;

— Τ' ἀποτελέσματα θ' ἀποδείξουν, ἀπεκρίθη ὁ
Ματθίας μετὰ ταπεινότητος.

— Καὶ τί θὰ πράξῃς; ἀνέκραξεν ὁ Ἡσαΐ.

— Ὅτι καὶ οἱ ἀδελφοί μου, ἀπεκρίθη ψυχρῶς ὁ
Ματθίας εἰς τὴν ὁπωσοῦν αὐθάδη ταύτην ἐρώτησιν.

— Ἀδελφε, τῷ εἶπε κρυφίως τὸ μεϊράκιον, πᾶ-
σχεις πολὺ.

— Ναὶ, τῷ ἀπεκρίθη ὁμοίως ὁ Ματθίας, θὰ
παρηγορήσῃς σὺ τὸν πατέρα μας.

Ἐπειτα δὲ, ἀποσυρθεὶς εἰς μίαν γωνίαν, ἔμεινε
βεβητισμένος εἰς διαλογισμούς, ἐν ᾧ οἱ Ἰουδαῖοι ἀ-
πεφάσιζον διὰ τὴν ἐπαύριον τὴν μετὰ παιδίων καὶ
γυναικῶν καὶ μεθ' ὅλων τῶν θησαυρῶν των ἀναχώ-
ρησιν ἐκ Ναβόνης; πρὸς τὸ φρούριον τῆς Βερδύνης.

Τὴν ἐσπέραν λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐκείνης μεγάλη
ὑπῆρχε κίνησις εἰς τὴν ὁδὸν τῶν Ἰουδαίων. Οἱ μὲν
ἐφόρουν ἀμάξας, οἱ δὲ ἔσκατον τὰς ἡμιόνους καὶ
τὰ φορτηγά, διότι τῶν εὐγενῶν ἵππων ἡ χρῆσις δὲν
ἐπατρέπετο εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἀλλ' οὐδαμῶς ἡ κί-
νησις δὲν ἦτο τοσαύτη. ὅση εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πλου-
σίου Γάσπαρος. Προτστάμενος ὅλων τῶν προπαρά-

σκευῶν αὐτὸς, μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ Ναθάν, ἔρ-
ριπταν ἐνίοτε ὑποκεκλεμμένα καὶ τεθλιμμένα βλέμ-
ματα ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ματθίαν, ὅστις ἐπὶ λίθου
καθήμενος, εἰώπα, καὶ ὁμοιάζεν ἀκίνητον ἀγαλμα,
ἐν μέσῳ τῆς μεγάλης ἐκείνης κινήσεως.

— Τέκνον, τῷ εἶπεν ὁ γέρον εἰς αὐτὸν προσελ-
θὼν. Ἰδοὺ ἡ γενναίότης ἦν εἶχες ὑποσχεθῇ; Σὺ ὁ
τόσον ὑπερήφανος, τόσον ἀνδρείος, τόσον δραστήριος,
μόλις ἤλθες μία δυστυχίας ἡμέρα, καὶ ἰδοὺ κατεβλήθης!

— Πάτερ, εἶπεν ὁ Ματθίας, ἡ ζωὴ μου σήμερον
μοὶ ἀπεκαλύφθη· εἰμὶ ἀνάνδρος!

— Ὅχι, Ματθία, ἀνέκραξεν ὁ γέρον ὀπισθοδρομῶν
εἰσαί παρὰ φρον.

— Ὅχι, ὅχι, πάτερ, εἰμὶ ἀνάνδρος, διότι κλίνω
τὸ μέτωπον ἐνώπιον ἐκείνων οὓς περιφρονῶ.

— Τί λέγεις, Ματθία; ὑπέλαβεν ὁ Γάσπαρ.

— Πάτερ, εἶπεν ὁ νέος, μὴ θέλῃς νὰ ἐξηγηθῶ, ἢ
θὰ βλασφημήσω, καὶ εἰμὶ ἀνάξιος τούτου.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἠγέρθη ν' ἀναχωρήσῃ· ἀλλ' ἔ-
μεινεν ἰδὼν ἐμπρὸς τοῦ τὸν Βερτράνδον Νογαρέτον
καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Κωνσταντίνου. Ὀχριάσας δὲ,
ἀπέβλεψεν ὡς ἐκτὸς ἐαυτοῦ πρὸς τὸν Νογαρέτον καὶ
ἀνέκραξε·

— Τί μὲ θέλετε, κύριε; Σᾶς εἶπα ὅτι ὄχι.

— Γάσπαρ, εἶπεν ὁ Κύριος Νογαρέτος. Διάταξε
τὸν υἱόν σου νὰ ἔλθῃ μεθ' ἡμῶν· πρέπει νὰ σᾶς ὁμι-
λήσω κρυφίως.

Τότε εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν μετὰ τοῦ Ναθάν,
καὶ ὁ γέρον ἱππότης ὁμίλησεν οὕτω πρὸς τὸν Ἰου-
δαῖον ἔμφορον.

— Γάσπαρ, τὸ πρῶτ' ὁ υἱός σου ἤλθε νὰ μ' ἐρω-
τήσῃ ἂν θέλω νὰ τὸν συνοδεύσῃ ἡ κόρη μου ὡς σύ-
ζυγός του, ὑποσχόμενος νὰ σεβάσθῃ τὴν πίστιν της.
Ἐγὼ δὲ μετ' ὀργῆς τὸν ἐδίωξα. Ἀλλ' ἡ ὀργή μου
διήρκεσε μέχρις οὗ στρέψας τοὺς ὀφθαλμούς, τοὺς ἔ-
φερα πρὸς τὴν θυγατέρα μου, ἥτις ὡρὰ, τρέμουσα,
ἀπηλπισμένη, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας μου καὶ τοὺς κα-
τεφίλει. Τότε ἀνεκάλεσα τὸν υἱόν σου, διότι ἡ σύζυ-
γός ἦτις μοὶ εἶχε δώσει τὴν Κωνσταντίαν, ἐπίσης
ἀπείχε ἀπ' ἐμοῦ, ὅσον ὁ Ματθίας ἀπείχε τῆς κόρης
μου, καὶ ἐγὼ, ἀψηφήσας τὴν πατρικὴν κατάραν, εἶ-
χον ἐνωθῇ μετ' αὐτῆς. Ἄν ἐγήρασα, δὲν ἐλυσμόνησα
ὅμως τὰ αἰσθήματα τῆς νεανικῆς ἡλικίας μου, καὶ
ὅταν εἶδα ἀπερχόμενον τὸν υἱόν σου καὶ τὴν θυγα-
τέρα μου κλαίουσιν, ἀνεπόλησα ὅτι καὶ ἐγὼ εἶχον
χύσει ποτὲ ὅμοια δάκρυα, καὶ τοὺς ἤλεσα. Ἀνεκά-
λεσα λοιπὸν τὸν υἱόν σου καὶ τῷ εἶπα. Ματθία, ἄ-
φες τῶν πατέρων σου τὴν θρησκείαν, γενεὴ χριστι-
ανός, καὶ ἡ κόρη μου γίνεται σύζυγός σου.

— Κατηραμένος αὐτὸς, ἀνέκραξεν ὁ Γάσπαρ, κα-
τηραμένη καὶ ἡ γενεὰ του, ἂν ποτὲ ἐδέχετο!

— Βλέπεις, Κύριε; εἶπεν ὁ Ματθίας μετὰ πικροῦ
μειδιήματος.

— Οὐδὲ ἐδέχθη, ἐπρόσθεσεν ὁ Κύριος Νογαρέτος,
ἀλλ' ἀνεχώρησεν.

— Καλῶς, παιδίον, εἶπεν ὁ Γάσπαρ· ἡ πίστις τῶν
πατέρων σου εἶναι βαθέως ἐρριζωμένη εἰς τὴν καρ-
δίαν σου. Εὐλογητὸς ὁ Κύριος.

— Οὐχί, πάτερ, δὲν εἶναι ἡ πίστις μου ἰσχυρά, φαιλὴν ἰσχυρὰν, πνεῦμα φιλόδοξον, δυστυχία δι' ἐμὲ
εἶναι τοῦτο, καὶ δι' αὐτοὺς δὲν εἶναι εὐτυχία. Ὅχι,
δὲν θέλω καταβάλλει ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀδελ-
φῶν μου ἀγῶνας οὓς θέλουσιν ἀνταμείψει δι' ἀγόνου
ὑπολήψεως μόνον, καὶ ἴσως δι' ἀγενοῦς φθόνου.

— Τί θέλεις λοιπὸν παιδίον; ἠρώτησεν ὁ Γάσπαρ.

— Ὡ! δὲν μ' ἐννοεῖτε, ἀνέκραξεν ὁ Ματθίας.
Θέλω, ὅτι εἶναι ἀδύνατον, νὰ γίνω ἀνθρώπος μετα-
ξὺ τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐδεὶς νὰ μὴ δύναται νὰ εἰπῇ,
ὅταν λαμπρύνω τὸ ὄνομά μου, ὅτι εἶναι ὄνομα δούλου,
ἢ ὄνομα ἀποστάτου. Ἀφετέ με· θέλω ν' ἀποθάνω.

— Ἔστω, εἶπεν ὁ Νογαρέτος. Σοὶ προτείνω τρό-
πον τοῦ νὰ καταταχῇς μεταξὺ τῶν χριστιανῶν διὰ
πράξεως ἥτις νὰ ἐπισύρῃ ἐπὶ σὲ τὴν εὐλογίαν τῶν
Ἰουδαίων, καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἀνάνδρεια
ὑπ' οὐδενός. Μ' ἐπρότεινας νὰ ὑπερασπίσῃς τὸ ἔθνος
σου κατὰ τῶν Ποιμενίσκων, καὶ σοὶ ἠρνήθην. Λοιπὸν
σοὶ ὁμνῶ εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν πίστιν μου, ἂν
γίνῃς χριστιανός, ὅτι ἡ Ναρεβὼν γίνεται ἄσυλον τῶν
συμπατριωτῶν σου, καὶ ὅτι δὲν θὰ τὴν ἐγκαταλεί-
ψωσιν ὡς φυγάδες, ἀλλ' ὅτι θὰ τοὺς ὑπερασπισθῶ ὡς
ἤθελον ὑπερασπισθῇ τοὺς χριστιανούς. Τὸ βάπτισμά
σου θέλει ἐκτείνει ἐπ' αὐτοὺς τὴν προστασίαν μας.

Δὲν θέλετε διασπαρῆ καὶ πλανᾶσθαι ἐκτὸς τοῦ τό-
που, ζητοῦντες ἄσυλον ἀμφίβολον καὶ ἐσήμερον. Μὲ
βλέπεις καὶ τρομάζεις διὰ τὴν πρότασίν μου; Ματ-
θία, ἡ ὑπεροψία σου δὲν ἐννοεῖ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ
συγκρατῶ μέχρι παρακλήσεως πρὸς σέ. Ἀλλὰ μίαν
μόνον λέξιν ἀρκεῖ νὰ σοὶ εἰπῶ, καὶ ἂν δὲν τὴν ἐν-
νοήσῃς, ὁ πατήρ σου, εἰμὶ βέβαιος, θὰ τὴν ἐννοήσῃ.

Ἡ θυγάτηρ μου μοὶ ὁμῶσεν ὅτι θ' ἀποθάνῃ.
Ἡ Κωνσταντία, ἀκίνητος μένουσα ἕως τότε, ἐρ-
ρίφη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πατρὸς της, καὶ τὰ δά-
κρυά της ἔβρεχον τὰς παρειάς του.

— Ἀλλ' οἱ τρεῖς Ἰουδαῖοι δὲν ἀπεκρίνοντο.
— Νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πίστιν μας! εἶπε σκε-
πτικῶς ὁ Γάσπαρ.
— Ἀλλὰ διὰ νὰ σώσῃ τὸ γένος μας, πάτερ, εἶ-
πεν ὁ Ναθάν.

— Παιδίον, εἶπεν ὁ γέρον Γάσπαρ, πρέπει λοι-
πὸν νὰ πιστεύσῃς ὅτι ἀπολέσθης καὶ σὺ δι' ἐμέ; εἶ-
σαι καὶ σὺ προδότης, καὶ πρέπει δύω ἀγῶνες νὰ προ-
φέρω ὡς ἀποχαιρετισμὸν τῆς ζωῆς;

— Τὸ βλέπεις, χριστιανέ, εἶπεν ὁ Ματθίας. Θὰ
μὲ καταρασθῶσιν ἐάν τοὺς σώσω, θὰ μὲ ὀνομάσωσι
προδότην.

— Γάσπαρ, εἶπεν ὁ Νογαρέτος, δὲν ἔχεις δικαίω-
μα ν' ἀποφασίσῃς μόνος περὶ πράγματος τοσοῦτον
σπουδαίου. Πρόκειται περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους
σου· ἐκεῖνο πρέπει ν' ἀποφασίσῃ, καὶ θὰ τὸ συμ-
βουλευθῶ.

— Πρὸ πολλοῦ ἤδη ὑπόκωφος θόρυβος ἀνῆγγελλεν
ὅτι τὸ πλῆθος εἶχε συνέλθει περὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Γά-
σπαρος. Οἱ πλείστοι τῶν Ἰουδαίων μαθόντες παρὰ
τοῦ Ἡσαΐ, ὅτι ὁ Νογαρέτος ἦτον ἐντὸς τῆς οἰκίας,
κινούμενοι ὑπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ, καὶ ἐνθυμούμενοι
τοῦ Ματθία τὴν ἀθυρίαν, ἐπίστευον ὅτι ὑπάρχει
προδοσία, καὶ ἤθελον νὰ τὴν προλάβωσιν ἢ νὰ τὴν

— Ἄν ἀποθάνωσι, θ' ἀποθάνω, εἶπεν ὁ Ματθίας.
Περισσότερον δὲν δύνανται τίποτε νὰ ζητήσωσι παρ'
ἐμοῦ. Ἄν ἡ τύχη μοὶ ἔδωκε βραχίονα ῥωμαλέον, κα-

— Νὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃς; εἶπεν ὁ Νογαρέτος, δὲν
εἶναι χειρότερον τοῦ νὰ μὴ πράξῃς ὑπὲρ αὐτῶν τίπο-
τε, ὡς ὁ ἔσχατος μετὰ τῶν, ἀντὶ ὡς πρῶτος νὰ
ἐνεργήσῃς ὑπὲρ σωτηρίας των.

— Ἄν ἀποθάνωσι, θ' ἀποθάνω, εἶπεν ὁ Ματθίας.
Περισσότερον δὲν δύνανται τίποτε νὰ ζητήσωσι παρ'
ἐμοῦ. Ἄν ἡ τύχη μοὶ ἔδωκε βραχίονα ῥωμαλέον, κα-

τιμωρήσωσιν. Ἦδη κραυγαί τινες ἤγειροντο, ὅταν ὁ Νογαρέτος, προβάς μεταξὺ τοῦ τεταραγμένου πλήθους ὕψωσε τὴν φωνήν, καὶ ὠμίλησεν ἐπισήμως.

— Παῖδες Ἰσραὴλ, θὰ φύγετε, ἀλλ' ἡ σφαγὴ δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὴν φυγὴν σας. Θὰ ἐγκλεισθῇτε εἰς φρούριον. Ἀλλὰ τὸ φρούριον ἐκεῖνο δὲν δύναται ν' ἀντιστῇ κατὰ τῶν Ποιμενίσκων ἂν σὰς πολιορκήσωσιν. Ἡ Ναρθὼν εἶναι ἀκαταμάχητον ἄσυλον, καὶ σὰς εἶναι προσιτόν εἰς ἐξέλιξιν, ἐπὶ τῇ συνθήκῃ ν' ἀρνηθῇ ὁ ἀδελφός σας Μαθίας τὴν πίστιν τῶν προγόνων του, καὶ νὰ γίνῃ Χριστιανός. Τότε σὰς ὁμνῶ, ὡς ἱππότης, νὰ σὰς ὑπηρετήσω ὡς τοὺς ἀδελφούς τοῦ υἱοῦ μου, διότι τότε θὰ τὸν ὀνομάσω υἱόν μου.

Αἱ λέξεις αὗται μεγάλην χαρὰν ἐπροξένησαν εἰς τὸ πλῆθος, καὶ τινες φωναὶ ἀνέκραζαν.

— Καὶ ὁ Μαθίας ἀναμφισβόλως δέχεται;

— Ὁχι, εἶπεν ὁ Γάσπαρ, παρεμβαίνων αἰφνηδίνως. Ὁ Μαθίας δὲν δέχεται.

— Ἐπικαλεῖται τὴν κρίσιν σας, εἶπεν ὁ Νογαράτος.

— Δύνασθαι νὰ καταδικάσῃτε ἓνα τῶν ἀδελφῶν σας, εἶπεν ὁ Γάσπαρ, νὰ γίνῃ προδότης;

— Ὅστις σώσῃ τοὺς ἀδελφούς του, ἀνέκραξεν ὁ Ναθάν, εἶναι ἄξιός νὰ κληθῇ οὕτως ὑπὸ τῶν σωθέντων; Μάρτυρα θὰ τὸν ὀνομάσουν.

— Βεβαίως, ὑπέλαβεν ὁ Ἡσαῦ, σαρδονικῶς μειδιῶν. Ἡ θυσία αὕτη τόσον δυσχερὴς θέλει εἶσθαι εἰς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, ὥστε μόνος ἐκεῖνος ἔχει ψυχὴν ἱκανῶς ἰσχυράν, ἵνα ὑπομείνῃ τὴν δοκιμασίαν ταύτην. Διότι δὲν πρέπει νὰ τὸ λησμονώμεν· οἱ ἄνθρωποι εἶναι φύσει ἀχάριστοι· καὶ ἴσως εὐρεθῶσι τινες μεταξὺ ἡμῶν, κηρύξαντες ὅτι ἡ θυσία αὕτη ἐγένετο οὐχὶ πρὸς σωτηρίαν ὑμῶν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἔρωτός του, ὑπὲρ τῆς κύρης τοῦ Χριστιανοῦ, ἐν ᾧ οἱ Χριστιανοὶ θέλουσι πιστεῦσαι ὅτι ἡ ἀρνησιθρησκεία αὕτη εἶναι πρόσχημα μόνον, εἶναι ἀνάνδρος δόλος πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Μαθίας θέλει περιφρονῇ τὰς συκοφαντίας ταύτας, καὶ ἡ σωτηρία τῶν ἀδελφῶν του θέλει κατισχύσει ἐν τῇ καρδίᾳ του τῶν τοιούτων θεωριῶν.

— Καλῶς, ἀδελφέ, εἶπεν ὁ Μαθίας, μοὶ διέγραψας τὸ καθήκον μου.

Ἡ Κωνσταντία ἐσφιγξε σπασμωδικῶς τὴν χεῖρα τοῦ Ναθάν, ὅστις ἀνέκραξε.

— Οἱ σοφοὶ μεταξὺ ὑμῶν πρέπει νὰ τῷ τὸ διαγράψωσιν. Ἐκεῖνος ἂς ὁμιλήσωσι.

— Καὶ ἂς ὁμιλήσωσι μεγαλοφώνως, εἶπεν ὁ Μαθίας, καὶ ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Σολομών Βὲν Σολομών, μὲ συμβουλεύεις ν' ἀφήσω τὴν πίστιν μου διὰ νὰ σώσω τὸν λαόν σου;

— Εἰς οὐδέν· δύναμαι νὰ δώσω τοιαύτην συμβουλὴν, εἶπεν ὁ μέγας Ραββίνος.

— Καὶ σὺ, Ἰακώβ;

— Ἔργον τῆς συνεδήσεώς σου.

— Καὶ σὺ Σαμουήλ;

— Ὁ νόμος καταρτίζεται τοὺς ἀρνησιθρήσκους, καὶ εὐλογεῖ τοὺς μάρτυρας.

Μετὰ ταῦτα δ' ἕκαστος τῶν δώδεκα γερόντων, τῶν καλουμένων σοφῶν, ἐρωτηθεὶς ἀλλաλοδιαδόχως, ἀπήντησε διὰ διεκφυγῶν, μὴ τολμῶν νὰ δώσῃ εἰς οὐδέν· ἀναφανδὸν τὴν συμβουλὴν τοῦ ν' ἀρνηθῇ τὴν θρησκείαν του, λυπούμενος δὲ ἐνδομύχως ὅτι δὲν τὴν ἤρνεϊτο.

— Λοιπὸν, ἀδελφοί, εἶπεν ὁ Μαθίας, ἀναχωροῦμεν. Δὲν ἔχω τοσοῦτον ἰσχυρὰν τὴν ψυχὴν, ὥστε νὰ φέρω τὸ βάρος πράξεως ἣν οὐδεὶς τολμᾷ νὰ μοὶ συμβουλεύσῃ. Χαίρετε, Κύριε Νογαρέτε. Λοιπὸν Ἑβραῖος ἐγεννήθη, Ἑβραῖος θ' ἀπαθάνω. Θ' ἀποθάνωμεν, ἀδελφοί, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα μετὰ λαμπρὰς φωνῆς, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς συμπατριώτας του. Θ' ἀποθάνωμεν, καὶ, πᾶτερ, θὰ μ' εὐλογήσῃς.

Τὸ πλῆθος ἀπεσύρθη τότε, σιωπηλόν, καὶ ὁ Νογαράτος ἀνεχώρησε μετὰ τῆς θυγατρὸς του, ἥτις ἐξερχομένη, εἶπε κρυφίως πρὸς τὸν Ναθάν.

— Πρέπει νὰ σ' ὁμιλήσω.

Ὅταν δ' ἦλθεν ἡ ἐσπέρα, δώδεκα ἀπεσταλμένοι ἐλθόντες ἐκ μέρους τῶν δώδεκα σοφῶν τοῦ ἔθνους, παρεκίνησαν τὸν Μαθίαν νὰ δεχθῇ τὸ βάπτισμα. Ἀλλ' ὁ Μαθίας τοὺς ἀπέπεμψε, καὶ εἶπε πρὸς τὸν πατέρα του.

— Τοὺς βλέπεις πᾶτερ; Θέλουν νὰ ἐξαγοράσωσι τὴν σωτηρίαν των διὰ τῆς κατσίχυνης μου. ὦ! ἄρᾳ ἐπ' αὐτούς! Ἀρᾳ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ἢ Ἰουδαίους ἢ Χριστιανούς! Αἰσχρὸν καὶ οὐτιδανὸν γένος εἶναι τὸ τῶν ἀνθρώπων.

— Δὲν εἶναι ἀληθές ὅτι εἶναι οὐτιδανὸν γένος; εἶπε φωνὴ γυναικεῖα πλυσίον τοῦ Μαθίου. Καὶ ὅμως διὰ τὴν ὑπόληψιν τοῦ γένους τούτου συντρίβεις τὴν καρδίαν, καταστρέφεις τὴν ὑπαρξίν των ἀγαπώντων σε. Διὰ νὰ μὴ σὲ προσβάλλωσιν εἰς τοὺς λόγους των, θέλεις νὰ σβύσῃς τὴν μόνον φωνὴν ἥτις ἤθελε σὲ παρηγορεῖ. Καὶ διὰ νὰ μὴ ἐκτεθῇ τὸ ὄνομά σου εἰς τὴν συκοφαντίαν των μὲν καὶ εἰς τὴν εἰρωνίαν των ἄλλων, τοῖς ῥίπτεις ἔρμαιον τὴν εὐτυχίαν σου, τὴν ζωὴν σου, τὸ μέλλον σου! Ἀθλιότης καὶ ἀνάνδρεια! Μαθία, γυνὴ εἰμι, ἀλλ' ἀνδρειότερα σου. Μεταξὺ τῆς ἀρᾶς τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ αἰσθήματός μου, μεταξὺ τῆς περιφρονήσεως τῶν ἐμῶν καὶ τῆς ἡμετέρας εὐδαιμονίας, μεταξὺ τοῦ μίσους καὶ τῶν ὑπονοιῶν των συμπατριωτῶν σου, καὶ τῆς ὑπολήψεώς σου καὶ μόνου, δὲν ἔμεινα ἀμφίροπος. Ἰδοὺ ἐγώ· εἰμι σύζυγός σου, καὶ ἐτοίμη νὰ σ' ἀκολουθήσω.

— Κωνσταντία! . . . Κωνσταντία! . . . ἀνέκραξεν ὁ Μαθίας, βλέπων ὅπως ἐκπεπληγμένος πλητὸν του τὴν νέαν κόρην ὑπὸ τὰ ἐνδύματα τοῦ Ναθάν. Εἶσαι λοιπὸν ἄγγελος, εἶσαι φῶς τοῦ οὐρανοῦ!

— Ὁχι, Μαθία, εἶπεν ἡ Κωνσταντία, εἰμι γυνὴ ἀγαπῶσα.

Ἐντὸς τῆς νυκτὸς ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ναρθῶνος ἀνεχώρησαν ἐν σπουδῇ, καὶ τινες μετὰ ταῦτα ἡμέρας, διαφυγόντες τοὺς Ποιμενίσκους διὰ τῆς ταχύτητος τῆς πορείας των, ἦσαν κεκλεισμένοι ἐντὸς τοῦ πύργου τοῦ Βερδύνου, ἐπὶ τῆς Γαρόννης, χίλιοι περίπου τῶν ἀριθμῶν, ἄνδρες, γυναῖκες, γέροντες καὶ παῖδες. Ἐκεῖ ἡ Κωνσταντία ἐδέχθη εἰς τοὺς Ἰουδαίους

ὡς γυνὴ τοῦ Μαθίου, καὶ ὁ μέγας Ραββίνος Σολομών Βὲν Σολομών, τὴν παρεδέχθη εἰς τὴν συναγωγὴν. Ἐν τούτοις δ' οἱ Ποιμενίσκοι, μαθόντες τὸ καταφύγιον τοῦτο τῶν Ἑβραίων, καὶ ἐπὶ προφάσει ὅτι ἐσυραν βεβήλως μετ' αὐτῶν μίαν Χριστιανὴν, ἐκινήθησαν κατὰ τοῦ πύργου τοῦ Βερδύνου, καὶ τὸν ἐπολιόρκησαν. Ἀλλ' ὁ Μαθίας εἶχε πάλιν ἀναδειχθῇ τοιοῦτος ὁποῖος ἦν πρότερον, καὶ διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν γυναῖκά του, ἐτόλμησεν ὅτι δὲν ἐτόλμα νὰ γίνῃ διὰ νὰ τὴν κατακτήσῃ, ἐτόλμησε νὰ ἀγωνισθῇ πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἔθνους του. Οἱ ποιμενίσκοι ἐστήσαν ἰσχυρὰς μηχανάς, καὶ ἤρχισαν ἀδιακόπως τὰς κατὰ τῶν τειχῶν προσβολάς. Ἀλλ' ὁ Μαθίας ἔτον παρὼν πανταχοῦ, τοὺς ἐκρήμνιζεν ἀπὸ τὰς τείχων, τοὺς ἐρύπτειν εἰς τὰς τάφρους, τοὺς ἐδίωκεν εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ κατέστρωνεν αὐτὴν μετὰ τὰ πτώματά των. Μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Ἡσαῦ ἦτον ὁ δεικνύων φοβερωτέρην ἀνδρείαν, καὶ οὐ ἡ φωνὴ εἶχε τὴν περισσοτέραν μετ' ἐκείνων βαρύτητα ἐντὸς τῶν βουλῶν. Οἱ Ποιμενίσκοι ὅμως δὲν ἀπηύδουν, ἀλλὰ καθ' ἐκάστην τοῖς ἤρχοντο νέαι βοήθειαι, προσκαλούμεναι ἀπὸ τὴν ἐλπίδα των ἀπερᾶντων λαφύρων ὅσα ἤξευρον ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς τοῦ φρουρίου.

Αἱ προσβολαὶ ἐπολλαπλασιάζοντο, καὶ τὰ ἀδικήματα συρρέοντα νέκ στίφη ληστῶν, δὲν ἄφηνον οὐδὲ στιγμὴν ἀναψυχῆς εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Μάτην οἱ περιόικοι ἄρχοντες, ὧν οἱ λησταὶ ἐλεηλάτουν τὰς γαίας, ἐπροσπάθουν νὰ τοὺς πείσωσιν ὅτι ἡ πολιορκία των δὲν ἔχει ἐπιτυχίαν ἐλπίδα. Οἱ Ποιμενίσκοι τοὺς ἀπεκρίνοντο αὐθαδῶς ὅτι προφανὲς εἶναι πόσον ὀλίγον φροντίζουν περὶ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, ὅταν συγκατανεύωσι ν' ἀφήσωσι μίαν κόρην Χριστιανὴν εἰς τὰς χεῖρας τῶν υἱῶν τοῦ Σατανᾶ. Οἱ δὲ προύχοντες, φοβούμενοι μὴ αὕτη ἡ περὶ ἀδιαφορίας κατηγορία χρησιμεύσῃ τοῖς ποιμενίσκοις ὡς πρόφασις κατ' αὐτῶν τῶν ἰδίων, ἀνεχώρουν, καὶ κατεκλείοντο εἰς τὰ φρούριά των. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ πρόφασις αὕτη τῶν ποιμενίσκων ἔφθασε διὰ τινῶν αἰχμαλώτων μέχρη τῆς ἀκοῆς τῶν πολιορκουμένων Ἰουδαίων. Ἐκτοτε ὁ Μαθίας παρετήρησεν ὅτι οἱ συμπατριῶταί του, καὶ τοὶ ἐξασκολουθῶντες σέβας καὶ ὑπόληψιν νὰ ἐπιδεικνύωσι πρὸς αὐτὸν, τὴν σύζυγόν του ὅμως ἐθεώρουν μετὰ βλεμμάτων μίσους καὶ ἀποστρεφῆς. Τέλος μίαν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ προτροπὴ ἀπέβη φονικωτέρα καὶ πεισματωδεστέρα, ἐνῶ ὁ Μαθίας συνίστα πάλιν τοὺς πολεμιστὰς ἐπὶ τῶν πύργων, συμβόλιον συνεκροτήθη ὑπὸ τοῦ Ἡσαῦ.

— Ἀδελφοί, εἶπε, λυπούμαι ἐγείρων τὴν φωνὴν κατὰ τοῦ ἀνδρειότερου τῶν πολεμιστῶν μας, κατὰ τοῦ ἀνθισταμένου ὡς ὁ σκόπελος, καὶ ὁρμῶντος ὡς ὁ κεραυνός. Ἀλλ' ὅλοι αἱ δυστυχίαι μας ἀπ' αὐτοῦ προέρχονται. Ἐδύνατο νὰ μᾶς σώσῃ, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε. Δὲν κατεδέχθη νὰ μεταχειρισθῇ δόλον, ὃν ἕκαστος ἤθελε θεωρήσῃ ὡς τὸ μαρτύριον τοῦ Μακαβαίου, ὡς τὸν ἱερὸν δόλον τῆς Ἰουδαίας. Ἀλλ' οὔτε ἡ εὐγνωμοσύνη οὔτε ὁ θαυμασμός ἡμῶν δὲν τὸν ἐπεισαν νὰ δεχθῇ τοὺς σαρκασμούς τινῶν Χριστιανῶν. Ἡ ὑπόληψις τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι δι' αὐτὸν μικρο-

τέρου λόγου ἄξια ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν τῶν Χριστιανῶν. Μᾶς παρέσυρεν ἐνταῦθα, καὶ ἂν ἔφερε μετ' αὐτοῦ τὴν ἀνδρείαν του, ἔφερεν ὅμως καὶ κίνδυνον ἀνώτερον τῆς ἀνδρείας του. Ἀν ἡ κόρη τοῦ Νογαρέτου δὲν ἦτον ἐνταῦθα, πρὸ πολλοῦ οἱ ποιμενίσκοι θὰ εἶχον ἐγκαταλείψει τὰς τείχων ταῦτα, καὶ θὰ ἐπώζομεθα. Ἀς τοῖς ἀποδώσωμεν τὴν Χριστιανὴν, καὶ οὐδὲν ἔχομεν νὰ φοβηθῶμεν πλέον.

— Ἀλλ' εἶναι Ἰουδαία τῶρα, ἀνέκραξεν ὁ Γάσπαρ.

— Λοιπὸν ἂν εἶναι Ἰουδαία, ἂς ἀφοσιωθῇ ὑπὲρ τῆς ὅλων σωτηρίας, καὶ ἂς ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ φρουρίου τοῦτο. Ἀν εἶναι ἀληθῶς ἀδελφὴ μας, δὲν θέλει δισταῖ. Προτείνετε τὴν θυσίαν ταύτην εἰς ἐκάστην τῶν γυναικῶν μας, καὶ οὐδεμία θέλει δισταῖ νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας. Διότι ἐκεῖναι εἰσὶν ἀληθῶς θυγατέρες τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ δὲν προσποιῶνται ψευδὴ θρησκείαν.

— Καὶ ἂν ἀρνηθῇ; εἶπεν ὁ Γάσπαρ.

— Τότε, εἶπεν ὁ Ἡσαῦ, ἡ πίστις τῆς εἶναι ψευδής, καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν.

— Ἀληθές, εἶπον οἱ γέροντες.

Καὶ ὁ Γάσπαρ ἐπεφορτίσθη ν' ἀναγγεῖλῃ τοῦτο εἰς τὸν υἱόν του, καὶ νὰ φέρῃ τὴν ἀπόκρισιν εἰς τὴν συνέλευσιν. Ὅταν δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν ἥτις ἦτον ἡ κατοικία αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, ὁ Μαθίας ἐκοιμᾶτο, ἡ δὲ Κωνσταντία καθημένη ἐπὶ τῶν ἀχύρων τῆς κλίνης, τὸν ἐθεώρει ἀσκαρδαμυκτί.

— Θύγατερ, εἶπεν ὁ γέρον, εὐλογητὸς ὁ κύριος ὅτι ὁ Μαθίας κοιμᾶται, διότι ἔχω νὰ σ' εἰπῶ πράγματα δι' ἃ ἤθελεν ἐκμανῇ ὡς πιναλέος λέων, ἐάν τὰ ἤκουε.

— Τὰ ἤξεύρω, πᾶτερ, εἶπεν ἡ Κωνσταντία. Ὁ Ναθάν μοὶ τα εἶπεν. Ἐκπλαγείς ὅτι συνεκροτεῖτο συνέλευσις χωρὶς νὰ εἶναι παρὼν ὁ Μαθίας, καὶ ὅτι ὁ Ἡσαῦ τὴν συνεκρότει, ὑπόπτεισεν ὅτι ἦτον ραδιουργία τις τοῦ μίσους του κατ' ἐμοῦ, καὶ οὕτω παρεμύνησε καὶ ἔμαθε τὸ μυστήριον τῶν διασκέψεών σας.

— Καὶ τί θὰ πράξῃς, θύγατερ; εἶπεν ὁ γέρον.

— Τοῦτο θὰ τὸ εἰπῶ εἰς τὴν συνέλευσιν των σοφῶν σας, ἀπεκρίθη ἡ Κωνσταντία. Ἀς ὑπάγωμεν.

Καὶ ἐγερθεῖσα, ἐφίλησε τὸ μέτωπον τοῦ ἀνδρός τῆς, καὶ διευθύνθη πρὸς τὴν αἴθουσαν τῶν διασκέψεων. Οἱ γέροντες, ἰδόντες αὐτὴν, ἐστρεψαν ἐκπεπληγμένα βλέμματα πρὸς ἀλλήλους, τόσον ἡ συμπεριφορὰ τῆς ἦτον ὑπερήφανος καὶ σταθερά. Προῦχώρησε λοιπὸν μεταξὺ αὐτῶν, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ τὴν ἐρωτήσῃ. Ὁ Ἡσαῦ τὴν κατεβρόχθισε δι' ἀγρίων βλεμμάτων. Περιμείνασα δὲ μίαν στιγμὴν, τοῖς ὠμίλησεν ὡς ἔπεται.

— Πατέρες, ἤκουσα τί ἀπαιτεῖτε παρ' ἐμοῦ. Θὰ τὸ πράξω.

Ὅλοι ἔμεινον ἐκθαμβοί, ὁ Ἡσαῦ ἐμειδίασε μετὰ θρηϊδῶν χαρᾶς. Ἀλλ' ὁ Βὲν Σολομών, συγκινηθεὶς ὑπὸ τῆς εὐγενούς ταύτης ἀφοσιώσεως, τῇ εἶπε.

— Δὲν θὰ σὲ βλάψουν, θύγατερ, διότι εἶσαι κόρη Χριστιανή.

— Ὁχι, ἀπεκρίθη ἡ Κωνσταντία, εἰμαι σήμερον Ἰουδαία, καὶ δὲν θὰ τοῖς τὸ ἀρνηθῶ. Εἰ ἐναντίας τῆς

τοὺς εἰπὼν, ἐγὼ εἰμι ἡ Χριστιανὴ ἥτις ἐγκατέλιπε τὴν
θηρσκειαν σας, καὶ ἠκολούθησεν ἕνα τῶν ἐχθρῶν σας.

— Ἀλλὰ θὰ σὲ φονεύσουν τότε, ἀνέκραξεν ὁ Ἡ-
σαῦ, πελιδνὸς γενόμενος ὑπὸ παραδόξου τρόμου. Θὰ
σὲ φονεύσουν, καὶ δὲν θὰ μᾶς σώσης.

— Καὶ διατί νὰ ζήσω; εἶπεν ἡ Κωνσταντία με-
τὰ ψυχρᾶς περιφρονήσεως· διὰ νὰ σὲ σώσω, Ἡσαῦ,
σὲ τὸν σταθερὸν εἰς τὴν πίστιν σου; Θέλεις ν' ἀρ-
νηθῶ ἐκείνην ἣν παρεδέχθην διὰ νὰ σὲ σώσω; ὦ! ἡ-
πατήθης ὅταν εἶπες, ὅτι δὲν ἤμην εἰλικρινὴς εἰς
τοὺς ὁρκους μου. Ἐγὼ οὐκ οὐκ τοῦ Ματθία, καὶ κα-
τετάχθην ὑπὸ τὸν νόμον τῆς θηρσκειᾶς σου. Οἱ Ποι-
μενίσκοι ἤμπορουν νὰ χύσουν τὰς τελευταίας βράνιδας
τοῦ αἵματός μου, ἀλλ' ὅ,τι ὤμοσα, ὤμοσα. Ἐλθέ, καὶ
φέρε με πρὸς αὐτούς.

Οἱ σοφοὶ ἐσιώπων, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἔχουν δά-
κρυα. Ὁ δὲ Ἡσαῦ, ὑπὸ φοβεροῦ δακνόμενος πεισμα-
τος, ἐθεώρει τὴν Κωνσταντίαν μετὰ βλέμματος φλέ-
γοντος ὅτε μὲν ὑπὸ λύσσης, ὅτε δὲ ὑπὸ ἀπαισίου
φλογός· καὶ ἔπειτα ἀνέκραξε τέλος,

— Τότε λοιπὸν εἶναι περιττὴ ἡ θυσία. Ἐγὼ ἤλ-
πιζον νὰ σωθῶμεν ὅλοι.

— Ὅχι, εἶπεν ἡ Κωνσταντία, θ' ἀποθάνωμεν ὅλοι.

— Ὁ Θεός, εἶπεν ὁ Σολομών Βὲν Σολομών, ὁ
θεὸς εὐλογήσῃ σε καὶ δεχθῇ τὰς ἐπαγγελίας σου.
Θέλεις ἀποθάνει ἡ θέλεις ζῆται μετ' ἡμῶν. Εἶσαι ἀ-
δελφὴ καὶ θυγάτηρ μας, ὑπὲρ ὅλας τὰς ἀδελφὰς καὶ
τὰς θυγατέρας μας.

— Ἔστω λοιπὸν, εἶπεν ὁ Ἡσαῦ, θ' ἀποθάνωμεν
ὅλοι.

Ὅταν δ' ὁ Ματθίας, ἐγερθεὶς, ἔμαθε τὰ συμβάν-
τα, ἠθέλησε νὰ λάβῃ τὸν εὐρύν πέλεκυν του, καὶ νὰ
ἐξολοθρεύσῃ τὸν Ἡσαῦ.

— Ματθία, τῷ εἶπεν ἡ Κωνσταντία. Ἡ ὀργὴ ἀ-
ναδεικνύει νικητὰς πολλάκις τοὺς ἀνδρας· ἡ παρα-
φορὰ τοὺς συντρίβει αὐτοὺς τοὺς ἰδίους. Αἱ γυναῖκες
γνωρίζουσι καλλίτερον τὸ μυστηριον πῶς νὰ διοικῶ-
σι τοὺς ἀνδρας. Ἦμην βεβαία ὅτι ὁ Ἡσαῦ ἠθελε μὲ
ὑπερασπισθῇ.

— Σὲ ἀγαπᾷ λοιπὸν, εἶπε κρυφίως ὁ Ματθίας
πρὸς τὴν Κωνσταντίαν.

— Σιώπα, τῷ ἀπεκρίθη ὁμοίως ἡ σύζυγός του.

— Ἐπειτα δὲ ἐπράυνε τὸν Ματθίαν καὶ ἔλαβε
τὴν ὑπόσχεσίν του, ὅτι τίποτε δὲν θέλει ἐπιχειρή-
σει κατὰ τοῦ Ἡσαῦ.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας δ' ἐκείνης ἡ Κωνσταντία ἐθεώ-
ρετο ὡς θεοῦ ἐμπνευμένη, καὶ οὐδέποτε διήρχοντο
ἐμπρὸς τῆς οἱ γέροντες χωρὶς νὰ τὴν χαιρετίσωσιν,
τὰ παῖδιά χωρὶς νὰ ζητήσωσι τὴν εὐχὴν τῆς.

Ἡ πολιορκία ὅμως διήρκει πάντοτε, οἱ δὲ εἰς τὸ
φρούριον εἰσελθόντες πολεμιστὰι εἶχον ἤδη μείνει
μόλις πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν· οἱ δὲ γέροντες, αἱ
γυναῖκες καὶ τὰ παῖδιά, δὲν ἔσαν πλείονες τῶν τρια-
κοσίων. Τὰ ἐφόδια τῶν βελῶν καὶ αἱ ζωοτροφίαι
ἐξηντλοῦντο, καὶ ἤδη κατὰ τὰς ἐφόδους ἐσφενδόνιζον
πολλάκις οἱ πολιορκούμενοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν κισῶ-
τια πλήρη ἀργύρου. Μητέρες ἐκμανεῖσαι ὑπὸ τῆς πεί-
νης, κατεκρήμνιζον τὰ παῖδιά των ἐπὶ τὰς λόγχας

τῶν Ποιμενίσκων. Ἐπὶ μιᾶς ματαίᾳς ἐκδρομῆς των,
οἱ Ἰουδαῖοι κατέλιπον τινὰς αἰχμαλώτους εἰς χεῖρας
τῶν ληστῶν, οἵτινες ὑπὸ τὰ τείχη αὐτὰ, καὶ ὑπὸ
τὰς ὄψεις τῶν ἀδελφῶν των, τοὺς ἐπέβαλον βασάνους
τρομεράς, ἀνηκούστους, αἱ ἔφριττε βλέπων ὁ ὀφθαλ-
μὸς, αἱ τὰ στόμα δὲν δύναται νὰ διηγηθῇ, καὶ οὕτω
τοὺς ἐθανάτωσαν. Ἐξ τῶν αἰχμαλώτων τούτων ἐξη-
σαν ἐπὶ δύο ἡμέρας ὑπὸ τὰς πυράς καὶ τὰ ἐρυθρὰ
ἐγχειρίδια τῶν Ποιμενίσκων. Το φρούριον κατέρρεεν
ἤδη πανταχόθεν, καὶ ἐξ ἐξοδος ἦτον πιθανὸν ὅτι ἡ-
θελεν ἐπιτύχει. Τότε ὁ Ἡσαῦ ἀνέκραξε μετὰ λύσσης·

— Οὕτω λοιπὸν ὅλοι θεν' ἀποθάνωμεν!

— Σοὶ τὸ εἶπα, ἀπεκρίθη ἡ Κωνσταντία, θεν' ἀ-
ποθάνωμεν ὅλοι, ἀλλ' ἤμποροῦμεν νὰ μὴ ἀποθάνω-
μεν οὕτω. Ἐπειτα δὲ, σύρουσα ἐγχειρίδιον ἀπὸ τὸν
κόλπον τῆς, ἐπρόσθεσε.

— Τὸ κατ' ἐμὲ, οὕτω δὲν θ' ἀποθάνω.

— Ὁ Ἡσαῦ τὴν ἐθεώρησεν ἐπὶ μακρὸν ἐν ᾧ ἀνε-
χώρει, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔμεινεν ἀκίνητος εἰς τὴν θέσιν
τοῦ ἀρ' οὗ ἀνεχώρησε. Τὴν δ' ἐπαύριον οἱ Ἰουδαῖοι
εἶδαν ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων φοβεράς μηχανὰς αἱ οἱ Ποι-
μενίσκοι εἶχον προσαγάγει εἰς τὰς πύλας, καὶ μετὰ
τὴν ἄλλων εἶδος χειλῶν, ὑφ' ἧς προστατευόμενοι,
ἐσώρουν ξύλα εἰς τὴν πρωτίστην πύλην, διὰ νὰ τὴν
πυρπολήσωσι. Τὰ ἀγγεῖα ζέοντος ἐλαίου, αἱ οἱ πο-
λιορκούμενοι ἔριπτον συνήθως ἐπὶ τὰς μηχανὰς ταύ-
τας ὅπως τὰς καύσωσι, δὲν ἐδύναντο νὰ τοὺς χρη-
σιμεύσωσι πλέον, διότι οὕτως ἤθελον ἀνάψει τὴν εἰς
αὐτοὺς ὀλεθρίαν πυρκαϊάν· βραβεῖς δὲ ὄγκους δὲν εἶ-
χον πλέον νὰ σφενδονίζωσι, διὰ νὰ συντρίψωσι τὴν
μηχανήν. Ἐν τούτοις ὅμως ἔφερον πρὸς τοῦτο κισῶ-
τια, πλήρη χρυσοῦ καὶ πολιτίμων ἀντικειμένων, ὅτε
ὁ Ἡσαῦ προσελθὼν ὠμίλησε.

— Ἀδελφοί, εἶπεν, ἀπόνοια εἶναι νὰ ἐλπίζωμεν
ὅτι θὰ σωθῶμεν εἰσέτι. Ἐδὼ θ' ἀποθάνωμεν, ἀν' ὅχι
σήμερον, ὅμως αὔριον, καὶ θ' ἀποθάνωμεν, κορέννυν-
τες τοὺς ληστὰς διὰ τῶν θησαυρῶν ἡμῶν. Ἀφ' οὗ
λοιπὸν πρόκειται ν' ἀπολεσθῶμεν, μετ' ἡμῶν αἱ
συναπολεσθῶσι καὶ οἱ θησαυροὶ ἡμῶν. Ἀς τολμήσω-
μεν νὰ λάβωμεν ἡσύχως καὶ τὸν θάνατον, ὃν οἱ κα-
κοῦργοι οὗτοι μᾶς φέρουσι μετ' ὅλων τῶν βασανιστη-
ρίων τῶν δημίων αὐτῶν. Αἱ φλόγες αἱ καταβροχθί-
σωσι συγχρόνως τοὺς θησαυροὺς ἡμῶν, καὶ οἱ ἐχθροὶ
αἱ εὐρωσιν ἐνταῦθα τέφραν μόνον καὶ πτώματα.

Ἴσως ἀναλογιζόμενοι τὰ περίφημα παραδείγματα
τῆς ἀγρίας θηριωδίας εἰς ἣν περιέστησαν οἱ μὴ δυ-
νάμενοι νὰ ὑπεκφυγῶσι τὸν τρομερὸν θάνατον τοῦ
λιμοῦ καὶ τῆς ἀπελπισίας, ἐνοήσωσιν οἱ ἀναγνώσται
ὅτι ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο δεκτὴ μετ' εὐφροσύνης.
Ἀλλὰ προσπατεῖται ἡ μαρτυρία τῆς ἱστορίας ὅπως
δεχθῶσιν ὡς ἀληθὴ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐκανοίσθη ἡ
φρικτὴ ἐκείνη αὐτεξολόθρευσις. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν,
ὡς τὰ χρονικά τοῦ καιροῦ μαρτυροῦσι, νὰ τεθῶσιν ὅ-
λα τὰ ὀνόματα τῶν πολιορκουμένων ἐντὸς κάλπης,
καὶ ὅτι ἐν γραμμῇ γονατιστοὶ, θέλουσιν ὑπομείνει ἀλ-
ληλοδιαδόχως τὸν θάνατον καθὼς ἐπιπτεν ἐπ' αὐτοὺς
ὁ κληρὸς. Ἡ τρομερὰ αὕτη προπαρασκευὴ ἀνετέθη εἰς
τὸν Ἡσαῦ, ὅστις πρῶτον ἐξήγαγεν ἀπὸ τὴν κάλπην

τὸ ὄνομα τοῦ Ματθίου, δεύτερον τοῦ Ναθάν, καὶ τε-
λευταῖον τὸ τῆς Κωνσταντίας. Ἀδιόρατον μειδίωμα
ἀνεφάνη εἰς τὰ χεῖλη αὐτῆς.

— Καὶ τοῦ ὀλέθρου ὁ ἐκτελεστὴς τίς θὰ εἶναι;
ἐρώτησεν αὕτη μετὰ φωνῆς ἀτρομήτου.

— Ἐγὼ, εἶπεν ὁ Ἡσαῦ.

— Ὁ Ἡσαῦ, ὁ Ἡσαῦ, εἶπον τινες φωναί, τῶν οἱ-
κειουμένων τὸ δικαίωμα τῆς συζητήσεως καὶ ἐπ' αὐ-
τῆς τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐξολοθρευτοῦ.

— Σὺ; εἶπεν ἡ Κωνσταντία. Ἀλλ' ὁ βραχίων σου
δὲν εἶναι ἱκανὸς εὖρωτος διὰ τόσα θύματα. Ζητῶ
νὰ ἐκλεχθῇ διὰ τὴν ἐξολόθρευσιν ταύτην ὁ ἰσχυρώ-
τερος· δὲν πρέπει ἀντὶ τῶν βασάνων τῆς πυρᾶς ν' ἀν-
τικαταστήσωμεν τὰς βασάνους τῆς ἀγωνίας.

— Ἔστω, εἶπεν ὁ Ἡσαῦ, στρέφω τὸ βλέμμα
πρὸς τὸν Ματθίαν, ὅστις ὡς ἐνὸς καὶ ἐκτὸς ἐαυ-
τοῦ, ἴστατο χωρὶς νὰ μετέχη παντάπασι τῶν περὶ
αὐτὸν συμβαινόντων. Ἐπειτα δὲ προσέθηκε·

— Γύναι, δὲν θὰ μὲ διαφύγῃς.

Τότε δ' ἐκομίσθη βραχὺς πέλεκυς, καὶ παχεῖα δο-
κὸς ἐτέθη ἐπὶ δύο στηριγμάτων. Τινες τῶν πολε-
μιστῶν ἀπεπειράθησαν ἐπὶ τῆς δοκοῦ τῶν δυνάμεων
των, καὶ ὁ σίδηρος εἰσεχώρησεν εἰς οὐ μικρὸν βάθος.
Ἀλλ' ὁ Ἡσαῦ, λαβὼν τὸν πέλεκυν, ἐπέφερε τοιαύ-
την πληγὴν εἰς τὴν δοκὸν ὥστε τὸ πέρας ὁ ἐκτύπη-
σε μόλις συνείχετο διὰ τινων ἰνῶν εἰσέτι μετὰ τῆς
δοκοῦ.

— Ὁ Ἡσαῦ, ὁ Ἡσαῦ, ἀνέκραξαν φωναί τινες.

— Ὅχι ἀκόμη, εἶπεν ἐγερθεὶς ὁ Ματθίας. Δὲν ἐ-
δοκίμασα ἀκόμη τὸν πέλεκυν.

Καὶ λαβὼν αὐτὸν, τὸν κατέφερεν ἐπὶ τὴν δοκὸν,
καὶ ἡ δοκὸς ἐχωρίσθη εἰς δύο, ὡς ἂν ἦτον τὸ ἄκρον
ἐλαφροῦ βέλους. Τότε ἀνεκνήρυχθη τὸ ὄνομα τοῦ
Ματθίου ὡς ἐλευθερωτοῦ, καὶ ὅλον τὸ πλῆθος ἐγο-
νυπέτησε θηρσκειτικῶς, χωρὶς οὐδεὶς ν' ἀποφύγῃ τὴν
θέσιν ἥτις ἔλαχεν αὐτῷ διὰ κλήρου. Ἐν τούτοις δὲ
σωρεύσαντες ὅλους τοὺς θησαυροὺς των, εἶχον προσ-
δέσει δάδας εἰς αὐτοὺς, καὶ τοὺς εἶχον ἐμπρῆσαι.
Οἱ δὲ πολιορκούντες, ἐκπληττόμενοι ὅτι δὲν ἀπαν-
τῶσιν ἀντίστασιν, ὅταν εἶδαν τὰς φλόγας αἰρομέ-
νας εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ὀχυρώσεων, ἐννοοῦντες ὅτι
οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ἀφήρουν τοὺς θησαυροὺς των, τὸν
σκοπὸν καὶ τὸ ἀντικείμενον ὅλων των τῶν ἀγώνων,
ἀνῆψαν τὰ ξύλα αἱ εἶχον σωρεύσει ἐμπρὸς τῆς πύ-
λης. φοβερὸν καὶ ἀποτρόπαιον ἦτον τὸ θέαμα ὅλου
τοῦ λυσσώδους στρατοπέδου ἐκείνου, ὠρομένου κατὰ
τῶν ἀθλίων οἵτινες ἠτοιμάζοντο ν' ἀποθάνωσι. Τοὺς
ἠπέλουν διὰ τῶν φρικτοτέρων βασάνων, ἀν' ὃν ἐ-
σθονον τὴν ἀνω ἐκείνην πυρκαϊάν, καὶ τοὺς ὑπέσχον
τὴν ζωὴν ἐξ ἐναντίας ἐάν τὴν ἐσθονον. Συγχρό-
νως δὲ ὑπέβαλλον τὴν ἐμπρὸς τῆς πύλης. Ἀλλ' οἱ
ἀλαλαγμοὶ τῶν Ποιμενίσκων ἀναγγέλων ὅτι ἡ θύρα κατέ-
πεσε, καὶ ὁ Ματθίας εὐρέθη ἀπέναντι τοῦ τελευταίου
του θύματος, ὅπερ ἠγέρθη ἐμπρὸς του, ἀλλ' ὁ Ματ-
θίας ἐκτύπησεν εἰς τὸν κενὸν τόπον του· καὶ πάλιν,
οὐδὲν εὐρίσκων, ἐπανελάβε τὴν πληγὴν, χωρὶς νὰ βλέ-
πῃ ἡ νὰ ἐννοῇ, ὡς ἄψυχος μηχανή.

φονεύσῃ (1). Τέλος, στραφεὶς πρὸς τὸν Ἡσαῦ, τῷ
εἶπε,

— Ἡσαῦ, ἔλαβον τὴν θέσιν σου. Ἀναμριδόλως
θέλεις νὰ λάβῃς τὴν ἐδικήν μου.

Καὶ ὕψωσε τὸν πέλεκυν ἐπ' αὐτόν.

Τὴν λαμβάνω, ἀπεκρίθη ὁ Ἡσαῦ, ἀλλὰ δὲν θὰ
ἐξαντλήσω τὰς δυνάμεις σου ἐπ' ἐμέ. Οὕτω θὰ σοὶ
μείνωσι περισσότεραι διὰ τὸ τελευταῖον σου θῦμα.

Καὶ ἐν τῷ ᾧμα ἐκτυπήθη δι' ἐγχειρίδιον, καὶ ἔ-
πεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ματθίου, ὅστις τὸν ἀπέ-
κρουσε διὰ τοῦ ποδός. Ἡ δὲ πτώσις του ὑπῆρξε τὸ
σύνθημα, καὶ αἱ τριακόσιαι φωναὶ τῶν γονυκλιτούν-
των Ἰουδαίων, ὑψώθησαν ὁμοῦ, δοξολογοῦσαι τὸν
θεὸν τοῦ Μωϋσέως. Ὁ Ματθίας ἠθέλησε ν' ἀρχίσῃ.
Ἀλλὰ τὸν ἀδελφόν του ἔπρεπε νὰ κτυπήσῃ πρῶ-
τον. Ἐν τῷ ᾧμα ἡ ὄψις του ἐθροισθῇ, οἱ πόδες
του τρέμουσι, καὶ γίνεται ἀσθενέστερος τῶν ἀσθε-
νεστέρων παιδιῶν.

— Ἀδελφε, κτύπα, εἶπεν ἡ Ναθάν, κτύπα εἰς
τὴν κεφαλὴν. Ἐκεῖ ἡ πληγὴ δὲν εἶναι τόσον ὀδυνηρά.

Αἱ ψαλμοδοῦσαι φωναὶ ἠγέρθησαν πάλιν μετ' ἐν-
θουσιασμοῦ, καὶ τινες ἀνέκραξαν. Ματθία, Ματθία!

... Καὶ οἱ Ποιμενίσκοι ἠλάλαξαν χαρμωδύνως, διό-
τι ἡ πύλη ἐφλέγετο καὶ ἦν πλησίον νὰ πέσῃ. Τότε
ὁ Ματθίας ἀπέστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ ὁ πέλεκυς
ἔπεσεν εἰς τὸν Ναθάν. Ἐκλινε δὲ τὸ δυστυχὲς παι-
δίον ὡς κάλαμος, καὶ ἔπεσε λέγων·

— Εὐχαριστῶ, ἀδελφέ.

Τότε ὁ Ματθίας ἤρχισε καὶ ἐκτύπα, ἐκτύπα, ἐ-
κτύπα ἀδιακόπως, ἐν βῆμα προύχωρει, ὕψωνε τὸν
πέλεκυν, καὶ μία κεφαλὴ ἐπιπτε. Καὶ ἐξηκολούθει,
καὶ ἐξηκολούθει, καὶ ἀφ' ὅς ἐξήρχετο τῶν χειλέων
του, καὶ οἱ ὀδόντες του ἐτρύζον, καὶ ἐγέλα, καὶ ἐ-
κυριεύετο ὑπὸ παραφορᾶς καὶ μανίας, καὶ τὸν ἡ-
φρανεν ἡ σφαγὴ, καὶ ἔπινε τὸ αἷμα διὰ τῶν ὀφθαλ-
μῶν, καὶ τὸ ἀνέπνεε διὰ τῆς ὀσφρῆσεως, καὶ με-
θύων, καὶ λυσσῶν, ἀπῆντησε τὴν κεφαλὴν τοῦ πα-
τρός του χωρὶς νὰ τὴν γνωρίσῃ. Ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ
Ποιμενίσκοι ὠροῦντο, καὶ ἔσειον ν' ἀνατρέψωσι τὴν
ἡμίφλεκτον πύλην. Καὶ εἰς ἕκαστον κτύπον αὐτῶν
ὁ Ματθίας ἀπεκρίνετο διὰ μιᾶς κραυγῆς, καὶ μία
ἐπιπτε κεφαλὴ. Προύχωρει δὲ πάντοτε, καὶ ἡ συμ-
φωνία τῶν μαρτύρων εἰς πᾶν τοῦ βῆμα ἠλαττοῦτο
κατὰ μίαν φωνήν. Τέλος δὲ φοβερὸς ἀντήχησεν ἀλα-
λαγμὸς τῶν Ποιμενίσκων, ἀναγγέλων ὅτι ἡ θύρα κατέ-
πεσε, καὶ ὁ Ματθίας εὐρέθη ἀπέναντι τοῦ τελευταίου
του θύματος, ὅπερ ἠγέρθη ἐμπρὸς του, ἀλλ' ὁ Ματ-
θίας ἐκτύπησεν εἰς τὸν κενὸν τόπον του· καὶ πάλιν,
οὐδὲν εὐρίσκων, ἐπανελάβε τὴν πληγὴν, χωρὶς νὰ βλέ-
πῃ ἡ νὰ ἐννοῇ, ὡς ἄψυχος μηχανή.

— Ματθία, τῷ ἐκράξεν ἡ Κωνσταντία, ἐγὼ εἶ-
μαι, ἡ Κωνσταντία. Ἤμποροῦμεν νὰ σωθῶμεν.

Ἀλλ' ὁ Ματθίας ἤγειρε πάντοτε καὶ κατεβίβαζε

(1) Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτω σφαγέντων Ἰουδαίων ἦτον
διπλάσιος. (Ὁ συγγραφεὺς ἠθέλησε νὰ ἐλαττώσῃ τὴν φρί-
κην τῆς σκηνῆς ταύτης κατὰ τὸ ἥμισυ.

τὸν πέλεκυν χωρὶς νὰ ἀκούῃ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ, χωρὶς νὰ ἤξεύρῃ τίς ἦτον ἡ Κωνσταντία.

— Ὡ! ἀνέκραζεν αὕτη ἐν ἀπελπισίᾳ, τὸν βραχίονα μόνον εἶχεν ἰσχυρόν.

Ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ Ποιμενίσκοι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Πύργου, καὶ ἡ Κωνσταντία ἐρρίφθη πρὸς αὐτοὺς κράζουσα.

— Εἰρή χριστιανή, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι παράφρων.

Καὶ τῶνόντι τὰ δύο ταῦτα προτόντα ἔσωζον τὴν ζωὴν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς πίστεως καὶ τῆς δαισιδαιμονίας. Ὁ Κύριος Νογαρέτος προπορευόμενος τῶν Ποιμενίσκων, ἔλαβε τὴν θυγατέρα του εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ τὴν ἐπροστάτευσε κατὰ τῶν ὀρμητικωτέρων. Οἱ πρῶτοι δὲ ὀρμήσαντες πρὸς τὸν Ματθίαν, ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῆς τακτικῆς καὶ ἀσκόπου κινήσεως τοῦ πελέκεώς του, ὅστις ἐξῆκολούθει πίπτων καὶ ἐγειρόμενος. Ἐπειτα δ' ἤρχισαν νὰ τὸν θεωρῶσιν ἐκπληκτοί, διότι θηριώδης εὐχέβια ἐφαίνετο εἰς τὸ πλανώμενον βλέμμα, εἰς τὴν πελιδνὴν ὠχρότητα, εἰς τὰς ὀρθὰς τρίχας τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Σωθεῖσα δ' ὑπὸ τοῦ πατρὸς της ἡ Κωνσταντία, ἠθέλησε νὰ σώσῃ καὶ τὸν ἄνδρα της, καὶ ἀνέκραζεν.

— Ὁ θεὸς καταράται τὸν φονεύοντα ἄνθρωπον παράφρονα.

Οἱ Ποιμενίσκοι ἔκαμον τὸν σταυρόν των τότε, καὶ ἐμακρύνθησαν. Ἀλλ' εἰς τὸ πέρας τῆς γραμμῆς ταύτης τῶν πτωμάτων ἠγέρθη εἰς ἄνθρωπος, ὅλος καθμαγμένος, καὶ μετὰ φωνῆς βλαθείας καὶ διακοπτομένης ὑπὸ τῆς ἀλγηδόνης, ἀνέκραξε.

— Χριστιανοί, ἡ κόρη αὕτη εἶναι ἀρνησίθρησκος. Ἐδέχθη τὸ θρήσκευμά μας διὰ ν' ἀκολουθήσῃ τὸν δῆμιον τούτον, ὅστις ἐπραξε τὴν φοβεράν ταύτην σφαγὴν. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος καλεῖται Ματθίας.

Ἐπειτα δὲ, γονυπετήτας, ἐπρόσθεσε.

— Ἀδελφοί, μ' ἐκτύπησαν πρῶτον, διότι ἠθέλησα νὰ γίνω χριστιανός.

Ταῦτα ἀκούοντες οἱ Ποιμενίσκοι, ἐρρίφθησαν ἐπὶ τὴν Κωνσταντίαν, τὴν ἤρπασαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ πατρὸς της, καὶ συλλαβόντες καὶ τὸν Ματθίαν, τοὺς ἔδωσαν ὁμοῦ, καὶ τοὺς ἔθεσαν εἰς τὴν ἐτι φλέγουσαν πυρρὰν, τὴν πυρπολήσαντες τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἑβραίων. Ὃταν δὲ τοὺς ἔφερον αὐτόθι, ὁ Ἡσαῦ εἶπε σαρδονικῶς πρὸς τὴν Κωνσταντίαν.

— Γύναι, διατὶ περιεφρόνησας τὸν ἔρωτά μου; διατὶ ἐπροτίμησας καὶ ἠγάπησας τὸν Ματθίαν;

— Τὸν ἠγάπησα, εἶπεν ἡ Κωνσταντία, διότι δὲν ἦτον προδότης.

— Ὑπαγε λοιπὸν νὰ καῖς μετ' αὐτὸν εἶπεν, ὁ Ἡσαῦ.

Οἱ Ποιμενίσκοι, ἐκτελέσαντες τὴν καταδικνὴν ταύτην, ἀφῆκαν τὴν ζωὴν εἰς τὸν Ἡσαῦ. Κατ' ὀλίγον κατήντησεν αὐτὸς πρῶτον ἀρχηγὸς των, καὶ τέλος ἀπέθανε μοναχὸς τοῦ Μοναστηρίου Ἀλβῆ, φημιζόμενος ἐπὶ εὐτελείᾳ, ἥτις πιθανῶς ἦτον ὑπόκρισις, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰακώβου τοῦ νεοφωτίστου.

Η ΣΤΗΛΗ

ΤΟΥ

ΟΛΥΜΠΕΙΟΥ.

—ο—

Κατὰ τοὺς ἀπωτάτους χρόνους οὗς καλύπτει ἡ ὁμίχλη τῶν μύθων, ὅταν τὰ ὕδατα τοῦ κατακλυσμοῦ ἐκάλυπτον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Ἑλλάδος, χάσμα ἠνεώχθη παρὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἀπεβόρυσεν αὐτὰ, ὥστε ἡ ὑποβρύχιος Κεκροπία ἀνέκυψε πάλιν εἰς τὸν ἥλιον, ὅστις ἐμελλε μετὰ ταῦτα νὰ φωτίσῃ τὴν δόξαν της. Τὸ χάσμα τοῦτο, πηχιαῖον τὸ πλάτος, ὑψίστατο καὶ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, καὶ οἱ εὐγνώμονες Ἀθηναῖοι ἔθυσον καὶ ἐρρίπτον μελίπηκτα εἰς αὐτό. Πρῶτος δ' ἔθυσεν ὁ εἰς τὸν κατακλυσμὸν ἐπιζήσας, καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν ἐκείνην τὴν γῆν πάλιν νὰ πληθύνῃ ἀναλαβὼν Δευκαλίων, καὶ παρὰ τὸ χάσμα ὠδοκώμησε ναὸν τοῦ Διὸς, ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν Ὀλυμπίου. (1)

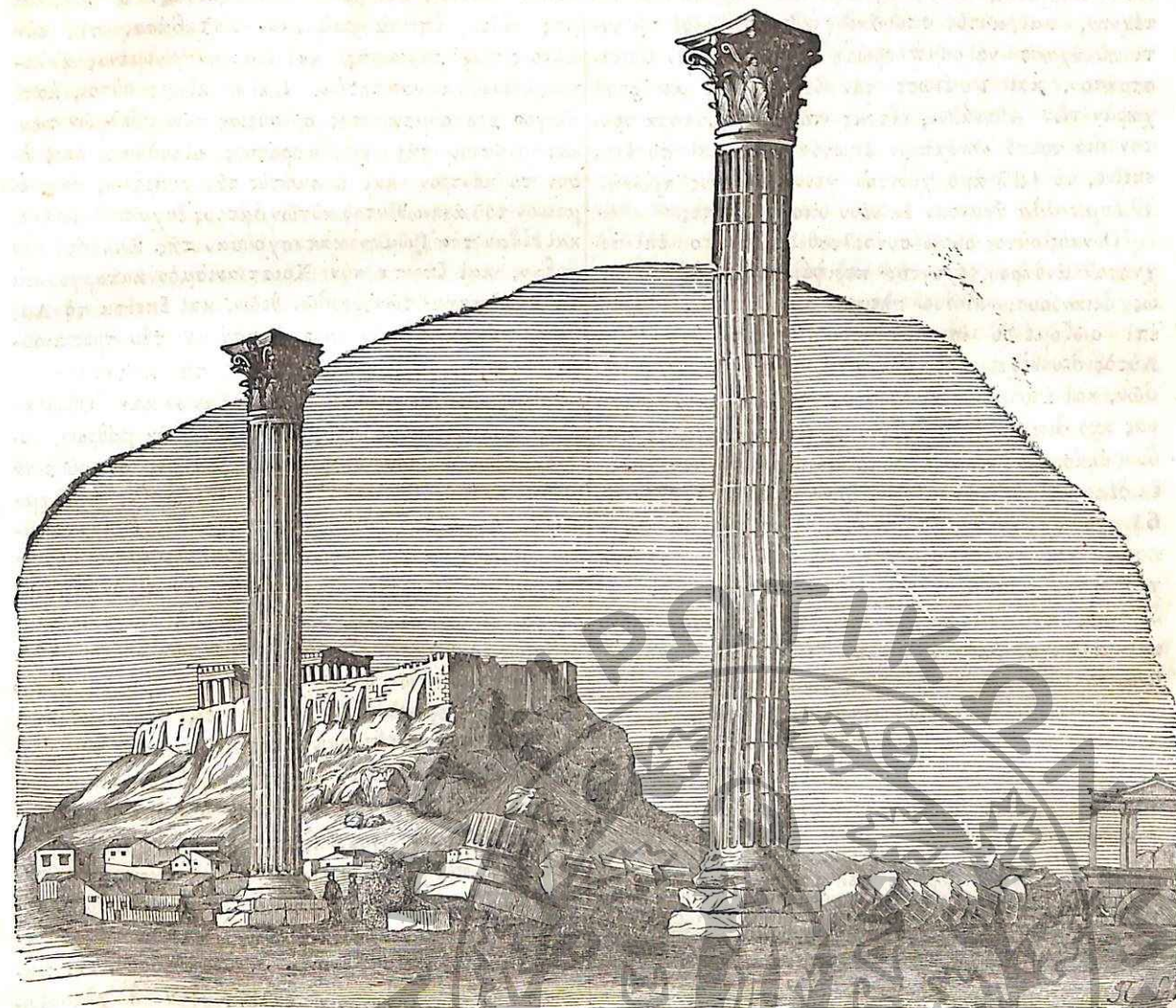
Μετὰ δὲ ταῦτα, ἦτοι πρὸ 2400 ἐτῶν, ὁ Πεισίστρατος, φιλοτιμούμενος ἀξία βασιλείας νὰ πράττῃ, ὅπως στέργηται ὡς βασιλεὺς, καὶ ἐναμιλλώμενος πρὸς τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ Ἀλκμαϊωνίδας, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἠθέλησε ν' ἀνοικοδομήσῃ τὸν εἴτε πεπαλαιωμένον, εἴτε ἀκόμψως καὶ ἀτέχνως ὠκοδομημένον πανάρχαιον ναὸν τούτον, ἀπεφάσισε ν' ἀνεγείρῃ αὐτὸν μεταλοπρεπῆ, κατὰ ῥυθμὸν δώριον, καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες Ἀντιστράτης, Κάλλαισχος, Ἀντιμαχίδης καὶ Πωρίνος, οἱς ἀνέθηκε τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ, ἔθηκαν αὐτοῦ τὰ θεμέλια (2). Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ τυράννου διέκοψε τὸ μέγα ἔργον αὐτοῦ, οἱ δ' υἱοὶ του, πρὶν ἢ λάβωσιν εὐχαρίαν νὰ τὸ περατώσωσιν, ὁ μὲν ἐφρονεύθη, ὁ δὲ ἐξέπεσεν, καὶ ἐπῆλθον μετὰ ταῦτα οἱ μηδικοὶ πόλεμοι, ἐφ' ὧν ἐργασία οὕτω πολυδάπανος δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ. Ὁ Περικλῆς, διεθύβη μὲν μέγα μέρος τῆς μεγαλοφυΐας του δραστηριότητος εἰς ἐπικόσμησιν τῆς πόλεώς του δι' ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀλλ' ἐφρόντιζε μᾶλλον ν' ἀνεγείρῃ ἰδία ἔργα ἢ νὰ συμπληρώσῃ τὰ ἔργα τῶν ἄλλων, ἢ κἂν ἤθελε ν' ἀρχίσῃ ἀνοικοδομῶν ὅσα ἂ οἱ βάρβαροι κατεδάφισαν. Ἀλλὰ μετὰ οἰκοδομοῦντα τὰ τρία θαύματα τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς, τὸν Παρθενῶνα, τὰ Προπύλαια καὶ τὸ Ἑρέχθειον, τὸν κατέλαβεν ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος καὶ ὁ θάνατος, καὶ μετ' αὐτὸν ἤρχισεν ἡ παρακμὴ, καὶ ὅ,τι ἔως τότε δὲν εἶχε τελειωθῇ, ἔμεινεν ἀτελὲς ἐπὶ πολὺν χρόνον μετέπειτα.

Τρεῖς ἑκατονταετηρίδας καὶ ἡμίσειαν μετὰ τὸν Πεισίστρατον ἐπεχείρησεν ὁ Περσεύς, ὁ Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας νὰ περατώσῃ τὸν ναὸν τούτον, καὶ φρονούμεν ὅτι κατὰ παραγγελίαν αὐτοῦ κατεσκευάσθησαν οἱ

(1) Πaus. A. 18.—(2) Vitruvius, Prooem. in. 1. 7.

δώριοι κίονες οἵτινες ἔμελλον νὰ κοσμήσωσιν αὐτοῦ Ἀθηνῶν. Ὅτε δὲ μετὰ 89 ἔτη, ἐλθὼν ὁ Σύλλας, τὰς στοάς. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀνῆρπασεν ὁ θάνατος πρὶν συμπληρώσῃ τὸ ἔργον του.

Μετ' αὐτὸν δ' ἦλθεν Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανής, Βασιλεὺς τῆς Συρίας, καὶ κατὰ τὸ 167 πρὸ Χριστοῦ, ἦτοι κατ' αὐτὴν τὴν παραμονὴν τῆς ὑποδουλώσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους, συνέλαβε τὴν μεγαλοπρεπῆ ἰδέαν, οὐχὶ πλέον νὰ τελειώσῃ, ἀλλὰ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸν πρὸ τοσούτων αἰώνων οὐδέποτε περατωθέντα τούτον ναὸν, κατὰ σχέδιον νέον, ἀσυγκρίτως μεγαλῆτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον, κατὰ τὸν τότε μάλιστα ἀγαπώμενον Κορίνθιον ῥυθμὸν, στράτου ἢ τοῦ Περσέως, ἐνθαί, ἢ ὅπως ἐνθῆσῃ, τοὺς

καὶ ἀρχιτέκτονα ἐξελέξατο Κοστούτιον τὸν Ῥωμαῖον κορινθίου, καὶ ὅτι ἐκείνους, τοὺς ἀρχιτέκτονες κατὰ (1), διότι ἡ ἐποχὴ εἶχε παρέλθει καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς γῆς καίμενος, ὁ Σύλλας μετέφερεν εἰς Ῥώμην, χωρὶς ἐκκεκτὸ μόνον τὸ μυστήριον τῆς καλλιτεχνικῆς ἐν νὰ γινῇ ἐνοχὸς ἱεροσυλίας.

Πάλιν λοιπὸν ἔμεινεν ὁ ναὸς ἀτελής δι' αἰώνων, ἀλλ' ἐν τῇ ἀτελείᾳ του μεγαλοπρεπέστερος, κατὰ τὸν ἀρχαῖον τῆς μαρτυρίας (2) ἀπὸ πολλὰ τῶν μεγίστων συντελεσμένων οἰκοδομημάτων. Τέλος ὁ ἀτελής ἔμεινεν ὁ ναὸς αὗτος, διότι τοιαῦτα ἐπὶ Ἀλβουστὸς, μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ μάχην, ἦλθεν εἰς Ἀθῆνας, τὴν πόλιν ἥτις καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ παρακμῇ της ἐκκεκτὸ εἰσέτι τὸ πρῶτον νὰ χορηγῇ τῆς

(1) Vitruvius, u. s. — Ἀθῆν. Ε'. 5. — Στραβ. Θ'. 96, — T. Liv. 41, 20. — Vell. Patere. I. 10.

(2) Δικαίρχ.

δόξης τὸ κῆρος, καὶ ἠθέλησε νὰ δειχθῇ αὐτῆς πρόστασις καὶ εὐεργεσία. Τότε ἐκοδόμησεν, ὡς καὶ ἄλλοτε εἰπομεν, τὴν μεγάλην ἀναβάθραν εἰς τὰ Προπύλαια, ἧς λείψανα ἀνευρίσκονται ἤδη, τότε ἠθέλησε ν' ἀποπερατώσῃ τέλος καὶ τὸ Ὀλύμπειον, καὶ οἱ φίλοι του, καὶ οἱ θέλοντες νὰ τὸν κολακεύσωσι βασιλεῖς καὶ αἱ πόλεις, ἐφιλοτιμήθησαν νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο (3). Ἀλλ' ὁ οὐδὲν κολακεύων, καὶ οὐδενὸς ἀνθρωπίνου ἔργου φειδόμενος θάνατος, διέκοψε καὶ πάλιν τὴν ἐργασίαν. Ἀμα ὁ Αὐγούστου ἀπέθανεν, ἐξέλιπεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς οἰκοδομῆς. Τέλος ἦλθεν ὁ Ἀδριανὸς, ὅστις ἠγάπα τὴν τέχνην διὰ τὴν τέχνην, καὶ αὐτὸς σπουδῶς ἠθέλησε, καὶ τῷ ὄντι κηρύττει νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τοῦ Παισιστράτου, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν ναὸν, πρὸς μεγίστην χαρὰν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον διὰ τοῦτο Ὀλύμπιον ἐπωνόμασαν, καὶ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, τὸ 127 ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως, ὡς πρώτην Ὀλυμπιάδα ἤρχισαν ἐκ νέου ὑπολογίζοντες.

Ὁ ναὸς οὗτος οὕτω συντελεσθεὶς, ἵστατο ἐπὶ τεχνιτοῦ ἀνδρὸς, ἔχοντος περιφέρειαν 2300 ποδῶν, ὡς δεικνύουσιν αἱ δύο πλευραὶ αὐτοῦ, στηριζόμεναι ἐπὶ σωζομένου ἰσχυροῦ τείχους μετὰ ἀντηρίδων. Αὐτὸς δὲν εἶχε μῆκος μὲν 352, πλάτος δὲ 171 ποδῶν, καὶ ἐκοσμεῖτο κατὰ μὲν τὰς δύο μακρὰς πλευρὰς ὑπὸ διπλοῦ περιστυλίου ἐξ εἰκοσι, κατὰ δὲ τὰς δύο ἐλάσσονας πλευρὰς ὑπὸ περιστυλίου τετραπλοῦ ἐκ δέκα κορινθιακῶν κιόνων, ὧν ὁμοῦ 124, ἐχόντων 6 ποδῶν τὴν κατωτέραν διάμετρον, καὶ ἐξήκοντα ποδῶν καὶ ἐπέκεινα ὕψος. Ἐν τῷ ναῷ δὲ ἦν τοῦ Διὸς χρυσελεφάντινον ἄγαλμα, κατασκευασθὲν ἐπὶ Ἀδριανοῦ, καὶ ἐν τῷ περιβόλῳ, παρ' ἑκαστον κίονα καὶ ἀλλοῦ ἀκόμη, καμπυληθεὶς λίθινος ἢ χαλκοῦ ἀνδριάντης τοῦ αὐτοκράτορος, ἀφιερώματα τῶν ἐπισημοτέρων πόλεων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, καὶ εἰς κολοσσὸς αὐτοῦ, ἀφιερώμα τῶν Ἀθηναίων, τὸσφ ὑπερτερῶν τὰ ἄλλα ἀγάλματα, ὅσφ τῶν Ἀθηναίων ἢ κολακεία τότε ὑπερέβαινε τὴν τῶν ἄλλων ὑπερήκων τῆς Ῥώμης.

Τοιοῦτος συνεπληρώθη τέλος ὁ ναὸς οὗτος, εἰς τῶν μεγίστων τῆς ἀρχαιότητος, ἀρξάμενος πρὶν ἀρχίσῃ τῶν Ἀθηναίων ἡ πολιτικὴ ὑπαρξίς, περατωθεὶς πολὺ ἀφ' οὗ εἶχεν παύσει ἐκείνη. Τὴν μετὰ ταῦτα τύχην του τίς θέλει διηγήθῃ; Ἡ προΐουσα βαρβαρότης πυκνοὶ τὰ σκότῃ τῆς πέριξ αὐτοῦ, καὶ πίπτουσι κίων μετὰ κίονα, λίθος μετὰ λίθον, χωρὶς φόρου, χωρὶς ἀντιλήσεως ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐκείνῃ τοῦ μεσαιῶνος, καὶ ὅταν αἵρεται τὸ παραπέτασμα, καὶ τὰ βλέμματα στρέφονται αὐθις πρὸς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν θέσιν τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ εὐρίσκονται δεκαεπτὰ μόνον κίονες, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιστηλίου δύο ἐξ αὐτῶν πλινθοκτιστον ἐρημίτου ἀναχωρητήριον, ὅστις, ὡς τὰ πτηνὰ τὰ φεύγοντα τὴν πλημμύραν, καὶ πηγνύντα τὴν φωλεάν των εἰς τὰς ὑψηλὰς τῶν δένδρων κορυ-

φὰς ἀνέβη ὑπερῶν τῆς γῆς τῆς Ἑλλάδος, ζητῶν εἰς τὰ ὕψη ἐλευθερίας πνοήν.

Τὸν ἕνα τῶν 17 κιόνων κατεδάφισε πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος ὁ τότε σκτράτης, καὶ κατέκαυσεν εἰς ἄσβεστον, πρὸς οἰκοδομήν του ἐν τῇ ἀγορᾷ προσκυνηματος. Οἱ δὲ ἄλλοι δεκαεξὶ ἵσταντο μέχρι τῆς καὶ πρώτης ἐν ὠραίῳ συμπλέγματι, μάρτυρες ἀρχαίων αἰώνων. Ἐνώπιον αὐτῶν πόσα δὲν παρήλθον συμβάντα! Ἄν ὅχι αὐτοὶ, διότι εἶναι μεταγενέστεροι, ἀλλὰ καὶ ὁ ναὸς εἰς ὃν ἀνῆλθον, εἶδε τὰς Ἀθήνας συνοικισθείσας ἐκ κωμῶν ἀρχαίων, καὶ ἀνακυψάσας εἰς δόξης ἀκμήν, καὶ θαυμαζομένης ὑπὸ τῶν ἐθνῶν πάντων, καὶ πρωτεύουσας μετὰ αὐτῶν, καὶ τὰς εἶδε, ἔπειτα βαθμηδὸν καταβάσας τῆς εὐκλειδῆς των περιωπῆς, καὶ ἔρμαιον γινομένης ἀλλεπαλλήλων κατακτετητῶν. Καὶ οἱ κίονες οὗτοι, κατ' ὀλίγον ἐρηνοῦμενοι τῆς συνοδείας τῶν ἀδελφῶν των, καὶ ὄργανοι τῆς μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομῆς ἧτις ἦτον τὸ κέντρον καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ὑπάρξεώς των, ἔμεινον τοῦ ἀραιωθέντος αὐτῶν δάσους ἔσχατα λείψανα, καὶ εἶδαν τὴν Ῥώμην κατὰσχούσαν τῆς Ἑλλάδος τὴν δόξαν, καὶ ἔπειτα τὸν Χριστιανισμὸν καταργούντα τὰ ἀγάλματα τῶν ψευδῶν θεῶν, καὶ ἔπειτα τὸ Λάβαρον ἀντικαθιστῶν τῶν Κριστῶν τὴν τροπαιοῦχον σημαίαν, καὶ ἀλλεπαλλήλα τὰ κύματα τῶν Γότθων, Φράγκων, Ἑνετῶν, Ἀλβανῶν καὶ Ὀθωμανῶν, κυλιόμενα εἰς τοὺς πόδας των, ἐκ βάθρων, ὑποσκάπτοντα τὸν ὑπερήφανον βράχον, ὃν οὐδὲ νὰ σεισῇ κατίσχυσεν ἄλλοτε ὅλη τῆς Ἀσίας ἡ πλνμυρίς. Δεκαοκτὼ ἤδη ἑκατονταετηρίδας ἐγκαταλειμμένοι οὗτοι τοῦ ἀρχαιότητος ἐγκαταλειμμένοι οὗτοι τοῦ φρουροῦ, πιστεύοντες ὅτι ὁ ἥλιος, ὃν εἶχον ἰδῆ δύσαντα εἰς τὸ σκότος, δὲν ἔδυσε διὰ πάντοτε, καὶ βεβαίως ἐσκήρτισαν ἐπὶ τῶν λιθίνων των βάσεων, ὅταν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν εἶδαν τὴν πρώτην αὐτοῦ παρήγορον ἀκτῖνα διαυγάσαν εἰς τὴν ἀνατολήν. Ἐκτοτε ἵστανται παραυλάττοντες αὐτοῦ τὴν πρόδοον, καὶ περιμένοντες μέχρις οὗ τὸν ἰδῶσιν ἀρθέντα πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ περιωπὴν, καὶ τοξεύοντα τὰς φωτεινότερας ἀκτῖνας του. Ἀλλ' ὁ εἰς ἀπηύδῃσε περιμένων. Βλέπων τὰ ἐλαττήρια τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα τὸ ἐθνικὸν συμφέρον ἐπισκιάζοντα, τὰς μικροφιλοτιμίας τὴν εὐγενῆ φιλοτιμίαν ἐπιπροσθούσας, τὴν πατριωτικὴν αὐταπάρνησιν ἐκλείπουσαν ἢ χλευαζομένην, τὴν ἀμάθειαν καὶ διαφθορὰν ὑφύσας τὴν κεφαλὴν, τὰς ταπεινὰς φιλαρχίας ἐν σκότει ἐργαζομένας, ταπεινούσας τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν καρδίαν διαστρεφούσας, βλέπων τὰς Ἑρινὺς καὶ Ἀρπυίας, αἵτινες ἐπέφερον ἄλλοτε τῆς Ἑλλάδος τὸν ὄλεθρον, κατανεμομένους αὐθις αὐτὴν, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτίων τὰς αὐτὰς συνεπείας οἰωνίζόμενος, ἐνόμισεν ὅτι ἡ πρώτη ἐκείνη ἀκτῖς ἦτον ἀπατηλὴ ἀστραπὴ, σθεθεῖσα πάλιν εἰς τὴν σκοτίαν, καὶ ὅταν ἐνέσκυψεν εἰς τὴν ἀττικὴν λεκάνην ἢ φοβερά ἐκείνη λαίλαψ τῆς 4 Ὀκτωβρίου, ἡ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον μέχρι τοῦ πυθμένος ἀνακυβήσασα, καὶ μυριάδας δένδρων ὡς νεκροὺς στρατιώτας εἰς τὰ πεδία ἀπλώσασα, τότε ἡ-

σθάνθη αὐτὸς τὴν πίστιν του πρὸς τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος σιομένην μετὰ τῆς βάσεώς του, καὶ ἐκλινε βαρυθυμῶν τὴν ὑπὸ μακρᾶς καὶ πικρᾶς πείρας βεβαρυμένην του κεφαλὴν, καὶ ἠπλώθη ν' ἀναπαυθῇ μετὰ τὴν χρόνιον φρουρήσιν του. Ὁ μικρόψυχος λοιποτάκης! Διὰ ν' ἀποκάμῃ τὴν τελευταίαν στιγμὴν; Εἰς αὐτὸν οἱ αἰῶνες ἦσαν ἡμέραι. Τί δὲν περιέμενε μίαν ὥραν ἀκόμη; Διὰ ν' ἐπέλαθε τῆς Ἑλλάδος τὸν ἀστέρα σθεσθέντα, καὶ παρεγνώρισε τὸν θεῖον δάκτυλον ὅστις διὰ τῶν αἰώνων τὸν φέρει εἰς τὸ στερέωμα;

Ἦδη κεῖται κατὰ γῆς ὁ προαιώνιος γίγας, ὡς νεκρὸς εἰς ὃν ὁ ἀνατόμος προσάγει ἀφόδω; τὴν σμίλην του. Ἡ εὐγενὴς καὶ ἄλλοτε τὰ νέφη γείτονα ἔχουσα κορυφὴν του, δέχεται σήμερον τὰ κολαφίσματα τῶν παιδίων. Τὰ μέλη του διεσπάρσθησαν, τὸ μυστήριον τῶν ἀρμῶν καὶ τῶν γόμφων του κεῖται εἰς τὸ προφανές, καὶ ἦδη εἰς τὸν μᾶλλον ἀγύμναστον ὀφθαλμὸν γίνεται ὁ δῖος ὅτι ἡ ἐνωσις τῶν σπονδύλων του πολὺ ἐλλείπεται τῆς ἀμιμῆτου ἀκριθείας καὶ ἐντελείας ἐκείνης, μεθ' ἧς συνδέονται οἱ σπόνδυλοι τῶν κιόνων τοῦ Παρθενῶνος, ὅτι ἡ καλλιτεχνία τοῦ κιονοκράνου αὐτοῦ, καίτοι κατακόσμου κατὰ τὸν κορινθιον ρυθμὸν, οὐδόλως συγκρίνεται πρὸς τὴν θαυμασίαν καθαρότητα τῶν ἀφελῶν τοῦ Παρθενῶνος κιονοκράνων, καὶ ἕκαστος θέλει εὐκόλως ἀναγνωρίσει τὸν κίονα τοῦτον ὡς ἔργον τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ, ἢ καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Ἔσοματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐκδοθέντα μετὰ Μελέτης ἱστορικῆς περὶ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὑπὸ Σπυριδωνος Ζαμπελίου, Λευκαδίου. Μετὰ τῆς ἐξῆς ἐπιγραφῆς, «Ὁ θεὸς πᾶσιν ἀνθρώποις πάτριος ἐξηγητὴς· οὐδενὶ ἄλλῳ πεισόμεθα, ἐάν νοῦν ἔχωμεν, οὐδὲ χρῆσόμεθα ἐξηγητῇ, ἀλλ' ἡ τῷ πατρίῳ.» Πλάτ. — Ἐν Κερκύρᾳ. Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Ἑρμῆς, Α. Τερζάκη καὶ Θ. Ῥωμαίου. 1852.

Ἡ σπουδὴ τῆς πατρίου ἱστορίας εἶναι σπανίως σπουδὴ ἀπλῶς θεωρητικῆ. Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν ἡ ἱστορία αὕτη κατήντησε νὰ λάβῃ χαρακτῆρα πρακτικώτερον τοῦ συνήθους, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐπρεσβεύθη καὶ ἤρχισε νὰ διαδίδεται τὸ ἱστορικὸν δόγμα, ὅτι ἡ μεγάλη τοῦ μεσαιῶνος θύελλα ἀνέσπασε πρόρριζον τὸ γηραιὸν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ δένδρον· ἐν ἁλλαις λέξεσιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, οἵτινες πάλαι ποτὲ κατώκουν μετὰ τοῦ Μακεδονικοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν μεσημεριῶν ἀκρῶν τῆς Πελοποννήσου, ὁμιλοῦντες τὴν Δωρικὴν, τὴν Ἰωνικὴν, τὴν Ἀττικὴν, τὴν Αἰολικὴν διάλεκτον, ἐξωλοθρεύθησαν κατὰ μέγα μέ-

ρος ὑπὸ τῶν Σλαυικῶν φύλων, τὰ ὅποια, ἀρχίσαντα ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐξακολουθήσαντα μετέπειτα νὰ ἐμβάλλωσιν εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, κατέλαβον τὰς γῶρας ἐκείνας, καθὼς οἱ Ἄγριοι καὶ οἱ Σάξονες τὴν Βρετανίαν. Τὰ λείψανα τῶν προτέρων κατοίκων, ἐξακολουθοῦσιν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου δόγματος, τὰ λείψανα τῶν προτέρων κατοίκων ἐπὶ τοσοῦτον ἀνεμίγησαν μετὰ τῶν ἐπηλύδων τούτων Σλαύων, βραδυτέρον δὲ καὶ μετ' ἄλλων ξένων, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐφάρησαν καὶ ἐτάκηνσαν, ὥστε οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῶν χωρῶν ἐκείνων, εἰ καὶ ὁμιλοῦντες ἔτι Ἑλληνιστῇ, δὲν δύνανται πλέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων. Οὐ μόνον δὲ οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τούτων οὐδὲν ἔχουσιν σωζομένην τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ δεινότερον, οὐδὲν ἐν γένει ἔχουσιν ἴδιον πνεῦμα, οὐδὲν στοιχειὸν ζωῆς καὶ ἐνεργείας, οὐδεμίαν ἐκπροσωποῦσιν αὐτοτελεῖ ἰδέαν, καὶ εἶναι οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ ἀπόσπασμα, παράρτημα καὶ, οὕτως εἰπεῖν, ὁ ἀπώτατος πλανήτης τοῦ Σαρματικοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, μὴ λαμβάνων τὸ φῶς καὶ τὸ θερμὸν αὐτοῦ εἰμὴ ἀπὸ Κιόβας καὶ τῶν περιχρύσων αὐτῆς θάλας, ὡς ἀπὸ κοινοῦ κέντρου τοῦ Σλαυικοῦ κόσμου. (*)

Τὸ ζήτημα τοῦτο, τοιοῦτοτρόπως τιθέμενον καὶ λυόμενον· εἰμπορεῖ ἄρα γε νὰ ἐκληρῇ ὡς ἀπλῶς ἐπιστημονικόν; Βεβαίως πᾶς λαὸς, ὡς καὶ πᾶς ἄνθρωπος, εἶναι δημιουργὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ τύχης· αἱ δὲ καταπειστικώτεροι τῶν ἀπαντήσεων ὅσας δύναται τὸ σημερινὸν Ἑλληνικὸν ἔθνος ν' ἀντιτάξῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες, μὴ ἀκούμενοι ν' ἀποκαλῶσιν αὐτὸ νόθον, ἀμφισβητοῦσι καὶ αὐτὴν τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν αὐτοῦ δύναμιν, εἶναι ἀναμφιδόλος, ὡς πρὸς μὲν τὴν γῆν καὶ τὴν πόλιν, ἢ ἰσὰ φωνὴ τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων, ἢ θαυμαστὴ ἐν ταῖς δεινότεραις συμφοραῖς καρτερία καὶ τὰ ἐν μυρίαῖς, κατὰ τὴν γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, μάχαις ἡρωϊκὰς κατορθώματα· ὡς πρὸς δὲ τὸ μέλλον, δραστηριότης, παιδεία, ἀρετὴ, συνετὴ τόλμη. Ἀλλ' ἐπρόκειμεν τὴν λέξιν μέλλον· τί δ' ἐστὶ μέλλον διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἕκαστος τὸ ἐννοεῖ τὴν σήμερον· δὲ αὐτὰ τὰ ἰσχυρότατα τῶν ἐθνῶν ἔχουσι χρεῖαν, περὶ τὴν διάπραξιν μεγάλων βουλευμάτων, τῆς συνδρομῆς τῆς κοινῆς τοῦ κόσμου γνώμης, πολὺ μᾶλλον τὰ ἀσθενέστερα. Μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι ἡ κοινὴ τῆς Εὐρώπης γνώμη, ἡ προκαλέσασα τὴν ἰσχυρὰν ὑπὲρ ἡμῶν προστασίαν τῶν μεγάλων δυνάμεων, διεμορφώθη κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τῆς συμπαθείας πρὸς ἀπογόνους ἐθνους περικλειοῦς ὥστε οἱ ἀμφισβητοῦντες τὴν ἀδιαιρέτην ὑπαρξίν, τὴν συνέχειαν, τὴν ἐνότητα τοῦ Ἑλληνι-

(*) Μὴ νομίσῃ δὲ τις, ὡς ἀπὸ τῶν λόγων τούτων τοῦ ἀρχηγέτου τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς δόξης, ὅτι θεραπεύει τὰ συμφέροντα τῆς Σλαυικῆς φυλῆς· τοῦλάχιστον ἡ δυσμένεια τὴν ὅποιαν δεικνύει πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος μεταβάλλεται εἰς ἀληθὴ ἀποστραφὴν ὅσας ὁμιλεῖ περὶ Σλαύων ὥστε τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο δόγμα ὑπὲρ μᾶλλον προτὶν ἐπὶ λοδοῦν ἰδιορρυθμίας, ἰδιορρυθμίας ὅμως, ἥτις, δορυφορομένη ὑπὸ λαμπρᾶς εὐχλωθείας καὶ πολυμυθείας, κατήντησε νὰ στρατολογήσῃ πολλοὺς καὶ ἀξίους λόγου ὁπαδοὺς.

κοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν νεωτέρων, ἀμφισβητοῦσιν ἓνα τῶν κυριωτάτων λόγων τῆς παρούσης αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας. Ἰς τίς δὲ δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι οὐκέτι χρεῖαν ἔχομεν τῆς κοινῆς ἐκείνης γνώμης καὶ ὅτι οἱ διαστρέφοντες αὐτὴν δὲν δύνανται νὰ προσβάλωσιν ἐμμέσως τὴν μέλλουσαν ἡμῶν τύχην; Ἄν καταστή βέβαιον, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἔπαυσεν ἀνέκαθεν καὶ μέχρι τῆς σήμερον κατέχον τὰς νοτιοανατολικὰς πύλας τῆς Εὐρώπης· ἂν ἐπικρατήσῃ ἡ γνώμη, ὅτι, καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ἐτῶν τρισχιλίων, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπέπεσε μὲν ἐκ διαλειμμάτων εἰς ξένους κυριάρχας, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε διατηροῦν ζωηροτάτην τὴν ἐθνικότητα αὐτοῦ· δὲν ἔπαυσε οὐδετέρουν, διὰ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ὑπεροχῆς, τὴν ξενικὴν κυριαρχίαν, δὲν ἔπαυσε ἀγωνιζόμενον ἀδιαλείπτως ν' ἀνακτίσῃ καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν· λόγῳ δ' εὐφυΐας καὶ δραστηριότητος, λόγῳ παιδείας, βιομηχανίας, ἐμπορίας, ναυτιλίας καὶ ἐν γένει διανοητικῆς καὶ πρακτικῆς ἐνεργείας εἶναι ἀσυγκρίτως καθυπέρτερον ὅλων τῶν ἄλλων φυλῶν ὅσαι κατοικοῦσι τὰς αὐτὰς χώρας, καὶ ὅτι αἱ φυλαὶ αὗται, ὁμολογοῦσαι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ, δὲν ἔπαυσαν κλίνουσαι εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς μαγικῆς αὐτοῦ γλώσσης, θρησκείας, σημαίας, ὀνομασίας· διότι ταύτην μάλιστα τὴν ιδιοποιητικὴν καὶ συγχωνευτικὴν δύναμιν, δι' ἣν τοσοῦτον διεκρίνοντο οἱ προπάτορες αὐτοῦ καὶ ἦτις εἶναι τὸ χαρακτηριστικώτερον τεκμήριον πάσης ῥωμαλέας ἐθνικότητος, διέσωσε θαυμασίως μέχρι τῆς σήμερον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος· ἂν ἡ ἀληθὴς αὕτη τῶν πραγμάτων ἐποῦς ὑπερισχύσῃ, θριαμβεύσῃ, παραισδύσῃ εἰς τὰς συνειδήσεις καὶ εἰς τὰς καρδίας, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν εἶναι δυνατόν εἰμὴ νὰ ὑπάρξῃ ἡ κυριωτέρα βάσις ἐφ' ἧς θέλει οἰκοδομηθῇ ἡ ὀριστικὴ τῆς ἀνατολῆς διαμόρφωσις, ὅταν ἐπέλθῃ ἡ ὥρα τοῦ κρίσιμου καὶ μεγάλου τούτου γεγονότος.

Ἄν ὅμως ἐξεναντίας ἐπικρατήσῃ ἡ γνώμη, ὅτι τὸ γνήσιον Ἑλληνικὸν ἔθνος ἤρρανισθη ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς καὶ ὅτι οἱ σήμερον καλούμενοι Ἕλληνες οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ Σλαῦοι, Ἀλβανοὶ, Βούλγαροι καὶ Βλάχοι, τραυλίζοντες ἡμιθάρσaron τινὰ Ἑλληνικὴν γλῶσσαν· τὸ ἔθνος τοῦτο ἐπέχει ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἢ τὰξιν οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μοντενεγράϊνοι, οὐδ' ἔχει ἐν ὥρᾳ κρίσεως νὰ προτείνῃ δίκαια μεγαλήτερα τῶν ἐθνῶν τούτων καὶ τῶν ἄλλων φυλῶν ὅσαι οἰκοῦσιν ἐν τῇ μέσῳ ἢ πλησίον αὐτοῦ. Ἡ λοιπὸν ἡ ἀνατολὴ ἀνάγκη νὰ διαμελισθῇ εἰς πολλὰς μικρὰς ἡγεμονίας, ὧν μία θέλει εἶναι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ, ἡ ἀνάγκη νὰ ὑποκύβῃ εἰς ξενικὴν κυριαρχίαν, διότι οὐδεμία ἐντὸς αὐτῆς ὑπάρχει ἐθνικότης ἱκανὴ νὰ πρωτεύσῃ τῶν λοιπῶν.

Καὶ μὴ νομίσῃ τις ὅτι ἐξάγομεν ἡμεῖς τὰ συμπεράσματα ταῦτα, ἐν τῇ πεφοβισμένῃ ἡμῶν φιλοπατρίας· τὰ συμπεράσματα ταῦτα ἐξήγαγεν, αὐταῖς λέξεσιν, αὐτὸς ὁ πρωτοεργὸς τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου συστήματος, εἰς ἓνα τῶν εὐγλωττοτέρων αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους Φιλιππικῶν, τὸν ἐπιγραφόμενον,

μενον, τὸ *Σλαβικὸν στοιχεῖον ἐν Ἑλλάδι*. Συμπεραίνοντες, λέγει, ἐπιφέρουμεν·

1. Ἀνάγκη ἡ Εὐρώπη νὰ παύσῃ πιστεύουσα, ὅτι εἶναι πλέον δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ Ἑλλάς καὶ νὰ παραιτήσῃ τὸν ἀστραγαλισμὸν τοῦτον εἰς παῖδας καὶ εἰς σχολαστικούς.

2. Ἀνάγκη ἡ Εὐρώπη, ἂν δὲν ἐπιθυμῇ νὰ ἀποδῇ γελοῖον, νὰ παύσῃ φαντασιοκοποῦσα τὴν ἀνθρώπινον μεγάλου ἀνατολικοῦ κράτους, ἔχοντος πρωτεύουσαν τὸ Βυζάντιον.

3. Ἀνάγκη ἡ Εὐρώπη, ὁσάκις βουλεύεται περὶ τῶν Χριστιανικῶν φυλῶν, αἰτίνες κατοικοῦσι μεταξὺ Ἰστρου καὶ Ταινάρου, νὰ μὴ λησμονῇ, ὅτι αἱ φυλαὶ αὗται ἀποτελοῦσι σύγκρομα στοιχείων νεκρῶν, τὰ ὅποια δὲν δύνανται νὰ λάβωσι ζωὴν εἰμὴ ἀπὸ πνεύματος ἐξωθεν ἐπιφυσῶντος.

Εἶναι λοιπὸν πρόδηλον, ὅτι τὸ ζήτημα δὲν εἶναι καθαρῶς ἐπιστημονικόν, ἀλλὰ καὶ πολιτικόν συναμα· ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐν τῷ παρελθόντι ὑπάρξεως ἡμῶν, καὶ ὅχι μόνον τῆς ὑλικῆς ὑπάρξεως, ἀλλὰ τῆς πολιτικῆς, τῆς ἠθικῆς, τῆς διανοητικῆς, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀληθὴς καὶ ἐθνικὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἱστορία δὲν εἶναι ἀδιάφορος ὡς πρὸς τὴν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τύχην αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀγὼν οὗτος, ἂν καὶ φαίνεται ἀπλῶς ἐπιστημονικὸς, θεωρητικὸς, ἱστορικὸς, συγκατατάσσεται ἀληθῶς μετὰ τῶν θετικωτέρων, πρακτικωτέρων, πολιτικωτέρων ἐκείνων ἀγώνων οὓς ὀφείλομεν νὰ καταβάλλωμεν πρὸς συντήρησιν αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν.

Ὑπὸ τὸν μετριοφρονά τύπον μελέτης εἰσαγωγικῆς εἰς τὴν ἐκδοσὶν δημοτικῶν τινῶν ἀσμάτων, ὑπέδου τὸν ἀγῶνα ἐκεῖνον ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος. Ὁ συγγραφεὺς καταπολεμεῖ τοὺς πρεσβεύαντας ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξέλιπεν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, οὐχὶ ἀποτρέπων ἡ κολάζων τὴς πληγὰς ὅσας οὗτοι κατέφερον εἰς τὸ θῦμα αὐτῶν, οὐχὶ ἀναίρων τὴν δεῖνα βαρβαρικὴν εἰσβολὴν ἢ πικριστῶν τὴν ἄλλην ὡς μὴ ἐπαγχοῦσαν τοσοῦτον ὀλέθριον ἀποτελέσματα, ἀλλὰ ἱστορῶν αὐτὰς τὰς πράξεις τοῦ ὑποτιθεμένου ἐκείνου νεκροῦ καὶ ἀποδεικνύων, διὰ τῶν πράξεων ἐκείνων, ὅτι ἔζη, ὅτι ἔζη ὅχι μόνον ὑλικὴν ζωὴν, ἀλλὰ, τὸ σπουδαιότερον, ζωὴν ἠθικὴν, πολιτικὴν, διανοητικὴν, καὶ ἐπενήργει εἰς τὴν τύχην τοῦ κόσμου, καὶ παρὰσκευάζετο νὰ μεγαλοουργήσῃ ἐτι μᾶλλον εἰς τὸ πολιτικὸν τῆς ἱστορίας στάδιον. Ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος ἐπεχείρησε νὰ γράψῃ τὴν ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, ἀφανῆ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μέχρι τοῦδε, ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἣν κομψότατα χαρακτηρίζει ὡς ἀκολουθῶς ἐν σελ. 241. «Ἡ ἱστορία τοῦ λαοῦ, καθ' ἃς διεξερχόμεθα μέσας ἐποχὰς, ὁμοιάζει ἐντελὸν τινὰ μηχανήν, ἧς ἡχοῦσι μὲν ἐσωτερικῶς οἱ κινούμενοι τροχοί, ὑπάρχουσι δὲ ἀόρατοι· μόνον ἐκ τῆς κατεργασθείσης παρ' αὐτῶν ὕλης, καὶ παρὰ τινῶν ἐτέρων συγκεχυμένων ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων, συμπεραίνουμεν περὶ τῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς. Ὁ τοῦ λαοῦ λοιπὸν τούτου ἐξήγησε νὰ ἀνιχνεύσῃ τὸν μὲν πολιτικὸν βίον εἰς τὰς ἱστορικὰς στάσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀν-

τιχείας, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τὸν στενὸν σύνδεσμον τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ δήμου, εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὀργανισμόν· τὴν δὲ γλῶσσαν, εἰς τὰ ὀλίγα, ἀλλὰ χαρακτηριστικώτατα τεκμήρια τῆς ἀγοραίας διαλέκτου ὅσα περιεσώθησαν πού καὶ πού παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συγγραφεῦσι· τὴν δὲ ὑψηλοτέραν διανοητικὴν ἐνεργείαν, εἰς τὰ εὐγλωττα ῥήματα τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, εἰς τὰς θρησκευτικὰς συζητήσεις καὶ εἰς τὸ ἀπὸ αὐτῶν προκύψαν θεολογικὸν μεγαλοῦργημα τῶν ἐπτὰ συνόδων.

Περὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος, καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς φάσεις, ὁ Ἕλλην ἱστορικὸς διαφωνεῖ ἐντελῶς πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, οἱ πλείστοι τοῦλάχιστον ἐξ αὐτῶν, παρασυρόμενοι εἴτε ἀπὸ τὸ Λουκιάνειον φιλοσοφικὸν πνεῦμα τῆς ὀκτωκαιδεκάτης ἐκατονταετηρίδος, εἴτε ἀπὸ τὰ σφοδρὰ πάθη τοῦ καθολικισμοῦ, εἴτε ἀπὸ τὴν ψυχρὰν τῆς διαμαρτυρήσεως ἀδιαφορίαν, ἐθεώρησαν ἐν γένει τὰς θρησκευτικὰς ἐριδας, αἰτίνες τοσάκις καὶ τοσοῦτον ἀνέσεισαν τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἀπὸ τῆς ἡς μέχρι τῆς 9ης ἐκατονταετηρίδος, ὡς μάταια καὶ ὀλέθρια ληρήματα ἔθνους γεροντιῶντος καὶ παρηκμακότος, τὸ δὲ σχίσμα, ὡς προῖον τῆς κενοδοξίας τοῦ Φωτίου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, τὴν δὲ ἀποτυχίαν τῶν ἀποπειρῶν ὅσαι ἐγένοντο ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων περὶ τῆς τῶν Ἑκκλησιῶν ἐνώσεως, ὡς μαρτυρίαν ἀλάνθαστον τῆς ἐσχάτης ἀβελτηρίας ἔθνους, τὸ ὁποῖον προετίμησε τὴν τυφλὴν αὐτοῦ ἀφροσύνην εἰς μεταφυσικά τινα δόγματα ἀπὸ τὴν διατήρησιν τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. Ὁ δ' Ἕλλην ἱστορικὸς ἐξεναντίας θεωρεῖ τὰς δογματικὰς ἐκείνας συζητήσεις οὐ μόνον ὡς τεκμήριον θαυμαστῆς ἔθνους ἀκμαίου διανοητικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ τὸ διὰ τῶν συζητήσεων ἐκείνων παραχθέν καὶ παγιωθέν δόγμα τῆς Ἀγίας Τριάδος ὡς τὴν ἀσφαλεστάτην ἀκρόπολιν τῆς Ἑλληνικῆς πίστεως καὶ ἐθνικότητος, διότι «ἡγεῖρε καὶ ἐστερέωσε τὸν ἥλιον τῆς ἀληθείας εἰς ὕψος μετέωρον, ἀπὸ τῶν ὁποίων φωτίζεται μὲν ὑπ' αὐτοῦ ὁ σύμπας κόσμος, ὅπου ὅμως τὸ φῶς αὐτοῦ διαμένει αἰωνίως ἀπρόσβλητον. Ἡ λαμπράς τῆς καθολικῆς ζωῆς δὲν εἶναι λύχνος τεθειμένος ἐντὸς βολῆς ἀνθρωπίνης χειρός· εἶναι φωστὴρ, ὅστις φωταγωγεῖ τὴν οἰκουμένην καὶ ὃν οὐδεὶς θνητὸς ἰσχύει ν' ἀμαυρώσῃ ἢ νὰ σβέσῃ.» — Ὁ Φώτιος, διὰ τῆς γενναίας αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν πατρίων δογμάτων ἀμύνης, ἐσωσεν οὐ μόνον τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικότητα, ἥτις μετ' ὀλίγον ἄλλο ἔρεισμα παρὰ τὴν ὀρθοδοξίαν δὲν ἔσχευεν. Ὅτε ἐν τῇ 13ῃ ἐκατονταετηρίδι, οἱ Φράγκοι κατέλαβον τὴν Πελοπόννησον, καὶ οἱ ἐντὸς τῶν φρουρίων κατακλεισθέντες Ἕλληνες, ὑπὸ ἐσχάτης ἀμηχανίας πιεζόμενοι, περιήλθον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν Βιλλεαρδουῖνον, ἓνα ὅρον ἀπήτησαν ἀπὸ αὐτοῦ, ἓνα καὶ μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ ὅρῳ ἐκείνῳ ὑπῆρχεν ὀλόκληρον τὸ μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος.

Τοῦτο ζητοῦμεν, λέγομεν, μετ' ὅρκου νὰ μᾶς πείσῃς, Ἐγγράφως νὰ τὸ ἔχωμεν, ἡμεῖς καὶ τὰ παιδιὰ μας, Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἔμπροσθεν Φράγκος μὴ μᾶς θιάσῃ

Ν' ἀλλάξωμεν τὴν πίστιν μας, καὶ Φράγκοι νὰ γενοῦμεν. Ὡς ἤκουσεν Μεσσὲρ Τζεφρὲς καλὰ τοὺς ἀπεδέχθη Μεθ' ὅρκου τὸ ἐποίησεν, ἐγγράφως τὸ στερεώνει.

Ὅτε δὲ βραδύτερον, ἐν τῇ πεντεκαιδεκάτῃ ἐκατονταετηρίδι, ἐνῶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἤδη περιεσφραγμένη ἀπανταχόθεν ὑπὸ 40 μυριάδων Τούρκων, ἀγομένων ὑπὸ τοῦ μεγαλεπιδόλου Μωάμεθ τοῦ Βου, ὁ Πάπας ἀπῆτει ἔτι ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ κυριαρχία αὐτοῦ, πρὶν ἢ πέμψῃ τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ βοήθειαν, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, θεωρῶν ὅτι, εἰ μὲν ἀποβάλλῃ τὸ δόγμα, ἐνδέχεται νὰ διατηρήσῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν, ἀλλὰ βεβαίως ἀπολλυσι τὴν ἐθνικότητα· εἰ δὲ διατηρήσῃ τὸ δόγμα, βεβαίως ἀποβάλλει τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν, ἀλλὰ σώζει τοῦλάχιστον τὴν ἐθνικότητα, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀπεφάσισε νὰ ὑποφέρῃ τὴν φοβερωτέραν τῶν θυσιῶν ἀφ' ὅσας δύναται νὰ ὑποστῇ ἔθνος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ νὰ θυσιάσῃ ὀλόκληρον τὴν παρούσαν γενεάν, καὶ πολλὰς ἐπομένας, ἵνα παραπέμψῃ σῶον τὸ κληρονόμημα τῆς ἐθνικότητος εἰς γενεὰς ἀπωτάτας! Καταπληκτικώτερον δῶμα ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἀναφέρει βεβαίως ἄλλο. Εἰς ἱστορικοὺς ἄλλογενεῖς ἔξεστι νὰ καταμετρῶσι τὴν θυσίαν ταύτην κατὰ τὸν πῆχυν τῶν ἰδίων αὐτῶν δοξασιῶν, παθῶν ἢ συμφερόντων καὶ νὰ ἐκτοξεύωσι κατ' αὐτῆς τὰ βέλη τοῦ χλευασμοῦ καὶ τῆς περιφρονήσεως· ἀλλ' ἡμεῖς... ἡμεῖς οἱ νεμόμενοι σήμερον τοὺς καρπούς τοῦ ὀλοκαυτώματος ἐκείνου, τῶν σφαγῶν, τῶν λεηλασιῶν, τῶν στεναγμῶν τεσσάρων ὀλοκλήρων αἰώνων· ἡμεῖς, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν προνομιούχον γενεάν, ἐφ' ἧς ὁ Κύριος εὐσπλαγχνισθεῖς, εἶπεν αὐτῇ· «μὴ κλαῖς! Καὶ προσελθὼν ἤψατο τῆς χειρὸς, καὶ εἶπε· Νεανίσκα, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι!»... αἱ ἀραί τῶν πατέρων ἡμῶν ἤθελον ἐπιπέσει ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν, ἐὰν, ἐν παρακοπῇ μωρίας καὶ ἀφροσύνης, ἐτολμῶμεν τοιαύτην ἱστορικὴν πατροκτονίαν!

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχουσιν ὁ πᾶτριος ἐξηγητὴς ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς ἐθετο τὸ ὄλον αὐτοῦ ἔργον, αἰσθημα, δηλαδή, θρησκευτικὸν βαθὺ καὶ ἀπόλυτον. ὑπῆρξεν ὁδηγὸς αὐτοῦ ἀσφαλὴς καὶ σωτήριος περὶ τὴν ἐκτίμησιν ὅλων τῶν σπουδαιωτάτων ἐκείνων περιπετειῶν τῆς ἱστορίας ἡμῶν. Ἀλλὰ πᾶσα ὑπερβολὴ σφαλερά· προσέξωμεν μὴ ποτε, ζυγίζοντες ἅπαν τὸ παρελθὸν ἡμῶν διὰ τῆς στάθμης τοῦ ἀπολύτου θρησκευτικοῦ δόγματος καὶ αἰσθηματος, ἀδικήσωμεν τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ἱστορίαν ὅσον ἄλλογενεῖς ἱστορικοὶ δὲν τὴν ἠδίκησαν, καὶ κολοβώσωμεν τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ὑπαρξίν ὅσον ἄλλογενεῖς ἱστορικοὶ δὲν τὴν ἐκολόβωσαν. Ὁ συγγραφεὺς κρίνει τοὺς εἰκονομάχους βασιλεῖς μετὰ τῆς πικρίας καὶ αὐστηρότητος, ἥτις ὑπηγόρευσε τὰς κατ' αὐτῶν συκοφαντίας καὶ ὕβρεις τῶν ὀρθοδόξων χρονογράφων, μὴ διστάζων ν' ἀποκαλέσῃ τοὺς βασιλεῖς ἐκείνους, ἐπανειλημμένως, καὶ δικάτας τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ἀλλ' ἄραγε οἱ ὀρθόδοξοι χρονογράφοι· εἶναι ἀσφαλεῖς ὁδηγοὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἰδιότητων τῶν

κονομάχων βασιλέων, τῶν ὁποίων ἦσαν ἀντίπαλοι καὶ προσωπικοὶ ἐχθροί: Ἡ μᾶλλον, αὐτοὶ οἱ ὀρθόδοξοι χρονολόγοι, ἡναγκασμένοι νὰ ἐκθέσωσι τὰ ἔργα τῶν βασιλέων τούτων, ἰδὲν ἀποκαλύπτουσι τὴν ἀλήθειαν, παράδοξον παριστάνοντες ἡμῖν ἀντίφασιν μεταξὺ τῆς ἀποδιδόμενης εἰς τοὺς ἄνδρας ἐκείνους κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς τῶν ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένων. Ἀπὸ αὐτῶν τῶν λόγων τῶν χρονολογῶν ἰδὲν δηλοῦται, ὅτι ἅπαντες σχεδὸν οἱ εἰκονομάχοι ὑπῆρξαν ἡγεμόνες ἐν πολέμῳ μὲν ἀπαράμιλλοι διὰ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν, θαυμαστοὶ δὲ διὰ τὴν περὶ τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν ἐπιτηδεύοντες, χρηστοὶ δὲ περὶ τὸν κατ' ἰδίαν βίον οἱ πλείονες τοῦλάχιστον, καὶ, μάλιστα οἱ τελευταῖοι, προστάται ἐνθερμοὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων; Ἀνυπόμθεα πολὺ διότι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ διεξέλθῃ τὴν εἰδικὴν περὶ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων συγγραφὴν τοῦ Γερμανοῦ Σχλοσσέρου (Geschichte der bilderstuernden Kaiser des ostroemischen Reiches. 1812). Ὑποθέτομεν τοῦτο, καθότι δὲν εἶδομεν τὸ ὄνομα τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἐν τῷ τέλει τῆς προκειμένης μελέτης ἐπισυναφθέντα κατάλογον τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἱστορίαν συγγραφέων. Ἀνυπόμθεα δὲ διὰ τὴν παράβλεψιν ταύτην, διότι ὁ συγγραφεὺς ἠθέλην ἰδεῖ ἐν τῇ βίβλῳ ἐκείνῃ ἀλλογενῆ ἱστορικὸν τιμῶντα τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἱκανότητα βασιλέων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τοὺς ὁποίους δὲν ἀρμυρίζει βεβαίως εἰς ἡμᾶς νὰ προσηλακίζωμεν καὶ νὰ ὑβρίζωμεν. Καὶ ἐν τῇ Πανδώρα δὲ τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους (φυλλάδ. ΜΘ'. ΝΑ, ΝΓ, ΝΔ, ΝΣΤ.) κατεχωρίσθη πραγματεία τις περὶ τῶν τελευταίων εἰκονομάχων, ἐν ᾗ δικαιοτέρον, νομίζομεν, ἐξετιμήθη ἡ ἀξιωματικὸς ἐκείνη ἐποχὴ τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἡ εἰκονομαχία ἦτο ἀπόπειρά τις θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως, (un essai de protestantisme, ὡς ἠθέλην εἰπεῖ ὁ Γάλλος), ἥτις ἔσχεν ἅπαντα τὰ πλεονεκτήματα καὶ ἅπαντα τὰ ἐλαττώματα τῆς διαμαρτυρήσεως. Ἡ εἰκονομαχία προσέβαλε τὸ δόγμα ἄλλα ἡνέωξε τὰς πύλας τῆς ἐλευθέρου συζητήσεως καὶ κατηνάγκασε τοὺς ἡγεμόνας νὰ περιστοιχισθῶσιν ὑπὸ ἀνδρῶν ἱκανῶν, διότι μόλις ὑπὸ φάλαγγος τοιαύτης δορυφορούμενοι ἠδύναντο νὰ κατισχύσωσι τῆς μεγάλης ἀντιπάλου ἐθνικῆς μερίδος.

Αὐτὸς ὁ πολιτικὸς λόγος ὁ παραγαγὼν τὴν αἵρεσιν τῆς εἰκονομαχίας, ὑπῆρξε, καθ' ἡμᾶς, εὐλογώτατος. Ὁ συγγραφεὺς, τοῦ ὁποῦ ἡ θαυμαστὴ βεβαίως εὐφυΐα ἐμάντευσε πολλάκις ὅτι ἄλλος διὰ μακρὰς μόνον μελέτης ἠδυνήθη νὰ ἀνεύρῃ, ἐνόησε κάλλιστα, ὅτι ἡ βασιλεία ἔφερεν εἰς μέσον τὴν αἵρεσιν, διὰ νὰ περιστείλῃ τὴν ὑπερόγκον ἐξουσίαν ἣν εἶχεν ἐν τῇ πολιτείᾳ ὁ ἐπὶ τοῦ πλήθους ἐρευνώμενος ὀρθόδοξος κληρικός, καταβάλλουσα αὐτὸν καὶ ἐγείρουσα ἀντ' αὐτοῦ ἄλλον, ὅστις, διχονοῶν ἐπὶ πᾶσι χρόνον πρὸς τὸ μέγα πλῆθος καὶ δεόμενος τῆς ἀδιαλείπτου συνδρομῆς τοῦ αὐτοκράτορος, ἀναγκάτως ἐμελλε νὰ ἦναι πρὸς αὐτὸν πενηνιώτερος. Τὸ καθ' ἡμᾶς νομίζομεν, ὅτι ἡ περιστολὴ τῆς κληρικῆς ἐκεί-

νης παντοδυναμίας ἦτο ἐπὶ τέλους ἀναγκαία. Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς ἀγανακτεῖ διὰ ταῦτα ἀγανακτεῖ δὲ διὰ τὴν; διότι θεωρεῖ τὴν μοναρχίαν ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει ὡς στοιχεῖον ξενικόν, ἐθνικὰ δὲ στοιχεῖα μόνον τὸν λαὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο: εὐρίσκεται ἄρα γε ἐντὸς τῆς ἀληθείας; Ἀεὶ οἱ ἡ μοναρχία ἐξεπρωσώπει τὸ Ῥωμαϊκὸν συμφέρον. Ἀμα ὁμως παραδεχθῶμεν, ὅτι, καταλυθέντος τοῦ δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἔπαισε τὸ κυρίως Ῥωμαϊκὸν κράτος, ὅτι τὸ ἐπιζήσαν ἀνατολικὸν τοῦ κράτους τούτου μέρος ἦν ὅλως Ἑλληνικόν, ὡς καὶ ὁ συγγραφεὺς τὸ ὁμολογεῖ, κατὰ τὴν γλῶσσαν, καὶ τὰς παραδόσεις, καὶ τὸν χαρακτῆρα, δὲν ἐννοοῦμεν τί εἶναι τὸ Ῥωμαϊκὸν συμφέρον τὸ ὁποῖον ἠδύναντο πλεον νὰ ἐκπροσωπῶσιν ἐν αὐτῷ οἱ ἡγεμόνες, ἀφοῦ, ὅχι μόνον τὸ ἀρχαῖον Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐξέλιπεν, ἀλλὰ καὶ τὸ βραδύτερον, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ, ἀνευρεθὲν ὑπὸ τῶν παπῶν ἡλλοιωμένον ὁπῶσυν αὐτοῦ στέμμα μετεβιβάσθη κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς Φράγκους ἡγεμόνας, καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς Γερμανοὺς ἀφοῦ κατ' ἀρχὰς ἡ εἰκονομαχία καὶ ἔπειτα τὸ μεγαλύτερον σχίσμα τῆς θῆς ἑκατονταετηρίδος συνεπλήρωσαν τὸν πολιτικὸν χωρισμὸν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, κυρώσαντα αὐτὸν διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ καὶ διαμορφώσαντα συμφέρον ἀνατολικὸν ὅλως αὐτοτελὲς καὶ αὐθύπακτον, τοῦ ὁποῦ προστάται, ἀρωγοὶ καὶ ἀντιπρόσωποι ἦσαν βεβαίως οἱ ἡγεμόνες ἐκείνοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἀλλ' οἱ ἡγεμόνες οὗτοι ἐδιχονόησαν πολλάκις πρὸς τὸν κληρὸν καὶ πρὸς τοὺς δῆμους βεβαίως. Ὅτις ὁμως μοναρχία δὲν ἐδιχονόησε πρὸς τὸν κληρὸν καὶ τοὺς δῆμους; Μήπως ὅχι ἡ Ἀγγλική, ἡ ἡ Γαλλικὴ, ἡ ἡ Ἰσπανικὴ, ἡ ἡ Γερμανικὴ, ἡ καὶ αὐτὴ ἡ Ῥωσικὴ; Ἐκ τούτου δὲν ἔπεται ὅτι ὅλαι αἱ μοναρχίαι αὗται ἦσαν ξενικαί; ἔπεται μόνον, ὅτι, ἐν πάσῃ πολιτείᾳ, τὸ μοναρχικὸν στοιχεῖον, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἔρχεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πολλάκις εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν καὶ τὸ δημοτικόν. Ὅτι δὲ ἡ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν σύγκρουσις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλείας δὲν ὑπῆρξε πάντοτε ἀλυσιτελής εἰς τὴν συντήρησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶναι τοσοῦτον ἀληθές, ὥστε αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ἀναγκάζεται νὰ τὸ ὁμολογήσῃ, ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐκθέσεώς του, καὶ ἰδίως ἐν τῇ ΝΓ'. κεφαλαίῳ, τοῦ ὁποῦ δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ μεταφέρωμεν ἐνταῦθα τὰς τελευταίας χαριεστάτας περὶ τῆς Βυζαντινῆς μοναρχίας λέξεις. « Οὐδεὶς τῶν τότε φιλοσόφων, ὁρῶν τὸ ἄστατον αὐτῆς, ἄστατον βεβαίως ἀπαράδειγματιστον ἐν τῇ καθολικῇ τῶν μοναρχιῶν ἱστορίᾳ, ἠθέλε πιστεύει, ὅτι ἐπὶ τοσοῦτους ἦτο ὠρισμένη νὰ ζῇ αἰῶνας. Μία γενεὰ κατόπιν τῆς ἄλλης ἐνόμιζεν, ὅτι ἐμελλεν ἄρτι νὰ κρημνισθῇ· ἀλλ' αὕτη ἐσπερώθη ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ τῆς, ἐν δὲ τῇ αὐτῆς μακροβιότητι ἐπέτυχεν ἐκείθεν μὲν νὰ πνεύσῃ τὰς αἰῶνας τοῦ ἀρχαίου, ἐντεῦθεν δὲ τὰς τοῦ νεωτέρου κόσμου. Διὸ δύναται νὰ ἐξομωθῇ, εἰ θεμιτὴ τοιαύτη παρομοίωσις (θεμιτὴ, τῇ ἀληθείᾳ, θεμιτὴ,

ὡς πᾶν τὸ εὐφυές) μὲ τὸν περιβόητον μεσαιωνικὸν πύργον τῶν Πισσῶν. ὅστις, καὶ τοι ἐκ κατασκευῆς δεικνύμενος: ἐτοιμόρροπος πάντοτε, μολοντοῦτο εἰδὲν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ παρεληλυθυίας γενεάς γενεῶν, καὶ μεταβληθείσας πολλάκις τὰς τύχας τῆς Ἰταλίας. »

Τί ὁμως διετήρησεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχίαν; Καὶ τί ἄλλο εἰμὴ ἡ δύναμις τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, ἀφ' ἧς ἀπέρρεε καὶ ἐφ' ἧς ἐρείδετο; Ἀλλ' οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέμενον ἀποκαλοῦντες ἐαυτοὺς αὐτοκράτορας Ῥωμαίων. Μάλιστα τοῦτο ὁμως κατ' ἀπλὴν ἐθιμοταξίαν καὶ ἀντιζηλίαν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Δύσεως, εἰς οὓς δὲν ἔπαυσαν ἀποποιούμενοι τὸ σεμνὸν ἐκεῖνο ἀξίωμα, ἀπονέμοντες δὲ ἀπλῶς τὸν ὑποδεέστερον τίτλον τοῦ ρήγα. Ὅσάκις δὲ ἦλθε κρίσιμός τις ὧρα, ἐξ ἐκείνων, καθ' ἧς τὰ ψευδεπίπλαστα ὀνόματα πίπτουσιν ἀφ' ἐαυτῶν καὶ ἡ ἀλήθεια προκύπτει γυμνὴ καὶ κρυγάζουσα: ὅταν λ. χ. ὁ ἔσχατος αὐτοκράτωρ ἐλάλησε δι' ὑστάτην φορὰν πρὸς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸν τελευταῖον ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸν, πρὶν ἀπέλθῃ νὰ ἀποθάνῃ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς πρωτεύουσας αὐτοῦ, ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἐδίστασε νὰ ὀνομάσῃ αὐτοὺς μὲν Ἑλλήνων ἀπογόνους, ἐκὺτον δὲ Ἑλλήνων βασιλέα.

Καὶ ἔπειτα ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ, καὶ οἱ πάλαι καὶ οἱ νῦν, οὕτως ἐθεώρησαν τὸ πρᾶγμα, διότι οὕτως εἶχεν. Ὁ ἄρα Ἄβουλφαρχίος ὀνομάζει τὸν Τιβερίον (ἀπὸ τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος) πρῶτον Ἑλλήνα βασιλέα· καὶ ὁ Λατίνος Παῦλος Διάκονος, ὁμιλῶν περὶ τοῦ Μαυρικίου, τοῦ διαδεξαμένου τὸν Τιβερίον, λέγει: Primus ex Graecorum genere in imperio confirmatus est. Καὶ ὁ Γίββων δὲ, καὶ ὁ Σχλόσσερος, καὶ ὅλοι οἱ νεώτεροι, ὅσοι δὲν φαλλμερῶς ῥιζοῦσιν, ὀνομάζουσι τὸ Βυζαντινὸν κράτος, κράτος Ἑλληνικόν, τοὺς δὲ βασιλεῖς αὐτοῦ Ἕλληνας ἢ Ῥωμαίους, ὅπως θέλετε, βασιλεῖς. Πέπρωται δὲ ἡμεῖς νὰ ἐπιφέρωμεν ἐρ' ἡμᾶς αὐτοὺς τοιαύτην αὐτοκτονίαν καὶ νὰ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῶν μεγίστων αὐτοῦ κατορθωμάτων, ὅτι ἡνάγκασε τοὺς ξένους κυριάρχας νὰ καταβῶσιν ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ ἐκάθησεν ἐπ' αὐτοῦ αὐτός, θεὸς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν βασιλικὴν ταινίαν καὶ ἀρπάξας τὰ βασιλικά σκήπτρα! Θελομεν περιαιρέσει δωρεὰν ἀπὸ τῆς ἱστορίας ἡμῶν τὰ πολεμικὰ καὶ κυβερνητικὰ μεγαλουργήματα τοσοῦτων ἡρώων, θέλομεν ἰσχυρισθῇ, ὅτι, ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, δὲν ἐζήσαμεν βίον πολιτικόν, ἀλλὰ μόνον θρησκευτικόν! Ἡ θρησκεία ἔσωσε βεβαίως πολλάκις τὴν ἐθνικότητα ἡμῶν καὶ ἐτι σώζει αὐτήν· ἀλλὰ, ἐπαναλαμβάνομεν, μὴ καταντῶμεν εἰς ὑπερβολὰς· μὴ λέγωμεν ὅτι ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς ὑφίσταται ἐν μόνῃ τῇ θρησκείᾳ. Τοῦτο, πρῶτον, δὲν εἶναι ἀληθές· διότι εἰς τὴν θρησκείαν ὀφείλομεν τὴν ἐθνικότητα, οὐχὶ καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν· ἡ ἐνέργεια τῆς θρησκείας ὑπῆρξε ἀείποτε σωστική, ἀλλ' ἀείποτε ἀποφατικῶς, παθητικῶς σωστική, ἰδίως δὲ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἡ ἐπαναστατικὴ ἐνέργεια, ἡ ἐπαγαγούσα τὴν πολιτικὴν

αὐτονομίαν, ὀφείλεται εἰς τὴν συνδρομὴν ποικίλων ἄλλων στοιχείων, ὧν τὸ δραστηριώτερον ἀναμφιβόλως ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἀρξαμένη θαυμαστὴ διανοητικὴ τοῦ ἔθνους ἀνάπτυξις. Ἡ θρησκεία ὑπῆρξεν ἡ ἀγκυρὰ ἐφ' ἧς σαλεύοντες ἐσώθημεν ἐν καιρῷ μακρᾷς τρικυμίας· ἀλλ' ἀπὸ τῆς παιδείας ἐπνευσεν ὁ οὐριος ἀνεμος, ὁ ἀναγαγὼν πλησίον τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν τριήρη εἰς τὸ πέλαγος τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως. Καὶ ὅχι μόνον ἀληθὲς δὲν εἶναι, ὅτι ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς ὑφίσταται ἐν μόνῃ τῇ θρησκείᾳ, ἀλλ' οὐδ' εὐχάριστον ἦθελεν εἶναι τοῦτο. Ὑπάρχει ἐν ἔθνῳ, ἐν καὶ μόνον, τὸ ὁποῖον δὲν διακρίνεται ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτ' ἀπὸ τῶν λοιπῶν εἰμὴ διὰ τοῦ θρησκευματος αὐτοῦ· ἀμφιβάλλομεν ὁμως ἂν πολλοὶ Ἕλληνες δεχθῶσι τοιαύτην ἐθνικότητα.

Ἐν γένει ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀνὰ χεῖρας βίβλου ἔχει τὰ ἐλαττώματα τῶν προτερημάτων αὐτοῦ. Ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος κέκτηται ἀναμφισβητήτως φαντασίαν ζωηροτάτην, θερμοτάτην δὲ καρδίαν, καὶ ἀπλετον δημιουργικὴν τοῦ νοῦς δύναμιν. Ἀλλ' ἡ φαντασία ἐκείνη ἥτις, ἐνόσω περιστρέφεται ἐντὸς τῆς προσητῆς ἡμῖν ἀτμοσφαιρας, τοσοῦτον χαριέντως χρωματίζει τὰς εἰκόνας αὐτῆς, μεταωρίζεται ἐνίοτε εἰς ὕψη, ὅπου δυσκόλως δύναται νὰ παρακολουθήσῃ αὐτὴν ὁ πεζὸς ἀναγνώστης. Ἐκ τούτου διεξερχόμενοι τὴν μελέτην ταύτην, νομίζομεν πολλάκις ὅτι ἀεροποροῦμεν μετὰ τοῦ Ποϊτευῖνου εἰς χώρας ὑπερνεφέλους καὶ αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ πατήσωμεν ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν γῆν, δηλαδὴ νὰ κλείσωμεν τὸ βιβλίον.

Ἡ συγγραφή αὕτη βοῖται περικυπὼν καταναγκαστικῶν, αἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ χαλκουργηθῶσιν εἰμὴ ἐν τῇ καμίνῳ καρδίας φλογεράς. Ἀνοίγω κατὰ τύχην τὴν σελ. 325, ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀφοῦ ὡμίλησε περὶ τῶν διωγμῶν ὅσους ὑπέστη ὁ πρόμαχος τῆς ὀρθοδοξίας Φώτιος καὶ περὶ τῆς τιμῆς ἣν ἀπέδωκεν αὐτῷ ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς Ἐκκλησίας, ἐορτάζουσα τὴν μνήμην του τῇ 17. Φεβρουαρίου, ἐπιφέρει: « Καὶ ἰδοὺ ποῖον ἀκριβὲς εἶναι τὸ γινώρισμα τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας μας: ὅπου ἔπαιον αἵματος ῥαβδίας, ἐκεῖ ὡς ἐκ θαύματος ἐφύτρωσε μνήμη τις σεβασμίας! ὅπου ἡγήθη μαρτυρίου κόλαστήριον, ἐκεῖ ταπεινῶς ἡγήθη ναὸς ἀπερικόσμητος μὲν, πλὴν ἐμφορῶν μίαν τινὰ παράδοσιν ἐθνοσωτήριον! ὅπου ἐξήστραψεν ἀρετὴν, καὶ σοφίαν, καὶ παιδείαν, καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν φυλὴν, ἐκεῖ ὑψώθη ψαλμωδία καὶ δοξολογία! » — Ἡ Ἐκκλησία τῶν Λατίνων ἐκαγόνισεν (εἰς τοὺς αἰῶνας κατέταξεν) ἡγεμόνας, καὶ βασιλεῖς, καὶ μεγιστάνους· ἡ Ἑλληνικὴ διένειμε, καὶ διανέμει σήμερον ἐτι, στεφάνους ἀμαρταντίους πρὸς γυμναστῶνας καὶ διωκομένους, πρὸς πένητας καὶ μαρτυροῦντας διὰ τὴν ἀλήθειαν, διὰ τὴν ἐλευθερίαν, διὰ τὸν φωτισμὸν! — Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἀντιγράψω τὰ δύο τρίτα τοῦ βιβλίου ἐὰν ἤθελον νὰ μεταφέρω ἐνταῦθα ὅλας τὰς σελίδας ἐκείνας, τὰς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ διεξέλθῃ τις, χωρὶς νὰ αἰσθάνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ τρέμουν καὶ δακρύνοντες τοὺς ὀφθαλμούς. — Ἰσως

ὅμως ἐκ τούτου ἡ συγγραφή ἀπέβη ποῦ μὲν ἀληθῆς, ποῦ δὲ τραγωδία ἀληθῆς μᾶλλον ἢ ἱστορικὴ μελέτη, ὃ δ' ἀναγνώστης, ἀδιαλείπτως συγκινοῦμενος καὶ παθαινόμενος, δὲν εὐρίσκει καιρὸν ἀποχωρῶντα νὰ διδαχθῇ ἀταράχως.

Θαυμαστὴ δὲ εἶναι βεβαίως καὶ ἡ δημιουργικὴ δύναμις τοῦ πνεύματος ἐκείνου· ἡ δύναμις, δηλαδὴ, ἡ ἀνακαλύπτουσα ἐν τῷ νοερῷ κόσμῳ χώρος νέας, ἡ θεωροῦσα τὰς καὶ πρότερον γνωστὰς ὑπὸ νέαν τινὰ ἔποψιν. Ἀλλ' ἡ ἀρετὴ αὕτη, ἡ περιποιήσασα εἰς τὴν παροῦσαν συγγραφήν χαρακτηρὰ ἀληθῶς πρωτότυπον, ἐξοκκλεῖ ἐνίοτε εἰς τὸ νόσημα τῆς πρωτοτυπίας, τὴν ἰδιορρυθμίαν· διότι ἄλλως, ὁμολογοῦμεν, δὲν δύναμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν ἀδιάλλακτον λ. χ. αὐτοῦ καταδρομὴν κατὰ τῆς ἀνάγκης νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως (ἐννοεῖται τῆς λογίας, ὅχι τῆς δημώδους), ἥτις ἐπὶ τέλους δὲν βλέπομεν ποίας συμφορὰς προσέξενον εἰς τὸ ἔθνος. Προςτούτοις ἡ εὐλογος πεποιθὴς ἦν συνήθως παράγει πᾶς μέγας θησαυρὸς εὐρύτας παρέσχε τὸν ἄνδρα εἰς τὸ νὰ ἀμελήσῃ ἐνίοτε τὴν τῶν ἄλλων ἐπικουρίαν. Ὅχι ὅτι δὲν ἀνέγνωσε πολλὰ. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀνέγνωσε ὅσα ὀλίγοι ἀνέγνωσαν καὶ ἐνόησαν ὅσα ὀλίγοι ἐνόησαν, ἀφοῦ ὅμως ἀνέγνωσε καὶ ἐνόησεν, ἐκλείσει τὰς βίβλους τῶν ἄλλων καὶ παρεδόθη εἰς τὸ ἀκατάσχετον ῥέυμα τῆς ἰδίας διανοίας· διὰ τοῦτο οὐδεμίαν σχεδὸν ἀπαντᾷ ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ παράθεσις· ἀλλὰ διὰ τοῦτο συμβαίνει ἐνίοτε, ἐν τῇ καταβάσει τοῦ λόγου αὐτοῦ ῥύμη, νὰ λησμονῇ τὰ κοινότερα τῶν πραγμάτων καὶ νὰ συγχέῃ τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν μετὰ τοῦ Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν (σελ. 103) ἢ Βασιλείον τὸν Βουλγαροκτόνον μετὰ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος (σελ. 401).

Ἐν τῶν παραδοξοτέρων φαινομένων τῆς συγγραφῆς ταύτης εἶναι ἡ γλῶσσα αὐτῆς. Ἡ γλῶσσα αὕτη εἶναι πολλαχῶς ἡμαρτημένη. Τὸ ἀγέρωχον ἐκεῖνο πνεῦμα δυσανασχετεῖ, ὡς ἵππος ἄστομος, νὰ καθυποβάλλῃ ἐκυτὸ εἰς τὰς πολυπλόκους καὶ βαρεῖας πέδας, τὰς ὁποίας ἡ γραμματικὴ ἡμῶν παρεμβάλλει εἰς τὴν ἀδιακώλυτον τοῦ λόγου πορᾶν, τὰς ὁποίας ὅμως ἀνάγκη νὰ σεβώμεθα, ἐάν δὲν θέλωμεν νὰ πληγώσωμεν καὶ νὰ ἀκρωτηριάσωμεν τὸ πολυτιμότερον τῆς ἐθνικότητος ἡμῶν στοιχεῖον. Τὸ ἐλάχιστον τοῦτο τῆς ἀνὰ χεῖρας βίβλου εἶναι τόσῳ μᾶλλον λυπηρὸν, ὅσῳ εἶναι τῶντι ἀδύνατον νὰ πεισθώμεν, ὅτι δὲν γνωρίζει τὰ συστατικὰ καὶ τὴν οἰκονομίαν τῆς γλώσσης, ὃ ἄνθρωπος, ὃ ἐπιχειρήσας διαλεκτολογικὰς ἐρεῦνας τοσούτου λόγου ἀξίας διὰ τε τὴν μέθοδον καὶ τὴν ἀκριβείαν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ πολὺ αὐτοῦ σελίδες διαμαρτύρονται, διὰ τῆς ὀρθότητος αὐτῶν, κατὰ τῆς χωλότητος ἥτις δύναται νὰ παρατηρηθῇ εἰς ἄλλας. Ἐλάβομεν ἤδη ἀφορμὴν νὰ παραθέσωμεν ἀνωτέρω καλὰς τινὰς περικοπὰς. Ἰδοὺ, μεταξὺ πλείστων ἄλλων, καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς περιγραφή τοῦ ἵπποδρομίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

«Τὸ ἵπποδρόμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀρχέτυπον τῆς ἐν Γαλλίᾳ καθημαγμένης πλατείας τῆς ἐπαχαστάτῳ, ἦτον εὐρύχωρον ἀμφιθέατρον, ὁμοίαν

ζὸν πολὺ τὸν Κολοσσὸν λεγόμενον τῆς Ῥώμης. Τὰ ἀγάλματα τῶν Ἀθηνῶν, τὰ εἰδῶλα τῆς Ῥώμης, τὰ μάρμαρα τῆς Σάρδης, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Σικελίας, οἱ κίονες τῶν πολυτελεῶν ναῶν, ἐνὶ λόγῳ τοῦ παρελθόντος τὰ πολυτελέστερα λείψανα καὶ τοῦ παρόντος τὰ πλουσιώτερα προϊόντα, χωρὶς διαστολῆς θρησκείας, ἐθνισμοῦ, πολιτισμοῦ, πάντα συνήλθον ἐν Κωνσταντινουπόλει, διὰ νὰ περικυβήσωσι ταύτην τοῦ μεσαιῶνος τὴν δημοτικὴν κοίτην. Ἐκεῖ μεγαλοπρεπῶς ἴσταντο οἱ καχυρσωμένοι τέσσαρες ἵπποι, τοὺς ὁποίους ἐκόμισε πολυδαπάνως ἐκ Χίου Θεοδόσιος ὁ μικρὸς, καὶ οἵτινες σήμερον κοσμοῦσι τὴν πλατείαν τῶν πρώην δημοκρατουμένων Βενετῶν· ἐκεῖ τῶν Δελφῶν οἱ τρίποδες, ὡς περ σύμβολον νίκης· ἡ στήλη τῆς Ἀθηνᾶς, ἐξ Ἑλλάδος ἐλθοῦσα, καὶ αἰνιτομένη τῆς σοφίας τὴν ἀποδόμησιν· ἐκεῖ αἱ χαλκαὶ περιβόητοι Πύλαι, ἐφ' ὧν Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς ἐνεχάραζε τὴν ἱστορίαν τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν καὶ τὴν χρησιμότησιν τοῦ μέλλοντος· ἐκεῖ παρόντες οἱ ἥρωες τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων, καὶ ἔφιπποι οἱ Ῥωμαῖοι βασιλεῖς, πλησίον τῶν χριστιανῶν μαρτύρων· ἐκεῖ τέλος πάντων ἡ Τύχη τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου μετακομισθεῖσα εἰς Βυζάντιον ὑπὸ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα Ἀθροῦσα, καὶ ἐγερεῖται ἐν ψαλμωδίαις καὶ δοξολογίαις τῇ ἡμέρᾳ καθ' ἣν ἐτελέσθησαν τὰ γενέθλια τῆς πόλεως. Εἰς ταύτας τὰς εὐσυμβόλους σελίδας τοῦ παρελθόντος, ὁ Βυζαντινὸς λαὸς, ὃς εἶπε ἡ δύσνοια ὅτι ἂν θελῃ, ἡδύνατο, καίτοι ἀπαίδευτος ὢν, νὰ ἀναγινώσκῃ τὰς περιπετείας τῆς προγονικῆς ἱστορίας, καὶ νὰ θαυμάζῃ τὴν ἀριστοτεχνίαν τῶν προγόνων του. Αἱ ἐπιγραφαί, οἱ ἀνδριάντες, τὰ ἀγάλματα, καὶ τοσαῦτα ἱστορικὰ μνημεῖα διατήρουν εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν διαδοχικῶν γενεῶν ἀκεραίαν τὴν μνήμην τοῦ παρελθόντος, ταύτην τὴν Κιβωτὸν τῆς παραδόσεως. Ὅθεν, ἐνῶ τὰ λοιπὰ γένη τῆς Εὐρώπης ἐκοιμῶντο τὸν ὕπνον τῆς ἀμαθείας, εἰς τὰς κυρίας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, τὸ φῶς τῆς ἱστορίας, ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ καλλωπισμοῦ βοηθούμενον, διηγάζεν ἀδιακόπως ἐν μέσῳ τῶν ὁμάδων· διηγάζεν ἀμυδρῶς μὲν, ἀλλ' ὅμως ὅσον ἦτον ἀναγκαῖον διὰ νὰ ἐνθυμίσῃ τὴν προπατορικὴν εὐκλειαν εἰς τὸν Λαόν, νὰ συντηρῇ δὲ τὸν ἔρωτα τὸν πρὸς τὴν σοφίαν εἰς τὰς ὑψηλότερας τάξεις.»

Ἐπεθυμοῦμεν νὰ παρεκτινώμεν τὸν περὶ τῆς βίβλου ταύτης λόγον, νὰ καταδείξωμεν πληρέστερον τὰς ἀρετὰς αὐτῆς καὶ νὰ προσεπιφύρωμεν εἰς τὴν παρρησίαν τινὰς· ἀλλὰ σήμερον τοῦλάχιστον ἀνάγκη νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ προῤῥηθέντα. Συγκεφαλαιῶντες δὲ τὴν κρίσιν, τὴν ὁποίαν, μετὰ δοκιμασίαν μακρὰν, ἐσχηματίσαμεν, λέγομεν, ὅτι τὸ ἔργον εἶναι μέγα. Οὔτε ὁ συγγραφεὺς εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ δώσῃ ἡμῖν πλήρη, ἀνελλιπὴ ἱστορίαν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι ἑλληνισμοῦ· οὔτε τὸ ἔθνος δύναται νὰ προτείνῃ ἐτι τοιαύτην ἀπαίτησιν. Πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς εἰκόνης ταύτης, πολλὰ εἰσέτι ἀπαιτοῦνται δευτερεύουσα, παρασκευαστικὰ ἐργασίαι, εἰς ὃς ὅχι ἄνδρὸς ἑνός, ἀλλὰ γενεᾶς μιᾶς ὁλοκλήρου ἀμφιβάλλομεν ὅτι

δύναται νὰ ἐπάρκῃ ὁ βίος. Τοῦτο ὅμως καὶ μόνον, ὅτι ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος ἰχνογράφῃ τὴν εἰκόνα ἐκείνην, τοῦτο ὅτι ἐχάραζε τὰς κυριώτερας αὐτῆς γραμμάς, ἂν καὶ ποῦ μὲν ἐντονώτερον, ποῦ δὲ ἀσθενέστερον, τοῦτο καὶ μόνον ἀρκεῖ ἵνα ἀναδείξῃ ἀριστοτέχνην τὸν ἄνδρα καὶ ἀξίον τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης. Τὸ καὶ ἡμᾶς τοῦλάχιστον ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐξεπλάγημεν διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ποιικιλίαν τῶν ζητημάτων ὅσα ἤγγισεν ἡ τολμηρὰ ἐκείνη χεὶρ· οὐδὲ δισταζόμεν νὰ εἰπώμεν, ὅτι τὸ ἔργον αὐτῆς εἶναι διαμαρτύρησις τρανωτάτη οὐ μόνον περὶ τῆς ἐν τῷ παρελθόντι ὑπάρξεως ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι· διότι ἔχουσι τὸ ἀπαράμιλλον αὐτὸ πλεονέκτημα τὰ ἀξία λόγου προϊόντα τῆς ἱστορικῆς τέχνης, ὅτι εἰκονίζουσιν ἅμα μὲν τὸν παρελθόντα χρόνον, ἅμα δὲ τὴν διανοητικὴν δύναμιν καὶ τὴν ψυχικὴν ῥώμην τοῦ ἐνεστώτος.

—ο—

Περὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ Κ. Σπυρίδωνος Ζαμπελίου ἐστάλη εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ ἐξῆς ἐπίκρισις, τὴν ὁποίαν εὐχαρίστως καταχωρίζομεν παρὰ πόδας, διὰ τὰς εἰδήσεις τὰς ὁποίας δίδει περὶ τοῦ Κρητὸς Φραγκίσκου Σκούφου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ

Ἐπὶ τοῦ Συγγράμματος
ΤΟΥ Κ. Σ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ,
ΑΣΜΑΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ.

—ο—

Οὔτε καιρὸν, οὔτε διάθεσιν ἔχω νὰ ἐνασχοληθῶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐπίκρισιν τοῦ ἀρτίως ἐκδοθέντος ἐν Κερκύρᾳ συγγράμματος τοῦ Κ. Σπυρίδωνος Ζαμπελίου, Λευκαδίου, ὑπὸ τὸ ὄνομα ΑΣΜΑΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΕΤΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΕΡΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ. Ἄλλοι πλέον πεπαιδευμένοι καὶ ἱκανότεροι ἐμοῦ θέλουν βεβαίως ἀναδεχθῇ τὸν τοιοῦτον δυσχερῆ μὲν, ὡφέλιμον ὅμως ἀγῶνα πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς Νεογραμματείας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Ἡ ἀκολουθία τῶν παντὸς εἶδους καὶ γένους ἀμαρτημάτων εἶναι πάντοτε ἐπιζήμιος, ὅχι μόνον εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περιορισμένην τάξιν τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν. Τοιοῦτω τρόπῳ πολυπλασιάζονται τ' ἀμαρτήματα τῶν πολιτῶν, καὶ τὰ φιλολογικὰ ἢ ἐπιστημονικὰ λάθη τῶν συγγραφέων. Οὔτοι δὲ, ἐάν ᾖναι τῷ ὄντι σοφοί, ἀντὶ νὰ δυσσεβστηθῶσι διὰ τὴν ἐπίκρισιν τῶν συγγραμμάτων, χαίρουντα μάλιστα, γινόμενοι αἰτία τῆς διαστροφῆς τῶν ἐσφαλμένων γνώσεων. Δίδου σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἐσται, κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Ὁ δὲ Κικέρων ἔλεγε. Cupio refelli. Quod enim laboro, nisi est veritas magis explicetur?

Προσθεύων τὴν ἀρχὴν ταύτην, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ φανῇ πάντοτε, καθ' ὅσον αἱ μικραὶ μου δυνάμεις τὸ ἐπιτρέ-

πουσιν, ὡφέλιμος εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μου, σπεύδω νὰ διορθώσω ἐν σημαντικῶν βιβλιογραφικῶν λάθος τοῦ Κ. Σ. Ζαμπελίου· καὶ λέγω σημαντικῶν λάθος, ἐπειδὴ ἡ διορθωσις τούτου καταστρέφει ἐκ θεμελίων ἐν ὁλόκληρον κεφάλαιον τοῦ συγγράμματός του. Ὁ κατὰ πάντα ἀξιότιμος υἱὸς καὶ κληρονόμος τῆς ποιητικῆς φαντασίας τοῦ ἡμετέρου ζώντος Τραχικῷ Ἰωάννου Ζαμπελίου, Κ. Σπυρίδων, πλήρης, ὡς φαίνεται, εὐλαθείας καὶ θεοσεβείας, ἐξηγεῖ ὁρθοκτικῶς τὰ προσόρτια τῆς παλιγγενεσίας τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἀποδίδει εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ζυγόν. Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς ἰδέας του ταύτης, μεταξὺ τῶν κατ' αὐτὸν ἰσχυρῶν ἀποδείξεων, ἐν τῇ ὀγκωδεστάτῃ Ἱστορικῇ Μελέτῃ του περὶ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, γράφει καὶ τὰ ἐφεξῆς ἐν σελ. 165, καὶ 166 (1). Προσωποποιήσας τῆς Ἑκκλησίας, Ἰδανικότητος τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. α Ἡδὴ ἡ ὁδὸς τῆς πίστεως ἐκεχάρακτο· ἐπὶ τὸ ἐξῆς, ἡ ὁδὸς αὕτη θέλει σκεπασθῇ ὑπὸ πνευματικῶν κρίνων καὶ ῥόδων οὐρανίων. Ἀλλ' ὅμως εἰς ἐκείνην τὴν γῆν, πρώτην πατρίδα τῶν ποιητικῶν συμβόλων καὶ γενέτειραν τοῦ ἀνθρωπίνου ἰδανικοῦ, οὐσιωδὲς τι καὶ ἀναγκαῖον ἔλλειπεν ἔτι.—Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ, πρὸ καὶ μετὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τοῦ Τριαδικοῦ δόγματός, ἐγένετο μᾶλλον κατεπείγουσα ἡ καθιέρωσις ἰδανικῆς τιμῆς τῆς Ἑκκλησίας προσωποποιήσεως. Ἡ μεγαλοσύνη καὶ μεγαλοσύμβολος Ἑκκλησία εἶχεν ἤδη κηρύξει, διὰ τῶν φωστῆρων καὶ διδασκάλων τῆς, ὅτι πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, μυστικῶς τε καὶ ἀλληγορικῶς, ὑπαινέτοντο ὑψηλὰ νοήματα καθολικότητος· ὅτι, μηδὲ κερασίαν ἐντυγχάνουσιν οἱ πιστοὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, μὴ περιέχουσιν διπλὴν ἔννοιαν· καὶ ὅτι ἕως εἰς αὐτὰ τὰ κύρια τῆς Διαθήκης ὀνόματα ἐμφωλεῖται μυστήριον, ὅπερ πρέπει δεόντως νὰ διερευνησώμεν. Αὕτη λοιπὸν ἡ τὰ πάντα περιέχουσα Ἑκκλησία ὡφείλει, ἐπὶ τέλους, νὰ παρρησιασθῇ καὶ αὐτὴ ὑπὸ τινὰ τηλαυγῇ περιεκτικωτάτην προσωποποίησιν.

Ἐλλοίτε τοιαύτη προσωποποιήσις!—Καὶ ποῖον πρόσωπον ἀγιώτερον καὶ καταλλήλοτερον τῆς Θεοτόκου Μαρίας, αὐτῆς τῆς τεκοῦσης τὸν Θεὸν Λόγον, αὐτῆς ἣν Ἄγγελοι δοξολογοῦσιν εἰς τοὺς Οὐρανούς, αὐτῆς τῆς πλατυτέρας οὔσης τοῦ στερεώματος! Οἱ πατέρες προθύμως ὑπεδέχοντο τοῦτο τὸ ἱερώτατον πρόσωπον. Ἡ μήτηρ τοῦ Θεοῦ ἐγένετο οὐράνιος συνάμα καὶ ἐπίγειος τύπος τῆς Ἑκκλησίας, ὑπογραμμὸς περικαλλίστατος ἐντελείας καὶ πνευματικότητος, ἐκφρασις πάσης νοερᾶς καὶ νοητῆς καλλονῆς. Ἡ γραφὴ τοῦ πάσης νοερᾶς καὶ νοητῆς καλλονῆς. Ἡ γραφὴ τοῦ πάσης νοερᾶς καὶ νοητῆς καλλονῆς. Ἡ γραφὴ τοῦ πάσης νοερᾶς καὶ νοητῆς καλλονῆς. Καθὼς δὲ κόσμησαν καὶ ἐξεικόνισαν ἀμέσως αὐτήν. Καθὼς δὲ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἑκκλησία διπλοῦν εἶχεν ἐνδυμα, τὸ ἰδανικὸν δηλαδὴ, καὶ προσέτι τὸ μερικόν, τοῦτέστι τὸ Ἑλληνικόν· οὕτω τὸ πανάχαρον καὶ ὑπερευλογημένον τοῦτο πλάσμα, τὸ ἐντελέστερον ὅσων ἐξῆλ-

(1) Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν ὁλοκλήρου τοῦ τεμαχίου τούτου, δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ λάβῃ γνῶσιν τοῦ ὕφους καὶ τῆς φαντασίας Κ. Ζαμπελίου.

θον ἐκ χειρὸς Θεοῦ, ἀντεπροσώπευσεν ἐν ταῖς οὐρανίαις σκηναῖς δύο τινὰς πνευματικὰς ἐντελείας· τὴν τῆς πικρῆς ἀτομικότητος, καὶ τὴν τῆς μερικῆς προτέτι τοῦ γένους ἡμῶν. Τοιούτοτρόπως, ἡ αἰματώδης Μαρία ἀνεκνήρυχθη ἔκτοτε προστάτις καὶ μεσίτρια καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πανελληνίου πρὸς τὸν φιλόδηλον Θεόν, ἀρωγὸς ἐπουράνιος τῆς σωτηρίας, τῆς δόξης καὶ τῆς ἐλευθερίας του. — Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο, μὴ τὴν ἀλήθειαν, εἶναι παρόδοξον καὶ ἴσως μοναδικὸν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ τὸ προαίσθημα ὅπερ ἐκ χρόνων ἀπωτάτων, καὶ χάριτι ταύτης τῆς ὑψηλῆς πνευματικότητος, ἔσχον οἱ Πατέρες περὶ μελλούσης παλιγγενεσίας Ἑλληνισμοῦ. Τεθείσης ἀπαξ τῆς Ἑλληνικῆς γενεᾶς ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Θεοτόκου, φαίνεται ὅτι πλέον ἐστερεώθησαν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς ἐθνικότητος. Παραδείγματα τῆς προφητικῆς ταύτης χάριτος πολλὰ καὶ λαμπρὰ δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν· ὅμως ὁ αἰμώδης καὶ εὐφραστάτος τῶν συμπολίτης Ἡλίας ὁ Μηνιάτης, ὅστις ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΖ' ἑκατοντ. προσηθάνη καὶ αὐτὸς, ὡς ὁ, κατ' ἄλλον τρόπον, σύγχρονος αὐτοῦ καὶ φιλέλλην Φενελών, τὴν Ἑλληνικὴν ἀναγέννησιν, μᾶς περρέχει τὸ καθαρώτερον καὶ μάλλον εὐγλωττον. Ἐν τῷ πανηγυρικῷ αὐτοῦ λόγῳ εἰς τὸν εὐαγγελισμόν, ὡς ἂν ἄρα προσέβλεπεν ὁ θεσπέσιος τί ἐμελλεν ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ νὰ συμβῇ μετὰ ἑκάτον καὶ πεντήκοντα ἔτη, πίπτει γονυπετής, καὶ, προσκαλὼν τοὺς περιεστώτας νὰ συμπροσέσωσιν εἰς τοὺς πόδας τῆς οὐρανίου Προστάτιδος, μετὰ καρδίας συντετριμμένης ἐκφωνεῖ· « ἕως πότε πανακέραια Κόρη, τὸ τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νὰ εὐρίσκηται εἰς τὰ δεσμὰ μιᾶς ἀνυποφορήτου δουλείας, ἕως πότε νὰ τοῦ πικρῆς τὸν εὐγενικὸν λαὸν ὁ βάρβαρος Θράξ; ἕως πότε ἔχουσι νὰ βασιλεύονται ἀπὸ μισὸν Φεγγάρι ἡ χώρας ἐκεῖναι εἰς τὰς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν ἀπὸ τὴν ἡγιασμένην γαστέρα σου ὁ μυστικὸς τῆς δικαιοσύνης Ἡλίας; Ἄχ! Παρθένη, ἐνθυμήσου, πῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον παρὰ εἰς ἄλλον τόπον ἔλαμψε τὸ ζωηρόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως! Τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὅπου ἄνοιξε τὰς ἀγκάλας καὶ ἐδέχθη τὸ θεῖον εὐαγγέλιον τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, τὸ πρῶτον, ὅπου μὲ μύρια βάρβαρα ἐγύρευαν νὰ ἐξεριζώσωσιν ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τὸ σεβασμὶν σου ὄνομα· ἐτοῦτο ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον τοὺς διδασκάλους, ὅπου μὲ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τοὺς ἐφώτισαν τὰς ἡμαρτωρμένας διανοίας τῶν ἀνθρώπων· ἐτοῦτο τοὺς ποιμένας, ὅπου μὲ τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον ἐξώρισαν τοὺς αἰμοβόρους λύκους ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ποίμνιον· ἐτοῦτο τοὺς γεωργούς, ὅπου μὲ τὸ ἄροτρον τοῦ σταυροῦ, καὶ μὲ τὸν ἵδρωτα τοῦ προσώπου ἐγεώργησαν τὰς καρδίας καὶ σπέρνοντες τὸ εὐαγγελικὸν σπέρρον, ἐθήρισαν τὰς ψυχὰς διὰ τὴν οὐράνιον ἀποθήκην· ἐτοῦτο τοὺς μάρτυρας, ὅπου μὲ τὸ ἴδιον αἷμά τους ἔβαψαν τὴν πορφύραν τῆς Ἐκκλησίας. Λοιπὸν, εὐσπλαγγνὴ Μαρίμ, παρακαλοῦμέν σε διὰ τὸ Καίρει ἐκεῖνο, ὅπου μᾶς ἐπρομήνησε τὴν Χαράν, διὰ τὸν

ἀγγελικὸν ἐκεῖνον εὐαγγελισμόν ὅπου ἐστάθη τῆς Σωτηρίας μας τὸ προαίμιον, χάρισόν του τὴν πρότερον τιμὴν, ἀσκήσασθαι τὸ ἀπὸ τὴν κοπρίαν τῆς δουλείας εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλικῆς ἀξιώματος, ἀπὸ τὰ δεσμὰ εἰς τὸ σκήπτρον, ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς τὸ βασίλειον! Καὶ ἂν ἐτούταις μας ἡ φωναὶς δὲν σὲ παρακινήσωσιν εἰς σπλάγγνον, ἂς σὲ παρακινήσωσιν εἰς τοῦτο τὰ πικρὰ δάκρυα, ὅπου μᾶς πέφτωσιν ἀπὸ τὰ μάτια! ἄλλὰ ἀνίσως καὶ ἐαυτὰ δὲν φθάνουσιν, ἂς σὲ παρακινήσωσιν αἱ φωναὶ, καὶ αἱ παρακλήσεις τῶν ἁγίων σου, ὅπου ἀκαταπαύστως φωνάζουσιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος. Φωνάζει ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ τὴν Κρήτην. Φωνάζει ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον. Φωνάζει ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν. Φωνάζει ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Φωνάζει ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην. Φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Φωνάζει ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν. Καὶ δείχνοντάς σου τὴν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν Ἀγαρηνῶν, ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαγγνίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους τὴν ἀπολύτρωσιν. »

Ὁ Κ. Σ. Ζαμπέλιος βεβαίως δὲν ᾔθελε ἀποδώσῃ εἰς τὸν Ἡλίαν Μηνιάτην τὸν πατριωτικώτατον καὶ ἐνθουσιώδη ἐπίλογον τοῦτον τοῦ πανηγυρικοῦ τοῦ εἰς τὸν εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου, ἐὰν ἰδιαίτεροι περιστάσεις δὲν ᾔθελον φέρει προσκόμματα εἰς τὴν ἐκδοσὶν τῆς περὶ τεσσάρων ἡδὴ ἐτῶν ἀναγγελθείσης Δευτέρας ἐκδόσεώς μου, αὐξηθείσης καὶ πλουτισθείσης μὲ βιβλιογραφικὰς σημειώσεις, τοῦ Καταλόγου τῶν ἀπὸ τοῦ 1476 μέχρι τοῦ 1821 ἔτους τυπωθέντων βιβλίων παρ' Ἑλλήνων εἰς τὴν ὀμιλουμένην ἢ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διότι ἰδοὺ τί λέγω, περὶ τοῦ ἐφεξῆς βιβλίου.

« Τέχνη Ῥητορικῆς Φραγκίσκου Ἰερέως τοῦ Σκούρου, Κρητὸς τοῦ ἐκ Κυθωνίας, φιλοσοφίας καὶ ἱεράς θεολογίας διδασκάλου, τῇ Μητρὶ καὶ Πατρίδι γονυπετῶς ἀφιερωθείσα. Arte di Retorica di Francesco Scuffo, Dottor Teologo, e di Monsignor Illustrissimo e Revere. Marco Antonio Barbarigo, Archivesevno di Corfù, vicario generale. Ἐνετίῃσι παρὰ Μιχαὴλ Ἀγγέλω τῷ Βαρβονίῳ. ἀρχαῖ· εἰς θον ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Τὸ περὶ Ῥητορικῆς τέχνης σύγγραμμα τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον ὅπερ συντάχθη εἰς τὴν κοινὴν μας διάλεκτον. Ὡς δείγμα δὲ τῆς εὐφυΐας καὶ τοῦ Ῥητορικοῦ ὕψους τοῦ Σκούρου, ἀναφέρω τὸ ἐφεξῆς τεμάχιον, ἐκ τοῦ ὁποίου γίνεται ἐπίσης δῆλον, ὅτι εἰς ἅπασαν ἐποχὴν οἱ στοχασμοὶ τῶν λογίων Ἑλλήνων ἐτεινόντο εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. »

(Ἐκ τοῦ συγγράμματος Τέχνη Ῥητορικῆς Φραγκίσκου Σκούρου.)

ΠΕΡΙ ANTIBOΛΗΣΕΩΣ σελ. 371.

Μὲ τὸ σχῆμα τῆς Δεήσεως θέλω παρακαλέσαι τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ κόσμου Χριστόν, νὰ ἐλευθερώσῃ μίαν φορὰν τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἀπὸ τὴν δουλείαν

τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ὀττομανικοῦ Βριαρέως. — Φθάνει, Κριτὰ δικαιοτάτε, φθάνει. Ἔως πότε οἱ τρισαθλίοι Ἕλληνες ἔχουσι νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὸν δεσμὸν τῆς δουλείας, καὶ μὲ ὑπερήφανον πόδα νὰ τοὺς πατῇ τὸν λαὸν ὁ βάρβαρος Θράξ; ἕως πότε Γένος τύσον ἐνδοξόν, καὶ εὐγενικὸν ἔχει νὰ προσκυνᾷ ἐπάνω εἰς βασιλικὸν θρόνον ἕνα ἄθεον τουλουπάνι, καὶ ἡ χώρας ἐκεῖναι, εἰς ταῖς ὁποίας ἀντέλλει ὁ ὁρατὸς τοῦτος Ἥλιος, καὶ εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν ἀνέτειλεν καὶ ἐστὶ ὁ ἀόρατος, ἀπὸ ἡμῶν φεγγάρι νὰ βασιλεύωνται; Ἄ, ἐνθυμήσου, σὲ παρακαλῶ, πῶς εἶσαι ὄχι μόνον Κριτῆς, ἀλλ' καὶ πατὴρ, καὶ πῶς παιδεύεις, ἀλλ' ἂν θανατώνεις τὰ τέκνα σου. Ὅθεν ἀνίσως καὶ ἡ ἀμαρτία τῶν Ἑλλήνων ἐπαρακίνησαν τὴν δικαίαν σου ὀργήν, ἀνίσως καὶ εἰς τὴν κάμινον τῆς ἰδίας τῶν ἀνομιᾶς σου ἐχάλευσαν τὰ ἀτροπελέκια, διὰ νὰ τοὺς ἀφανίσῃς ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς Οἰκουμένης, Ἐσὺ, ὅπου εἶσαι ὁλος εὐσπλαγγνίαν, συγχώρησαι, καὶ σβύσαι ἐκεῖνα εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀπειρου σου ἐλεημοσύνης. Ἐνθυμήσου, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ, πῶς τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὅπου ἄνοιξε ταῖς ἀγκάλας, διὰ νὰ δεχθῇ τὸ θεῖον σου εὐαγγέλιον τὸ πρῶτον, ὅπου ἔρριξε χαμαὶ τὰ εἰδωλα, καὶ κρεμάμενον εἰς ἕνα ξύλον σὲ ἐπροσκύνησεν ὡς Θεόν· τὸ πρῶτον, ὅπου ἀντιστάθην τῶν τυράννων, ὅπου μὲ τόσα καὶ τόσα βάρβαρα ἐγύρευαν νὰ ἐξεριζώσωσιν ἀπὸ τὸν Κόσμον τὴν Πίστιν, καὶ ἀπὸ ταῖς καρδίαις τῶν Χριστιανῶν τὸ Θεῖον σου ὄνομα· μὲ τοὺς ἰδρωτάς τῶν Ἑλλήνων πῆχανε, Χριστέ μου, εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην ἡ Ἐκκλησία σου· οἱ Ἕλληνες τὴν ἐπλούτισαν μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς σοφίας, τοῦτοι καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν, καὶ μὲ τὸν κάλαμον, καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ζωὴν τὴν ἐδιαφέντευσαν, τρέχοντες μὲ ἄπειρον μεγαλοφυγίαν καὶ εἰς ταῖς φυλακαῖς, καὶ εἰς ταῖς μάστιγαις, καὶ εἰς τοὺς τροχούς, καὶ εἰς ταῖς ἐξορίας, καὶ εἰς ταῖς φλόγαις, καὶ εἰς ταῖς πύσσαις, μόνον διὰ νὰ σβύσουν τὴν πλάνην, διὰ νὰ ξαπλώσωσιν τὴν Πίστιν, διὰ νὰ σὲ κηρύξουν Θεάνθρωπον, καὶ διὰ νὰ λάμπῃ, ὅπου λάμπει ὁ ἥλιος, τοῦ Σταυροῦ ἡ δόξα, καὶ τὸ μυστήριον. Ὅθεν ὡς εὐσπλαγγνος μὲ τὴν βεϊκήν σου παντοδυναμίαν κάμε, νὰ φύγουν τὸν ζυγὸν τέτοιαις βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας· ὡς φιλόδοξος καὶ πλουσιόπαρος ἀνταποδότης, ἀνοίγωντας τοὺς θησαυροὺς τῶν θείων σου χαρίτων, ὕψωσαι πάλιν εἰς τὴν πρότεραν δόξαν τὸ γένος, καὶ ἀπὸ τὴν κοπρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν κάθεται, δὸς του τὸ σκήπτρον, καὶ τὸ Βασίλειον . . . ἡ φωναὶς, ἡ παρακάλεσαι τῶν ἁγίων σου, ὅπου ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος φωνιάζουσι, φωνιάζει ἀπὸ τὴν Κρήτην ἕνας Ἀνδρέας, καὶ σὲ παρακαλεῖ, νὰ ἐξολοθρεύσῃς τοὺς Ἀγαρηνοὺς λύκους ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ Βασίλειον, εἰς τὸ ὅποιον ἐποίμανε τῆς Χριστωνύμου σου ποίμνης τὰ πρόβατα· φωνιάζει ἀπὸ τὴν πόλιν ἕνας Χρυσόστομος, καὶ σὲ παρακαλεῖ, νὰ μὴν κυριεύεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Υἱοῦ ἐκεῖνη ἡ χώρα . . . φωνιάζει ἡ Αἰκατερίνα . . . διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, φωνιάζουσι οἱ Ἰγνάτιοι ἀπὸ

τὴν Ἀντιόχειαν, οἱ Πολύκαρποι ἀπὸ τὴν Σμύρνην, οἱ Διονύσιοι ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, οἱ Σπυρίδωνες ἀπὸ τὴν Κύπρον, καὶ δείχνοντάς σου τοὺς λεόντας ὅπου τοὺς ἐξέσχισαν, ταῖς φλόγαις ὅπου τοὺς ἔκαυσαν, τὰ σιδηρὰ ὅπου τοὺς ἐθήρισαν, ἐλπίζουσι ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαγγνίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀπολύτρωσιν. »

Ἀπατάται λοιπὸν μεγάλως ὁ βιογράφος τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Κεφαλληνίας Ἀνθίμος Μαζαράκης, ἀποδίδων εἰς τὸν Ἡλίαν Μηνιάτην ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὸν Φραγκίσκον Σκούρον. Διὸ νομίζω ὅτι ἡ Ῥητορικὴ Τέχνη τοῦτου ἦτον ἀγνωστος εἰς τὸν Αἰδεσιμώτατον Μαζαράκη· ἐὰν ἐγνώριζε τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἢ δὲν ᾔθελεν ἀναφέρει ὡς παράδειγμα τῆς φιλογενείας τοῦ Μηνιάτου τὸν ἐπίλογον τοῦ δευτέρου ἐγκωμιαστικοῦ Λόγου τοῦ εἰς τὸν εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου, ἢ, ὡς ἀμερόληπτος συγγραφεὺς, ᾔθελε σημειώσῃ, ὅτι ὁ Μηνιάτης ἐρανίσθη τὸ περὶ οὗ τοῦ λόγου τεμάχιον ἀπὸ τὴν Ῥητορικὴν τοῦ διδασκάλου τοῦ Σκούρου, κάμνων μεταβολὰς τινὰς ἵνα μὴ φανῇ λογοκλέπτης (plagiarius) τοῦτου. Αἱ μεταβολαὶ αὗται ἡλπίστως ὅμως τὴν πρωτότυπον καλλονὴν τοῦ Ῥητορικοῦ ὕψους τοῦ Σκούρου, ὡς δύναται ἕκαστος νὰ τὸ ἐννοήσῃ, παραβάλλων τὸ προῤῥηθὲν τεμάχιον τοῦ μὲ τὸ ἐφεξῆς τοῦ Μηνιάτου. (Ἰδε ἀνωτέρω τὸ Κεφάλαιον τοῦ Ζαμπελίου.) Ἡ φράσις, π. γ. τοῦ Μηνιάτου: ἕως πότε νὰ τοῦ πατῇ τὸν εὐγενικὸν λαὸν ὁ βάρβαρος Θράξ, ὄχι μόνον δὲν ἔχει τὴν εὐφυΐαν τῆς φράσεως τοῦ Σκούρου: ἕως πότε οἱ τρισαθλίοι Ἕλληνες ἔχουσι νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, καὶ μὲ ὑπερήφανον πόδα νὰ τοὺς πατῇ τὸν λαὸν ὁ βάρβαρος Θράξ, ἀλλὰ εἶναι ἐσφαλμένη λογικῶς καὶ γεωγραφικῶς. Καὶ τῷ ὄντι εἶναι λογικωτάτη ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ νικητὴς μὲ ὑπερήφανον πόδα πατεῖ τὸν λαὸν τοῦ νενικημένου, τοῦ ὁποίου τὸ γένος δύναται νὰ ᾔῃ εὐγενές, ὄχι δὲ καὶ ὁ λαὸς. Ἐπὶ τῆς τοῦ Σκούρου φράσεως ὁ βάρβαρος τῆς Θράκης, ἕκαστος ἐννοεῖ τὸν κατακτητὴν αὐτῆς, τὸν Ὀθωμανόν· ἐνῷ κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Μηνιάτου ὁ βάρβαρος Θράξ, ὁ μὴ γνωρίζων τὴν ἀρχαίαν Γεωγραφίαν, νομίζει ὅτι ὁ βάρβαρος Ὀθωμανός εἶναι Θράξ, καὶ ὄχι Ἀσιανός. Χάριν δὲ συντομίας, παραλείπω τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀποτυχίας τοῦ Μηνιάτου ἐκ τῶν ἐπιλοίπων παρ' αὐτοῦ γινόμενων μεταβολῶν τῶν ἐκφράσεων τοῦ Σκούρου.

Σήμερον δὲ στρέφω τὸν λόγον πρὸς τὸν Κ. Σ. Ζαμπέλιον παρατηρῶ εἰς αὐτόν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, θεωρούμενος ὡς κεφαλὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπὸ διὰ τῆς σταυρώσεώς του ἡλευθέρωσε τὸν Κόσμον ἀπὸ τὴν προπατορικὴν κατάραν, φυσικῶς τῷ λόγῳ ἐθεωρήθη ἀπὸ τὸν Σκούρον καὶ ὡς ἐλευθερωτὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, καὶ ἐπομένως εἰς αὐτόν ἐτεινε τὴν ἐνθερμὸν δέησίν του, καὶ ὄχι εἰς τὴν Μητέρα του, τὴν Ἀσιμαρτον Μαρίαν, ἥτις εἶναι μεστὴ ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἀνθάνεται λοιπὸν τὰ μέγιστα ὁ Κ. Σ. Ζαμπέλιος γράφων, ὅτι ἡ προστασία τῆς

Θεοτόκου ἐφάνη ἀποκλειστική ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, διότι τὴν δοξασίαν ταύτην ἔχουν ὅλοι οἱ Ἰταλοί. Τὰ Χριστιανικά Βασίλεια, μάλιστα τῆς Βαυαρίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας, ἔχουν χαρτζιμένον τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ εἰς αὐτὰ τὰ νομίσματά των, καὶ τὴν ἐπονομάζουν PATRONA, ἤτοι ΠΡΟΣΤΑΤΡΙΑΝ.

Δικαίῳ δὲ τῷ λόγῳ, ἐν δὲν ἀπατώμεθα, εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ διόρθωσις τοῦ βιβλιογραφικοῦ λάθους τοῦ Κ. Σ. Ζαμπέλιου περὶ ἐνὸς λόγου τοῦ Μηνιάτου ἤθελε καταστρέψει ὁλόκληρον ἐν κεφάλαιον τοῦ συγγράμματός του περὶ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐπὶ τέλους ὀφείλω νὰ προσθέσω εἰς τὰ παρ' ἐμοῦ λεχθέντα, ὅτι ὁ Φραγκίσκος Σκουφός ἦτο μὲν Ἕλληνας τὸ γένος, τέκνον δὲ τῆς Δυτικῆς Ἑκκλησίας, ἐπειδὴ ἦτο Τοποτηρητὴς τοῦ ἐν Κερκύρα Λατίνου Ἀρχιεπισκόπου Βαρμπαρίου. Ἡ πατριωτικὴ λοιπὸν δέξις του πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν περὶ ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἦν ἕκαμεν ἐκατὸν πενήτην ἔτη πρὶν δράξωσιν οἱ Ἕλληνες τὰ ὅπλα τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους των, ἔτι μᾶλλον ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ πατριωτισμὸς εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων τῶν πρεσβευόντων τὸ δόγμα τῶν Δυτικῶν, καὶ ὅτι ὁ διδάσκαλος τῆς Ῥητορικῆς Τέχνης Σκουφός καὶ ὁ ἱεροεπίσκοπος Μηνιάτης προεἶδε τί ἐμελλε νὰ συμβῇ μετὰ ἐκατὸν καὶ πενήτην ἔτη, ἥτοι κατὰ τὸ 1821. Ἀς λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Μηνιάτης ἦτο δωδεκαετής παιδίον ὅτε κατὰ τὸ 1681 ἐτυπώθη ἡ Ῥητορικὴ τοῦ Σκουφού.

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΒΡΕΤΟΣ.

ΝΕΟΣ ΑΥΤΟΝΕΡΓΗΤΟΣ ΣΙΦΩΝ.

Τὸ σημαντικώτατον πλεονέκτημα τοῦ σίφωνος τούτου, ἐφευρεθέντος νεωστὶ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Κ. Barlow, συνίσταται εἰς τοῦτο μάλιστα, ὅτι δι' αὐτοῦ καθίσταται περιττὴ πᾶσα, πρὸς εἰσπαγωγὴν τοῦ ἀέρος ἐντὸς πίθου (βυρλίου), ὅπῃ, ὅπως ἐκρεύσῃ ἐξ αὐτοῦ τὸ ὑγρὸν. Πλεονέκτημα μέγιστον τὸ ὅποιον πρέπει νὰ καταδειξώμεν, διότι εἶναι γνωστὸν εἰς πάντα εἰδήμονα ὅτι τὰ ὀργάζοντα ὑγρά ἀναδίδουσιν ἀνθρακικὸν ὀξυγενὲς ἀέριον, καὶ ὅτι ἡ τελεία διατήρησις αὐτοῦ, καὶ τὸ μέσον τοῦ νὰ προληφθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἀπορρόφησις τοῦ ὀξυγόνου, ὑπάρχουσιν ὅροι ἀναγκαῖοι πρὸς συντήρησιν τῶν ὑγρῶν τούτων, ὥστε οὔτε νὰ ἐξασθενήσωσιν, οὔτε νὰ ὀξίωσιν καὶ κατ' αὐτὴν ἀκόμῃ τὴν θερμότητά των ὥσαν τοῦ χρόνου. Διὰ τῆς χρήσεως τοῦ προκειμένου αὐτονεργήτου σίφωνος τὰ ὑγρά ταῦτα διατηροῦσι τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καλὴν αὐτῶν ποιότητα ὡς ὅπου ἐκλείσθησαν κατὰ πρῶτον.

Ἐκφεύγοντος τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξυγενεῦς ἀέριου ἀπὸ τοῦ πίθου, τὰ πνευματώδη ὑγρά ἐξασθενήσωσιν, ἀπορροφούμενα δὲ τοῦ ὀξυγόνου ἀπὸ τῆς ἀτμοσφαιρικής ὀξείδουσι. Ἀμφοτέρω δὲ ταῦτα πηγάζουσιν ἀπὸ τὴν διηλεκτὴ τοῦ ἀέρος εἰσόδου διὰ τῶν ἐν χρήσει σήμερον ὀπῶν. Ἐτέρων μέγα πλεονέκτημα τοῦ προκειμένου σίφωνος παρέχει ἡ ἀπλότης τῆς κατασκευῆς του, καὶ ἡ εὐκολία μὲ τὴν ὁποίαν πᾶς τις δύναται ἀποσυνθέτων αὐτὸν νὰ τὸν καθαρῇ, καὶ νὰ τὸν συναρμόσῃ ἐκ νέου, ἀποφεύγων δυσκολίας καὶ ἐξοδα.

Ἐνίοτε ἐπέρχεται ἐκ τοῦ ὀργασμοῦ τοῦ ὑγροῦ μέγας θρασυμὸς ἐντὸς τοῦ δοχείου, καὶ τότε ἅμα στρεφόμενον διὰ τῆς κλειδῆς τοῦ ἐμβόλου, τὸ ὑγρὸν ἐξέρχεται δι' ἀμφοτέρων τῶν διόδων τοῦ σίφωνος, μέχρις ὅτου ἐλαττωθῇ ὁ θρασυμὸς ἐκρευσάσης ποσότητός τινος. Ἀλλ' ἂν τοῦτο ποτὲ συμβῇ ἡ ὑπουργία τοῦ σίφωνος οὐδαμῶς βλάπτεται.

Τὸ ἐμβόλον Γ ἔχον σχῆμα κωνοειδὲς καὶ ἀρμοστικόν ἀκριβῶς, ἐμποδίζει τὴν διὰ τοῦ σωλῆνος ἐκροήν.

Ἡ σπείρα πιέζουσα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἐμβόλου Γ ἐγγυᾶται τὴν τελεσιουργίαν αὐτοῦ ἐνέργειαν.

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ ἀκριβῶς ἡ ἀνωτέρω ἐκτεθεισὰ ἀρχή, ἂς ὑποθετῇ ὅτι ὁ σίφων εἶναι διαφανὴς, εἰ καὶ ὑπάρχει κατασκευασμένος ἐκ τοῦ συνήθους μετάλλου ἐξ οὗ καὶ οἱ σωλῆνες ἐν γένει. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ τις ὅτι τὸ ὑγρὸν ῥέει διὰ μικρὰς ὀπῆς μόνον (ὡς φαίνεται εἰς τὴν εἰκόνα) ἀπ' ἐναντίας τοῦτο ῥέει ἐλευθέρως δι' ὅλου τοῦ σωλῆνος.

Ὅλα τὰ μέχρι τούδε ἐν χρήσει πώματα, εἶναι ἀκατάλληλα καὶ ἀχρηστά. Ἀν μεταχειρισθῇ συνήθη σωλῆνα καὶ θέσῃς ἐν πῶμα εἰς τὴν ὀπὴν, θέλει προκύβῃ ἡ ἀκόλουθος βλάβη· ὅταν πρόκηται νὰ ἐκρεύσῃ τὸ ὑγρὸν πρέπει νὰ χαλαρώσῃ τὸ πῶμα· ἀλλὰ τὸ ἀνθρακικὸν ὀξυγενὲς ἀέριον ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν πίθον καὶ ἀντικαθίστάνεται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἀέρος. Οὕτω λοιπὸν, τὸ μὲν ζωτικὸν στοιχεῖον τῶν ὑγρῶν ἐξαφανίζεται, ἀντ' αὐτοῦ δὲ εἰσέρχεται ἄλλο φθοροποιὸν, ὁ ἀήρ. Οὗτος ἀδυνατίζει τὸ ὑγρὸν καθ' ὅλας τοῦ ἔτους τὰς ἐποχάς, ἐν δὲ ὥρᾳ θερμότητος ὀξίζει αὐτό.

Ἰδοὺ καὶ ὁποῖα ἡ ὑπουργία τοῦ νεωστὶ ἐφευρεθέντος τούτου σίφωνος.

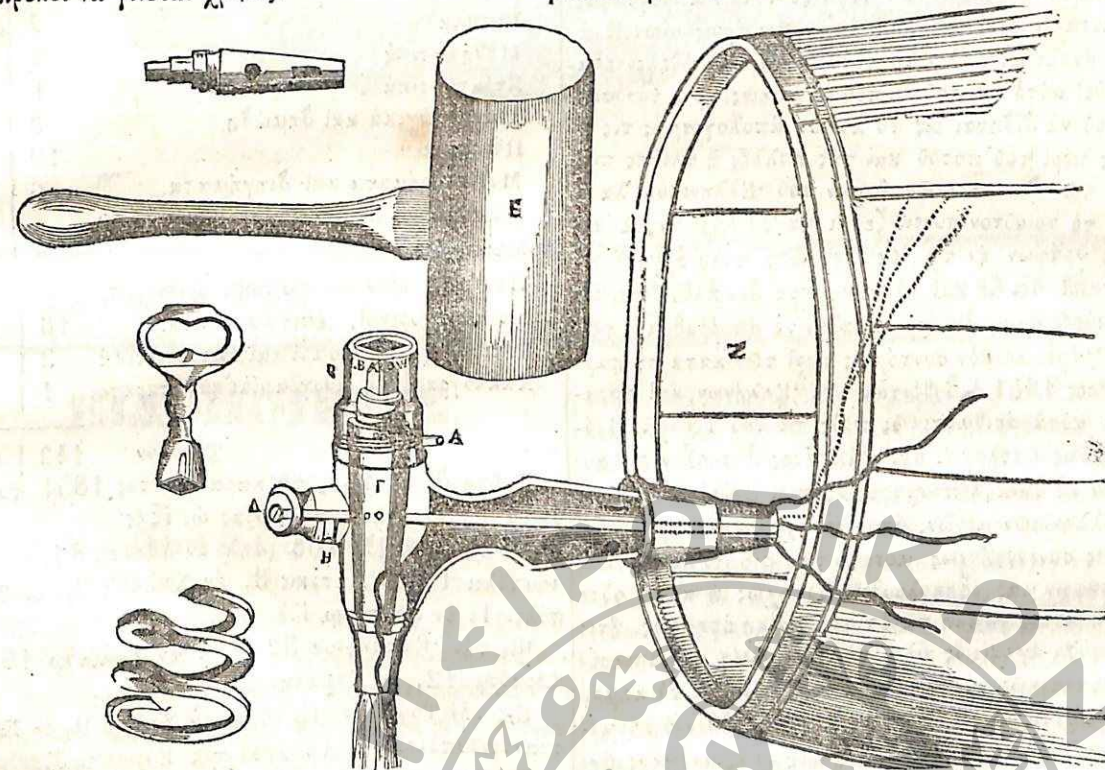
Ὅταν τὸ πῶμα στραφῇ, τὸ ὑγρὸν ῥέει ἐκ τοῦ ἀγρίου (κατὰ τὴν διὰ τῶν τριῶν μαύρων ἐλικοειδῶν γραμμῶν ἐμφαινόμενῃ διεύθυνσιν). Ὁ ἀήρ εἰσέρχεται ἀμέσως εἰς τὸν ἀεραγωγὸν σωλῆνα διὰ τῆς ὀπῆς Η, διέρχεται διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ πώματος Γ, καὶ διὰ τοῦ σωλῆνος φθάνει εἰς τὸν πίθον, εἰς ἀποκρῶσαν ποσότητα ὥστε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐκροήν τοῦ ὑγροῦ. Τοιοῦτοτρόπως δὲν εἰσάγεται πλεονέκτερος ἀήρ τοῦ ἀπολύτως χρεώδους. Ὁ ἀήρ εἰσερχόμενος διὰ περὶ τὸ ὑγρὸν καὶ ἀναβαίνει πρὸς τὰ ἄνω, ὡς ἐμφαίνουσιν αἱ διὰ στιγμῶν σημειωμέναι γραμμαῖ. Ὁφθαλμοὶ δὲ τὸ πῶμα ἀντιστραφῇ, τότε οὐδ' ἀήρ εἰσέρχεται οὐδ' ὑγρὸν διὰ τοῦ ὑραγωγῶ ὀχετοῦ ἐξέρχεται. Ὁ ἀτμοσφαιρικός ἀήρ ἀποκλείεται ἐν τῷ ἔμῳ. Ὁ τόπος ὁ κατεχόμενος ἀπὸ τὸ ὑγρὸν εἰς τὸ πῶμα τοῦ ὀχετοῦ ὑπάρχει σημειωμένος εἰς τὴν εἰκόνα διὰ μελαίνης σκιάς. Τὸ διάστημα μετὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ καὶ τῆς ἐνδον πλευρᾶς τοῦ ἀγγείου, πληροῦται ἀπὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, τὸ ὅποιον, μένον ἐγκλεισμένον, καθίστάται στοιχεῖον ζωτικὸν τοῦ ὑγροῦ, ὡς θέλει κατανοήσῃ πᾶς ὅστις μεταχειρίζεται πρὸς ζῆμιαν του συνήθεις σωλῆνας καὶ ὅπας πρὸς εἰσπαγωγὴν τοῦ ἀέρος, αἵτινες, εἴτε διότι πολλὰς κατὰ παραδρομὴν δὲν ἐμφράττονται, εἴτε διότι πολλὰς κατὰ πῶματα χαλαροῦνται, ἀφίνουσιν τὸν ἀέρα νὰ εἰσέρχεται καὶ οὕτω φθείρεται τὸ ὑγρὸν. Ἰδοὺ δὲ καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις αὐτοῦ.

Ἀλὲς ἐν ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ ἰδίου Barlow νεωστὶ ἐφευρεθέντων δερματίνων περιτυλιγμάτων, θέσον τὴν διακεκομμένην ἄκραν αὐτοῦ, πλησίον μὲν τῶν ὀπῶν τοῦ σωλῆνος, ἀλλ' οὕτως ὥστε νὰ μὴ καλυφθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ περιτύλιξον αὐτὸν ὅσον τὸ δυνατόν σφιγντά. Ἀλὲς μετέπειτα τὴν ἐκ κόμμιος ἄκραν, καὶ θλίψον αὐτὴν πρὸς τὰ κάτω διὰ νὰ μὴ χαλαρωθῇ. Θέσον τὸ σωλῆνα τοῦ σίφωνος εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ πίθου καὶ μὲ τὴν ξυλινὴν σφύραν, κτύπησον δυνατὰ ἀπ' ἐξ ἐπὶ τοῦ προέχοντος σημείου Δ, καὶ ὁ σίφων θέλει στερεωθῇ ἀσφαλῶς. Ἐν ἐκ τῶν περιτυλιγμάτων τούτων ἀρκεῖ ὅλων τῶν πίθων τὰς ὀπὰς. Ἄν ὅμως ἡ ὀπὴ τοῦ πίθου εἶναι παρὰ τὸ σύνθηδες εὐρεία ἢ στενὴ, τότε ἢ ἀπόκοψον μέρος τοῦ περιτυλίγματος ἢ πρόσθετες μέρος ἐτέρου τοιούτου. Συνιστᾶται πρὸς τὸν μνησθέντα σκοπὸν ἰδίως ἡ ξυλινὴ σφύρα Ε. σιδηρᾶς δὲ σφύρας δὲν πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις.

Προσάρμοσον τότε πάλιν τὸν κοχλίαν σφιγντά, καὶ ὁ σίφων γίνεται ἐτοιμος πρὸς χρῆσιν. Στερεώτης καὶ ἀπλότης τῆς κατασκευῆς δύνανται ἄρα νὰ προστεθῶσι πρὸς τοὺς ἄλλους αὐτοῦ πλεονεκτήμασι.

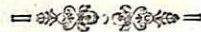
Τιμᾶται δὲ ἀπὸ δραχμ. 7 ἕως 11.

Τὴν ἀνωτέρω ἐφεύρεσιν δημοσιεύοντες, ἦν ἐπρότεινεν εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἐπιτροπὴν ὁ τοσοῦτον ἀξίως αὐτῆς προσδρεύων, καὶ τοσαύτας δι' αὐτῆς καὶ ἀπ' εὐθείας εἰσαγαγὼν βιομηχανικὰς καὶ γεωργικὰς βελτιώσεις, Κ. Λουκάς ὁ Παλλῆς, σκοπὸν κυρίως προτιθέμεθα νὰ ἐκλύσωμεν τῶν γεωπόνων ἡμῶν τὴν προσοχὴν εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς οἰνοποιίας. Ἡ Ἑλλάς σήμερον ὑπὸ τὴν πτέρυγα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐνομίας, ὁμοιάζει ἀπέραντον κήπον τοῦ Διονύσου. Κοιλιάδες, πεδιάδες καὶ ὄρη αὐτῆς κατεκαλύφθησαν ἀπὸ ἀμπέλους, καὶ ἀπ' αὐτῶν δύναται κατ' ἔτος νὰ κατασκευασθῇ οἶνος ὅσος νὰ κατακλύσῃ ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς.

Διὰ νὰ καθαρῇ τὸν σίφωνα ἐκβάλον τὸν κοχλίαν νειάν της, καὶ νὰ μεθύσῃ ἑκατονταπλάσιον τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς· ὁ δὲ οἶνος οὗτος ἐδύνατο νὰ εἶναι πηγὴ πλούτου δι' αὐτὴν ἀνεξάντλητος. Ἀλλὰ τὸ ἐναντίον συμβαίνει. Διὰ τῆς, διότι, ὁ οἶνος κατασκευάζεται τοιοῦτος ὥστε ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν λαρυγγῶν οὐδεὶς ἄλλος λαρυγὲς τὸν ὑποφέρει· διότι ἐμβάπτεται εἰς αὐτὸν μέχρι τούδε ὁ κλασικὸς κῶνος τῆς πίτους, ὅστις ἔχει ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τοῦτο, ἀφ' οὗ ὁ Ἑλληνικός λαὸς ἐμπλησθῇ τοῦ οἴνου του, διὰ τὸν ἐπίλοιπον, ἂν δὲν τὸν μεταβάλῃ εἰς ὄζον, νὰ μὴ εὐρίσκωνται ἀγορασταί, νὰ μὴ γίνεται ἐξαγωγή αὐτοῦ, καὶ ὡς τελευταῖον καταφύγιον νὰ χύνεται. Διὰ τῆς, ὡς ὁ φιλόπατρις πρόεδρος τῆς βιομηχανικῆς ἐπιτροπῆς, δὲν μεριμνοῦσι περὶ οἰνοποιίας ὅλοι οἱ συμφῆρον ἔχοντες, ὅλοι οἱ ἰδιοκτῆται, ὅλοι οἱ δῆμαρχοι τῶν ἀμπελοφύτων μερῶν; Τίς εἶναι ἡ μεγάλη θλιβερὰ τῆς μετακλήσεως εἰς Ἑλλάδα δύο ἢ τριῶν ἐμπειρῶν ἀνδρῶν ἐξ

Ευρώπης, οτινους νὰ διδάξωσι τὸν τρόπον τῆς καλῆς τοῦ οἴνου κατασκευῆς εἰς τὰ κεντρικώτερα μέρη, ἢ πόσα λεπτά πρέπει νὰ καταβάλλῃ ἐφ' ἑκάστης ἰδιοκτητή- της ὅπως ἐν ἐκάστῳ χωρίῳ σκαρῇ κοινόν τι ὑπάρχειον πρὸς κατάθεσιν καὶ διατήρησιν τῶν βελτιωθέντων οἴ- νων; Τῶν ζητημάτων τούτων ἡ λύσις δύναται ἔσως νὰ ἔχῃ τὴν μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος.

ΒΙΒΛΙΑΚΑ.

Πέρουσι κατὰ μῆνα Φεβρουάριον ἐξετυπώθη εἰς τὸν τότε ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενον καὶ μετὰ ταῦτα ἐκλεί- ψαντα ἀφιλόπατρινα ἄρθρον, ὅπου ἀπηρθμούντο ὅσα ἐδημοσιεύθησαν βιβλία ὑπὸ Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἔτη 1849 καὶ 1850, καὶ κατόπιν ἐγένετο σύγκρισίς τις συνο- πτικὴ τῶν ἀριθμῶν καὶ παρατηρήσεις τινες ἐπεφύοντο ὅχι παντάπασιν περιτταί. Ἡλπίζε τότ' ὁ ἀρθρογράφος, ὅτι μετὰ ἐν ἔτος ἀκριβῶς, ἐπ' αἰσιωτέροις οἰωνοῖς ἡ- θελεν ἀνελθεῖ πάλιν τὸ αὐτὸ ἔργον, καὶ ἤβηλεν ἐξα- κολουθεῖ αὐτὸ καὶ τοῦ λοιποῦ τακτικῶς πρὸς τὸν σκο- πὸν τοῦ νὰ δίδηται εἰς τὸ κοινὸν ἀπολογισμὸς τις ἐ- τήσιος περὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τῆς πολλῆς ἢ ὀλίγης ποι- κιλίας τῶν διανοητικῶν ἔργων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καθὼς τὸ τοιοῦτον συνεθίζεται καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Σήμε- ρον δὲ γράφων ἐν τῇ Νέᾳ Πανδώρα καλὸν ἀργότερον, παρατηρεῖ, ὅτι ἂν καὶ τὰ αἰσιώτερα δὲν ἦλθον προρ- νῶς, αὐτὸς ὅμως δὲν ἔκρινε καλὸν νὰ ἀπορῶσθαι μὴ ὅ- λως. Γράφει λοιπὸν συντόμως περὶ τῶν κατὰ τὸ παρ- ελθὸν ἔτος 1851 ἐκδοθέντων ὑπὸ Ἑλλήνων, καὶ παρα- βάλλει αὐτὰ ἀριθμητικῶς πρὸς τὰ τοῦ 1850. Πρό- τερον ὅμως ὁμολογεῖ, ὅτι καὶ ἐφέτος δύσκολον εἰς αὐ- τὸν ἦτο νὰ συνάξῃ πληροφορίας περὶ βιβλίων ἐξ ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν μερῶν, ὅπου ὑπάρχουσι τυπογραφεῖα. Ἐλλειψίς συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν βιβλιοπωλῶν καὶ τυπογράφων μας ἐξκολουθεῖ δυστυχῶς ἡ αὐτή· οὔτε ἀνερχόμεναι εἰσέτι γενικὴ τις ἐπιστημονικὴ ἐρημευσις, ἥτις ἀναφέρουσα ἐγκαίρως ὅλα τὰ νέα βιβλία καὶ ἐπικρι- νούσα τακτικῶς τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν, νὰ τὰ κάμνῃ οὔτω γνωστότερα εἰς τὸ Πανελλήνιον. Ὅθεν ὁ ἐπόμε- νος συνοπτικὸς πίναξ, ὡς παραλείπων ἐξ ἀνάγκης ὅχι ὀλίγα, σχετικὴν μόνον ἀλήθειαν δύναται νὰ ἔχῃ. Διαι- ροῦνται τὰ βιβλία καὶ αἱ ἐφημερίδες καθ' ὕλην, καὶ πα- ρατίθεται ἐπειτα ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, ἀποσιωπωμένων τῶν ὀνομάτων τῶν συγγραφέων ἢ μεταφραστῶν ὡς καὶ τῶν μερικωτέρων ἐπιγραφῶν τῶν βιβλίων, χάριν συντομίας· διότι αἱ τοιαῦται λεπτομέρειαι ἀρμόζουσιν εἰς βιβλιακοὺς καταλόγους ἰδιαιτέρως ἐκδιδόμενους, καὶ οὐχὶ εἰς ἐφημεριδογραφικὸν ἄρθρον ὡς τὸ παρὸν. Τὰ δὲ συμπεράσματα ἀφίνονται εἰς τὴν προσηχὴ καὶ τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγινώσκοντος. Τοσοῦτο μόνον ἐνταῦ- θα εἰρήσθω, ὅτι Νομικὰ, Φυσικὰ, Ἱατρικὰ καὶ Μαθη- ματικὰ βιβλία ἐκ τοῦ λήξαντος ἔτους δὲν περιέχθη εἰς γνῶσιν τοῦ συντάξαντος τὸν ἐξῆς πίνακα. Εἰχῆς δὲ ἔργον, ἂν τις ἄλλος δημοσιεύστῃ τὰ ἐναντίον περὶ τοῦτου.

Ἐκδόθησαν ἐν Ἑλλάδι, Ἑπτανήσῳ καὶ Τουρκίᾳ
κατὰ τὰ ἔτη 1850 | 1851

Ἐφημερίδες πολιτικαὶ (*)

47 | 45

(*) Ὅλα δὲν διήνυσαν ὁλόκληρον τὸ ἔτος.

Περιοδικὰ συγγράμματα διασκεδαστι-
στικά καὶ πῶς διδακτικά

5 | 4

ἐπιστημονικὰ

1 | 2

Βιβλία Ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ ἀρ-
χαιολογίας

6 | 8

Λατινικῆς

1 | 2

Ἰταλικῆς

— | 2

Γαλλικῆς

1 | 1

Ἀγγλικῆς

— | 1

Ἰνδικῆς (μετάφρασις)

1 | 1

Θεολογικὰ

2 | 10

Φιλοσοφικὰ

4 | 4

Ἱστορικὰ καὶ βιογραφικὰ

4 | 4

Γεωγραφικὰ καὶ περιηγητικὰ

5 | 2

Πολιτικὰ καὶ διοικητικὰ

2 | 5

Οἰκονομικὰ καὶ ἐμπορικὰ

— | 2

Νομικὰ

2 | —

Ἱατρικὰ

2 | —

Μαθηματικὰ

2 | —

Στρατιωτικὰ

1 | 1

Παιδαγωγικὰ καὶ δημώδη

3 | 5

Ποιητικὰ

19 | 17

Μυθιστορήματα καὶ διηγήματα

6 | 5

Πολιτικὰ φυλλάδια ἐφήμερα καὶ λόγοι
πολιτικοὶ

8 | 14

Παντοῖα, ὅντων προσωπικαὶ διενέξεις,
λόγοι πανηγυρικοὶ, ἐπιτάφιοι κτλ.

16 | 13

Ἡμερολόγια, χρησμοὶ καὶ ὄνειροκριτικὰ

3 | 3

Χαλκογραφίαι ἢ λιθογραφίαι αὐθόρυπτοι

1 | —

Τὸ ὅλον 142 | 151

Ταῦτα δὲ τὰ 151, τὰ κατὰ τὸ ἔτος 1851 τυπω-
θέντα διανέμονται κατὰ χώρας ὡς ἐξῆς·

Εἰς τὴν Ἑλλάδα 103 (δηλ. ἐν Ἀθήναις 85, ἐν Ἐρ-
μουπόλει 11, ἐν Πάτραις 3, ἐν Χαλκίδι 2, ἐν Τρι-
πόλει 1, ἐν Ναυπλίῳ 1.)

Εἰς τὴν Ἑπτανήσον 32 (δηλ. ἐν Ζακύνθῳ 16, ἐν
Κερκίρᾳ 12, ἐν Κεφαλληνίᾳ 4.)

Εἰς τὴν Τουρκίαν 13 (δηλ. ἐν Σμύρνῃ 9, ἐν Κων-
σταντινουπόλει 4). Ἀλλοχοῦ τῆς Εὐρώπης 3.

Παρατηρήτέον ὅμως ὡς ἐκ περισσοῦ, ὅτι ἐκ τῶν
δύο μάλιστα γενομένων ἐπικριτικῶν λίαν ἀτελεῖς
εἶχον τὰς πληροφορίας, καὶ ὅτι πιθανώτατον εἶναι,
τινὲς μὲν τῶν ἐπιστημῶν καὶ μαθητῶν ἀτελεστον
νὰ ἀντιπροσωπεύονται ἐν τῇ αἰωτέρῳ ἐκθέσει, ἄλλαι
δὲ ἐντελεστον, καθ' ὅσον δηλαδὴ τοιαῦτα τοιαῦτα
βιβλία περιέχθη εἰς γνῶσιν ἡμῶν, ὅτι καὶ
ἂν κατεβόλουεν ἐπιμέλειαν περὶ τὴν συναγωγὴν γενι-
κωτέρων πληροφοριῶν.

Τοσαῦτα κατὰ τὸ παρὸν τῷ ἐπισκεπτῇ ἀναγνώστῃ,
ὅστις δύναται νὰ ἐπιφωνήσῃ· Τάχ' αὐριον ἔσσει' ἄ-
μεινον! Ἡμεῖς δὲ περιμένομεν νὰ ἴδωμεν, ἂν θὰ πραγ-
ματοποιήσῃ ἡ εὐχή του, ὑποσχόμενοι νὰ πληροφορή-
σωμεν καὶ αὐτὸν περὶ τοῦτου εἰς τὴν ὁμοίαν ταύτης
ἐκθεσιν, τὴν ὁποίαν μελετῶμεν νὰ δημοσιεύσωμεν
κατὰ τὸν προσηχὴ Ἰανουάριον περὶ ὅλων τῶν τοῦ ἔτους
1852 βιβλίων.

Κ.